

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

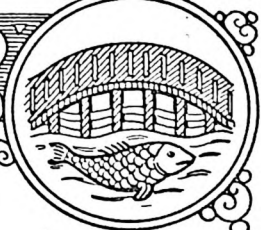
Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Fra Viborg Amt

1944

FRA VIBORG AMT

FRA VIBORG AMT

1944

AARBOG

UDGIVET AF

HISTORISK SAMFUND

FOR VIBORG AMT

F. V. BACKHAUSENS BOGTRYKKERI
VIBORG.

REDAKTION:
M. E. Gulddal
Kr. Pedersen

INDBERETNING FRA NOGLE HERREDER OG SOGNE I VIBORG AMT 1743

Ved Kr. Pedersen.

PAA Foranledning af Oversekretær i det Danske Kancelli Grev Johan Ludvig von Holstein udgik i Aaret 1743 en kongelig Befaling til Rigets Amtmænd om at indsende historisk topografiske Oplysninger om Amterne. Meningen var, at disse Oplysninger skulde anvendes ved en almindelig Danmarks Beskrivelse, som Sekretær i Kancelliet Jessen var i Færd med at udarbejde.

Stiftsamtmandene lod Spørgeskemaerne gaa videre til Amtmændene, disse til Herredsfogderne, og disse atter til Sognene, det vil i Almindelighed sige til Præsterne. For Viborg Stifts Vedkommende foreligger i Haandskrift paa det kongelige Bibliotek mere eller mindre fyldige Oplysninger fra de fleste Sogne i Stiftet.

Indberetningerne giver os et Indblik i Tilstande og Forhold, der ligger os ret fjernt, men som netop derved kan have sin Interesse. Til Viborg Stiftsamt hørte dengang: Halds- og Skivehus-Amter med Salling, Fjends, Nørlyng, Sønderlyng og Middelsom Herreder, samt hele Himmerland og Øen Læsø.

Et lille Uddrag af disse Beretninger, særlig vedrørende Naturforhold, Dyr, Planter, samt Sygdomme,

gengives her, tilligemed en samtidig Fortegnelse over »Strømme og Aær i Viborg Stift«.

Fiends Herrit er af temmelig stor Begreb formelst Heeder og Søer derudi. Dets Brede er fra den Kiøbstad Schiwe til Nybroe, hvor igien er en Broe og Broehuus, som skieller paa det stæd Fiends Herrit fra Nørliung Herrit; derimellem er 5 Miile som gjør Breeden paa Herridet fra Vesten til Østen. Men fra Virchsuund, hvor der er et færgested over florden og Sundet, da Færgehuset ligger paa hin Side i Rinds Herrit, og til Resen Sogns yderste Kandt er 4 Miile, som gjør Længden af Herridet fra Norder til Sønder.

Nørliung Herrit, som strecher sig i Længden fra Liushøj paa Ald Heeden og i Nor til Hornum Vase Broe kand ongefær være 5 Miile, og Bredden af Herridet fra Nyebroer øster paa og til Tafstrup i Bredden kan være 2 $\frac{1}{2}$ Miile.

Vildt falder iche her uden alleene Harer, Ulve, Ræve, Ildere og Væseler, som gjør Høns og Ender skade. Ja Ulvene tager faar, føller og andre Chreaturer, saa at Landmanden her i Egnen har stor tvang af ham. Fuglevildt falder noget af saasom paa sine tider om Aaret Svaner, Vild Gæs, Brockfugle, Ager-Høns, Kramsfugle, Pommeransfugle, Moger¹⁾ og Duer, Terner²⁾, Ender, Hesselhøns³⁾, Jerper, Skovsnepper, Koer⁴⁾, Ravne, Skader, Krager, Stære, Uhrhøns, hvilket er

1) Maager.

2) Terner.

3) Hesselhøns el. Hasselhøns = Agerhøns – kaldes saaledes f. Eks. i Skaane.

4) Koer = Kaaer. Alliker.

Fuglevildt, dette plages og ødelægges mest af Høgen og Ørnen.

Sprencel⁵⁾ Svaghed haver paa nogle Aar regieret meget her i Landet, haver været farlig og smitsom, der er og død enkelte deraf, men dog hafde det været ventelig, at der hafde død flere, end der er, siden ingen Doctores Medicini, der kan give enten gemeene folck eller andre nogen Raad for den eller andre Svagheder, er nærmere end Doctor Anchersen i Ribe, som er alt for langt borte. Der findes vel og mange urter her i Landet, som var tienlig for de Svagheder, som tilslaaes folck, dersom der vare de, som forstoed deres Kraft og Brug i Medicinen, det var derfor at ynske, at der i hvert Stift her i Landet var en forfaren Medicus.

Skove er lidet af her i Herredet, Kongen tilhørende slet ingen. Ved Hald er en liden Ø, Dollerup Ø kaldet, bestaaende mest af Bøg og nogle gamle Ege, Halds Ejere tilhørende, saa en anden ditto, kaldet Finds Krat, bestaaende af smaa, unge Ege og Krat, som kand være 2 fierding Vej i Længden, 1/2 fierding Vej i Bredden, ligeledes Halds Eiere tilhørende, noch en liden Skov bestaaende ligeledes af unge Eeger og Ege Krat, Sal. Magister Reenbergers Arvinger tilhørende, af størrelse i Længden 1 fierding Vei og i Bredden 1/2 fierding Vei, hvilket er ialt i Finderup og Dollerup Sogn beliggende. Ved Asmild Closter ved Pind-Huus er og noget Eege Skov liggende bestaaende af gandske smaa Eeger og Krat icke af synderlig nogen Betydning, hvilket er Asmild Closters Eiere tilhørende og i samme Asmild Closters Sogn liggende.

⁵⁾ Sprencel (Sprinkler) = Plettyfus.

Ved Sødahl er og en liden Lund liggende af Eeg, Hessel, Ege Krat og andet under-Skov, men icke nogen træer, som endnu er til synderlig Nøtte, af størrelse ongefær 2 fjerding Vei lang og 1 fjerding Vei bred, alt Sødahls Eiere tilhørende og i Rødding Sogn beliggende. I Bigum og Lindum Sogne er en større Skov bestaaende af Bøg og Eeg og noget under-Skov, som strecker sig fra Schildahlen ved Fastrup Mark paa Syd West Side og udtil Hornum Hvasse Broe paa Nord-Ost Side langs med All-Veien imellem Viborg og Hobroe og paa Nord Vest Side udtil Aaen, som er Skiel mellem Rinds Herrit og Nørlyng Herrit og paa Syd Ost Side til Bigum og Lindum Ager-March. Disse Skove er Thiele Eiere tilhørende undtages et lidet Skifte, som er Thaarup Gaards Eiere tilhørende.

En anden Præstemand skriver mere udførligt om Dyrelivet i Nørlyng Herred:

Det er en Raritet at se stort Vildt saasom Hjorte og Hinde her i Egnen, men Raadyr og Harer findes endeel af dog ikke i stor Mængde. Fuglevildt, nemlig Vildgiæs og Ender findes ved aarets tider en stor deel af, saa velsom og endeel Agerhøns og nogle Uhrhøns, hvor heede falder, Brockfugle og Stær i mængde. Enkelte og dobbelte Becasiner, og vel som mestæder i Skov og Krat nogen Holtzsnepper⁶⁾ og endelig i efteraaret endeel Kramsfugle, saa og af og til i de store Aar og Søer nogle Svaner. Ræve og Ulve findes i mængde og gjør stor Skade, saa det er bevislig, at i fjor blev fanget 17 Ulveunger og i aar 3, som efter allernaadigst forordnings bydende paa thing er oplyst og ved tinghuset ophængt.

⁶⁾ Holtzsnepper = Skovsnepper.

Hvad Insecter anbelanger, hvorunder jeg forstaar de fleeste at være uden blod, deraf skal efter mit tyche være 3 slags; den første art aufles af Eg, hvoraf bliver en orm og derefter et flyvende eller springende Dyr, saasom Møl, Græshopper, faar-Kyllinger og fleere, som er umuligt at opregne. Den anden art aufles ligeledes af Eg og bliver til orm, som formerdels føeden voxer op og tilsidst bliver de gamle lige, saasom Sommerfugle, bier, væfvsere⁷⁾, Homler, Skarnbasser, Myrer, saa og vel store og smaa Oldenborre etc. Den 3 Art sætter smaa orme fra sig, hvoraf formedelst varmen uden nogen føede kommer et flyvende Dyr saasom Spiir (Spyfluer) og alle andre fluer. Dette er saa vidt at raisonere, om de i denne Post omspurte er Insecter, thi jeg begriber icke, at forgiftige Orme, saasom snoge, Hugorme, Staalorme, firbeene, Tusser, øgler, hvoraf i Mængde findes, kand regnes eller forstaes under de omspurte Insekter.

Enkelte Præster har forsøgt sig med en Beskrivelse af deres Sogne. Saaledes skriver Præsten (Micael Feld) følgende om sine Sogne: Vammen, Bigum, Lindum (Nørlyng Herred):

I Søerne findes af Fisk nogle aal, aalquabber, skaller, aaborre, undertiden brasen og giedder og sjælden en Karpe. Her er 2 Skove. En stor Skov $\frac{3}{4}$ miil lang, hvoraf det meste hører under Tiele, $\frac{1}{16}$ til Torupgaard og nogle smaa riis til Fastrup, træerne er mest bøge og Eegetræer. Her findas en hob insekter, urter etc., men jeg kand ej give nogen tilforladelig og fuldstændig forklaring om dem. En slags urt er her, som kaldes Skarntyde, hvilke er saa forgiftige,

7) Væfvsere = Hvepse.

at et Creatur kand strax styrte ned, naar den faar det mindste deraf. Af Dyr findes: Raadyr, vildsvin, harer, Ræve, odder, ulve, aggerhøns, ender, giæs, brockfugle.

Præsten i Vorde skriver om sit Sogn:

Ved Lyngsøe en eeneste Gaard, ved samme Gaard ligger en Søe. Ved Nauntoftebye har været en Kirche. Rudera kand endnu kiendes og Kampesteensdyngger deromkring. I forrige tiider har været stærke Skove, som er ødelagte i Fiendetiid.

Imellem Rogenstrup Mark og Vorde Mark sønder fra ligger nogle Berge, kaldet Willumberge af en Mand ved Navn Willum, som lod en tyv ved Navn Christen, som havde staalet en stud fra ham, efter Dom afsagt ved Vorde Kirkes birk ophenge i en Gallie opreist paa samme berg. Om Natten derefter blev baade Gallien og Tyven flyt til den store Bakke, som ligger Vesten til Norden fra Vorde Kirke, deraf har samme Bakke faet navn og kaldes Galliebakke den dag i dag.

Om Dollerup, Finderup og Raunstrup Sogne skriver Præsten:

I disse Sogne er trende Skove. Den første hører til Hald og kaldes Indø. Dens situation er paa et højt bierg beliggende i Søen og blifver ligesom med tvende arme omfattet af Søen, saaledes at Bierget, hvorpaa Skofen er staaende, er indfløt paa østre ende og begge sider, men landfast paa den vester ende. Denne skou strecker sig hen ved $\frac{1}{2}$ fierdingvej i længden, men noget minder i Bredden og bestaar næsten dels af Bøger. Den anden kaldes Langskov, hører og til Hald, men er dog ickun stor Krat og bestaar

af Eeger, strecker sig omtr. 1 fierdingvej i bredden, men minder i længden. Den tredje kaldes Falletzskou, tilhører Jomfru Reenberg, strecker sig en fierdingvei i længden, men minder end en half fierdingvej i bredden, bestaar af gamle, dog smaa Eeger.

Dyr: Raadyr og Harer, Vildsvin, ulve, ræve og brocher findes her af. Vildender og Vild-Giæs findes i Aerne og Uhrhøns i Heederne, samt agerhøns paa markerne.

Nyttige flyvende insekter kiender jeg ingen af uden Bier og af krybende ingen uden Myrer, og af begge slags findes her.

Ehrenpriis og hypericum gror her, ellers bruges botanismen ej her.

Om Ørum, Vejrum, Viskum (Sønderlyng Herred) skrives:

Et lidet Land er i Viskum Sogn, Ø kaldet, hvortil alleene paa den westre Kandt kand komme kiørende over Bækken eller Broen kaldet, og Synder kommer de over aen paa baade til Medelsom Herred.

Paa samme lidet land, som er ungefær 20 Tdr. Hartkorn, er høie og unyttige Sandbakker, dog vokser paa samme noget kort lyng, hvor de vintertiider kand lade deris Creature gaae. Dets Beboere har meere eng end agrejord at nære sig af.

Vilt saavel fierfodet som fugle Vilt ses dog sjælden noget af, saasom Raadyr, Harre, Agerhøns, Uhrhøns, Giæs, Ender, Rotter og andre skadelige Dyr som Ulve, Ræve, Høge, Ørne etc. er her som andre Steder, synderlig er i denne Heede Egn i Aar stor forraad af Fluere.

De almindeligste Sygdomme var Børne-Kopper og

Spriuchler, begge smitsomme, som Erfarenhed har lært, da paa adskillige Steder her i Landet i forrige Aaringer mange af samme Svaghed ere bortdøde.

Om der hos os i Landet her kand findes tienlige Urter mod same Sygdom, er forborgen for mig. Her voxer ellers adskillige Slax som Æhrenpriis, Rølliker, Hyperikum, Cameel Blomster og andre utallige flere bekiendte og ubekiendte Urter, der visselig har sin Kraft i Medicinen, hvo der kun veed at practicere dem.

Østervelling, Helstrup og Grendsteen Sogne (Middelsom Herred).

Paa Steunstrup Mark findes saadan Sandflugt, at den undertiden dæmper ald Sæden af Rug, saa at lidet opvoxer, dog giver Gud os standig i de andre Sogner nogen Rug og Byg at sælge. Hør falder maa delig og betales dyrr nok med Enge-Penge, saa at Bønderne gierne overdrager Engene til hvem, der vil betale Penge. Heede findes icke.

Her findes adskillige fir-føttet dyr. Ulve, Harrer, Skov-Katter, heele Herredet er fuld af Ræve og Ræveunger. Insekter findes og i mængde; thi derved forstaar jeg icke andre end Myg, fluer, Bremser, Hvævsers, Bier. Og om det skal strække sig til Skarnbasser og Oldenborre, da findes der noch af dette slags, men de fleste gjør skade, Resten profiterer lidet. Her findes baade Hedero⁸⁾, arborea og terrestis og i mangfoldighed adskillige urter, som vel kunde tiene. men kun faae forstaaes.

Vestervelling og Skern Sogne.

Iblandt Træer-frugter er Kirsebær de fornemste hos

⁸⁾ Træ Vedbend og Jord Vedbend; sidstnævnte kan ogsaa være Vedbend Korsknep (Glecomahederacea).

nogle faae af beboerne, dog har de paa 2 a 3 aars tiid mærkeligen taget af formedelst Vindens Skarphed og Oldenborres mængde.

Naar Bonden har haft nogen quantitet af Kirsebær, har de mest solt dem til Aalborg for ungefæhr 2 a 3 Mark lispundet.

Det meste Vildt, som findes her i Egnen, er Raadiur, Vildsvin, brocker, Ilre, ræve og harer.

Mod Siugdomme giver Landet en deel urter fra sig, som siiges dertil at være tienlig, saasom Wolverweie (leie) eller Guldblomme, Hylde, og Cameel-Blomster, Rølliche og Salvie, Jordvedbende, Egebrægne-Roed⁹⁾, Maane-Rude, Buchblade, føllefoed og Jernurt.

Til Farverie: Gule veise (Visse) og Svine-Rumpe (Agermaane).

Middelsom Herred.

Udi Medelsom herred findes efterskrevne Skove af Størrelse, art og Bonitet som følger. Først Ulstrup Skov, som bestaar af bøgge og iblandt nogle Egetræer, ungefær i længden een half Miil og i Bredden 4—500 Skrett. Dernæst Skiærn og Karmarks Skove, som er bøg, een halv Miil lang og ungefær 5—600 Skret breed, noch et stykke bøge Skov til samme gaarde beliggende, Vium kaldet, ungefær 2000 Skret i circumference (Omkreds), noch et støcke ungeeskov med Hesel og Torn til under-Skov, Hæst-Have kaldet, vel i circumference 1000 Skrit. Himmestrup Skov ungefær i længde 3 fierdingvej, halvparten Eeg og halvparten bøg med en stor deel Bircher og Enebær-buske, i Bredden ungefær 1/2 fierdingvej.

9) Tredelt Egebregne el. Engelsød (*Dryophrris hernaena*).

Noch til samme gaard een liden Skovpart, Bering Egeskov kaldet, bestaar af Eeg, Hesel, Torn og El ungefær 1000 Skrit i Omfang. Alle foranført Skovparter tilhøre Højvelbaarne Kammerherre Scheel, og størstedeel deraf færsk og i goed røgt.

Til Vindumovergaard, Herr Fridenreich paa Palstrup tilhørende, en Skov, kaldes Vindum Skov, bestaar af bøege, tynd, een deel hallen og forfurnet, undtagen et lidet støcke, kaldet Eenemærche, som er færsk og i goed fremvæxt, altsammen halfanden fierdingvej i længden og een half i bredden.

Til Randrup Hovedgaard, som Herr Capitain Trolle eier, er en liden lund bestaaende af Eeg og bøege samt underskov i goed grøde ungefær een half fierdingvei i længden og half saa meget i bredden.

Fru Charlotte Amalie Guldensparre til Asmild Closter et Skov Stycke, kaldet Tosagger Skov af bøeg ungefær 1000 Skrit i længden og 500 i bredden mestendeels færsk.

Endnu et Støcke Egeskov, Østervelling Skov kaldet, som er ophuggen uden nogle faae Egetræer, men goed Hesel underskov, knap en half fierdingvei lang og et Bysseskud breed.

Herr Greve Conrad Reventlov tilhører et skovskifte i Lee Sogn, kaldet Krog skov, som bestaar af bøeg ungefær 1000 Skrit lang og 500 Skrit breed.

Dend bekiendte saa kaldede Gudens Aae, som har sin udløb fra Silkeborg Sø og i Randers fiord, derudi fanges de berømte Randers Lax, samt helt, øredter og Gieder og er en stor Herlighed for Friisenvolds Eiere, Herr Greve Conrad Reventlov, der har een laxegaard tvært over Aaen, saa at ingen lax eller øret der igennem kand komme uden i tøbød

om Vinters tiider, naar samme Gaarde tages op for drive-lis. Samme Aae kand ej blive anderledes navigabel end med nogle smaa Pramme, de Randers borgere lader trække op ad Aaen imod strømmen for at hendte deris Brænde-træe i næst omliggende Skove, da de har Strømmen med dem (nedad).

Noch en Aae, kaldet Nøraae, paa den norder side af Medelsom herrit, som gjør Skiæl mellem Medelsom og Synderliung Herrider, har sin oprindelse af Halds og Schabersøe og tilstøder en liden bech ved Schaberbroe, kaldet Sanderbæch, som har sin Oprindelse af wæld og Moeradser i fierdingvej Synden fra. Bemeldte Nøraae løber øster paa og ender i Randers fiord i fierdingvej vesten fra Randers. Derudi fanges ingen anden Fisk end gieder, Aborre, Skalle og Horcher, dog ick i nogen Mængde. Nøraae er hverken saa bred, dyb eller stridløbende som Gudens Aae, ellers naar dend ved stoer Wandskøll overløber, gjør dend Schade paa omkringliggende Byers Enge, hvorføre de aarlig maae holde Digerne omkring Aaen vedlige og derved formeene dens overskyl.

Søer:

Scaber eller Ved Søe, som støder paa norder side til Viborg grund og paa dend synder side til liusgaard Herrit er fiskning af aal, gieder, aborre, Horcher, skaler og nogle brasen. Søens Længde er ungefehr $1\frac{1}{2}$ fierdingvej og med den vester Ende gaar til Hald Søe og i bredden af og til $\frac{1}{2}$ fierdingvej.

Foranførte stærk kolde luft, riimfrost og taage forarsager i denne nordlige Provinstz jevnlig brøstsye, hoste, Collicha, Koldfeber, flod etc., som tildeels ved Foraarets stærche og usunde luft udfalder til sprinchel og saadanne smitsomme Siugdomme. Hvad Urter

og rare Væxter herimod findes i Amtet, derom kand jeg icke give nogen forklaring, men vissere kand ske af Doctores Medicinæ, Appotequere og andre herudi kyndige Mænd.

Rinds Herrit.

Træfrugter falder i dette Herrit ingen uden noget lidet i en Hauge ved Lynderupgaard. Af Vildt findes her ulfve nogle faae ræfve og Harer og gandske faae Brocke og odder. Af Fugle nogle faae Hejler og agrehøns og gandske faae awerhøns (Urhøns) og om efterhøsten nogle faa graagiæs, som dog ere saa skye, at ingen kand komme dem nær. Af Insekter findes icke mange, de skadeligste ere Hugorme og Staalorme, saa findes og somme Aaringer eendeel smaa Oldenborrer, som da ere meget besværlige baade for faarene, og som og gjør stor schade paa græsset.

I de trende sidste Aar har her i Egnen Sprinchler været den slemmeste og meest giængse Sygdom, hvoraf mange ere bortdøde, ligesom i dette aar Børnepaacher¹⁰⁾ er meget giængse. Til disse Sygdomme veed den gemeene Mand ingen raad, enten af urter eller andet — findes og icke i dette Herrit nogen besynderligs urter eller Vexter. Dend gemeene mands fornemmeste tillid er til tvende urter, nemlig Brasica hortentis (Kaal), som de fornemmelig bruge til deris føede, som og eendeel til dieres Creaturs føede, — og Erica (Lyng), som de fornemmelig bruge til brænde og at tække dieris Huuse med.

Skove findes i Herredet ingen, men en liden Krat, Skat-skov kaldet, som er i længde $\frac{1}{2}$ fierdingvej og i breeden ligesaa, deri voxer meest Eeg, nogle Hlesler

¹⁰⁾ Børnekopper.

og Espetræe, har i forrige tiider hørt til Restrup, men nu hugges der udi af hvem, som vil, eftersom det, som derudi groer, er ei saa stor, at det er tiensligt til noget.

Her i Herredet findes disse efterskrevne tvende aær: Giedsted eller Lerkenfelds aae, begynder i Smaarup Kiær i Aars Herrit og løber siden tildeels imellem Gislum Herrit og Rinds Herrit og tilsidst falder udi fiorden imellem Giedsted og Ullitz, der udi løber undervejs tvende Beecke Wøvelholms bech kaldet, som kommer fra Duurup, en bech, odrup bech kaldet, kommer fra Faarevad, Kastbech, Mejlstrup bech, en bech kommer fra Østerbølle og Bygum, kaldet Lildaee. Den anden kaldet Lildwejleaae¹¹⁾, begynder af 2 arme, den ene fra Nysom, og den anden oven for Døstrup i Hindsted Herrit og falder i Liimfiorden ved Lildwejlebroe, denne løber tværs igennem Herredet, i den Aae falder en bech, Taskedalsbech kaldet, som begynder østen Nøragergaard, og en liden bech kommer fra Hvamsmølle og har sit Udspring Østen Hvambroe.

Den tredte Aae¹²⁾ begynder af Glenstrup Søe i Nørhald Herrit, hvori løber en liden aae af Kleitrup Søe, samme aae er skiæl mellem Rinds Herrit og Nørlyng Herrit, mellem Himmersyssel og Ommer-syssel og falder i Limfiorden Sydost for Sckaltz. Disse aær er icke navigable, sees ey icke de kand blifve. I den første faas ei andre fiske end nogle øreder, som sidst om aaret kommer ind af Liimfiorden. I den anden faaes nogle aal i de deri befindende aalegaarder, men er af ringe betydenhed mod forrige

11) Simested Aa eller Laastrup Aa.

12) Skals Aa.

tiider. I den tredie faaes helt, aaborre og Skalle, dog icke i nogen mængde.

Søer.

Kleitrup Søe er beliggende mellem Kleitrup og Hornum og saaledes mellem Rindsherrit og Wognsildherrit, bestaar omtrent i $\frac{1}{2}$ fierdingvej længde og brede. Derudi findes alleene nogle faa Helt og Skalle, samt aal.

Herrup Søe liger i Kleitrup Sogn, er ickun til liden nøtte og fiskes intet udi. I Hvilsom Heede ligger en liden Søe, kaldet Bov søe, hvorudi og ingen fisk er at faae, ligeledes Halsøe i Roum Sogn er af samme beskaffenhed. Foruden forskrifne beche findes endnu disse: En bech, begynder Østen for Ulbjerg og falder i Liimfiorden Norden for Ulstrup. En bech, som begynder Østen for Giørup i Gyddal og falder i Liimfiordet ved Hverre-Huus. En liden bech begynder vesten for Lynderupgaaid og falder i fiorden ved Stavildmølle.

Fortegnelse over alle Strømme og Aaer i Viborg Stift

(Topografiske og statistiske Indberetninger
fra Wiborg Stift efter Befaling indsenete 1743 –
Kalls Samlinger, Rigsarkivet).

Halds og Schivehus Amter.

Liimfiorden har sit Indløb ved Schive og gjør 2 Wiiger, dend eene, som løber ind til Schive, er ved Krabbesholm neppe 1 Fierdingvei bred lige over til fiendtz-herridt, men den bliver bredere hen imod Astrup og Eskier, som gjør det bekendte Hval-sund¹³⁾, der er det sædvanlige færgested over til Himmersys-

¹³⁾ Hvalpsund.

sel. Den anden, Wirksund Wiig, gaar fra Færgestedet og med dyb Vand i Sønder op til Hiarbech een miils Vei til Lands fra Wiborg, er et lidet Ladestæd eller Havn for Kiøge og andre smaa fahrthøyer, som fra Aalborg og andre Steder ankommer og ligger.

Schiwe-Aae, som kommer Synden fra og gaar i Liimfiorden med Nordere Ende og gjør Skiel imellem Salling og Fiendtz Herrider, hvorudi fanges faae Ørreter, Aborrer, Giedder og Skaller. Karup Aae, som er Grensestedet paa Allheedes Søndre Siide imellem Wiborg og Aarhus Stifter? Schive Aae, som falder udi fiorden, gaar forbi Schive og skiller Salling Land fra Fiendtz Herrit, hvor der er trende Broer over den, forbi Estvad Gaard, som ligger i Riiber Stift, hvor og er en Broe over, og saa op paa den Nord West Siide, forbi Flye og Vridsted, hvor der endnu er en Broe, Hag-Broe kaldet, som er den yderste Kandt af Herridet paa Syd West Side. Endnu gaar samme Aae i Syd Øst forbi Reesen og udi andre Herrider og Stifter op til Clod Mølle, Kragelund Sogn, Aarhus Stift, hvorfra den kommer, og (der) skal være et Sted, hvor 3 Stifter, Aarhus, Wiborg og Riiber Stifter støder paa hinanden. Dens rette Navn wiides snart ikke, uden at i et gammelt Tingsvidne, som findes i Vridsted Sogn, bliver den kaldet Avil-Aae, ellers har den sit Navn af enhver Bye eller Gaard, den løber forbi, saaledes og Karup Aae.

Norden Wiborg Søe ligger en Mølle, Nørre Mølle kaldet, samme Møllens Aae løber i Wiborg Søe, og om den har man hørt sige, at (der) skal engang være giordt Projekt, at den kunde udskæres til Liimfiorden,

som grendtzer til en Landsbye en 5 fierdingvej fra Wiborg, Hiarbek kaldet, saa at derved kunde gives Seilatz til Wiiborg i mindste af Kaager eller store Baade lige ind til Byen, ligesom de nu gaar til bemeldte Hiarbek, og Købmændene derfra med Vogne fører deres Gods til Wiiborg.

Norden for Wiiborg ligger en Eng, Raadmandskiær kaldet, derigennem løber en Bæk (Mikkelsbæk) i Søen.

I Nørliung Herridt: En Aae, hvis første Begyndelse er ved Kokholm i Rødding Sogn fra Vand-Søe, beliggende ved en Gaard, kaldet Medelgaard (Mejlggaard) i Rødding Sogn paa den Søndre Kant af Sognet og løber ned igennem Iefstrup Sogn (Ingstrup) ind i Vammen Sogn ved Torup, som er den nederste Gaard, løber derfra $\frac{1}{4}$ Miil ind i Lang-Søe (Tjele-Langso), som er 1 Miil lang, og gaar ud af Lang-Søe ved et Sted kaldet Ushus, hvor adskillige Aaer siiden flyder til, nemlig Winge Mølle Aae, Vorning Mølle Aae og Nørbechs Aae. Ved denne Nørbechs Aaes Indløb i Aaen støder 3 Herrider sammen, nemlig Hald (Nør Hald), Synder og Nørliung. I Aaen og Søerne fanges allehaande Slags Fisk, men saare faae, dog kand der fiskes nogle Aal, Aaleqwaiber (Ferskvandskvabber), Skaller, Aborrer, undertiden Brasen og Giedder og siælden en Karpe. Denne Aae endes først i Limfiorden.

Brede-Bek (Gjælbæk), som udspringer af Bakkerne under All-Heeden og nedløber i Hald Søe.

En Bæk (Loldrup Bæk), som har sin Oprindelse af en Sø (Rødding Sø) beliggende Sønden for Rødding By og løber giennem Batum By i Rødding Sogn strax vesten for og need i Loldrup Søe.

Simmersted Aae (Simested Aa) løber Øster i Rinds Herridt Synden for Simmersted, hvor er Broe over den, kaldet Simmerstedt Broe, derover er Landevejen mellem Wiiborg og Aalborg — og strax en anden Nordvest for Restrup, kaldet Restrup Broe og nok en anden, kaldet Schinners Broe (Skinderbro). Samme Aae begynder af nogle Vælder ved Nysom i Raunkilde Sogn i Aars Herridt, bliver til en Bek ved Rørbech i Gislum Herridt og til en Aae ved Volstrup i samme Sogn. I denne Simmersted Aae skal der tilforn have været Overflødighed paa Ørreter, Giedder, Aborrer, Skaller og Aal, men formedelst de mange AaleGaarder, som derudi ere, hindres fiskene i deris Opgang, saa der desaarsagn endten gandske faae eller snart ingen fisker derudi. Ellers falder fiskeriet gandske slet baade øverst i Aaen som og ved Aamunden, fremfor det har været tilforn. Navigabel (sejlbar) er samme Aae ikke, og var ei heller til stor fordeel, om den blev giordt navigabel.

Moldrup bek, som har sin Oprindelse mitudi Herridet paa Østre Side ved Aastrup i Roum Sogn, løber derfra til Schravad Mølle, forbi Møldrup ned til Naundrup Mølle i Bjerregrav Sogn og derfra efter nogle Omsvøb Synder paa til Langveile Aa. I denne Bek kan fanges undertiden en liden Ørret, navigabel er og kan den ei blive.

Langveile Aae (Skals Aa), som løber synderst i Rinds Herridt, har adskiellige Navne efter Stederne, hvor den gaar forbi, og kaldes da der, hvor den begynder i Herridet Hersom Aae. Den har sin Udflod fra Randers af, bliver forøget med adskiellige Bække og løber igiennem adskiellige Bjærge og Dale, indtil den gaar under Løvel Broe ned til Langveile Broe i

Schaltz Sogn, hvor den da endelig falder i Liimfiorden. Derudi fiskes Giedder, Aborrer, Brasen og Skaller, hvis ikke Schaltzboerne forhindrede Fiskenes Ind- og Udgang fra Aaen til Fiorden; ellers falder Fiskeriet godt fornemmelig med Aborrefangst ved Aa Munden og op til Langveile Broe. Navigabel er den der med Baade.

Dronningborg Amt.

En Aae (Nørreaa), som løber mellem Synderliung og Middelsom Herridt, skal efter Siigelse have sit første Udløb fra Rødding Søe og endes i Randers fiord og samler sig med flere, hvorom jeg ikke vist kan relatere. Over den gaar tvende Broer, som man skal over paa til Medelsom Herridt. I denne Aa fanges deriblant nogle smaa Aal. Mulig samme Aae kunde blive saa navigabel, at de i Baade kunde komme frem i den, men om det kunde være til store lettelse eller fordeel for nogen, seer jeg ikke og kunde vel koste meere, end det kunde importere.

Fiends Herridt.

En Aae, som har sit første Udspring ved Daugbjerg Bye, den anden af Engedals Kiare, hvilke begge løbe samme i Daugbjerg Mølle-dam, og nedenfor Møllen løber den tredie til, som kommer fra Lanum (Laanum) Kiare, omkring Smøllerup, Lundgaard, Staaholm og Schalmstrup Mølle til Jordbroe Mølle, Østen omkring Sønder-Ørum og Ørum Kirche og saa ud til Liimfiorden eller Virksunds Ende.

I denne Aae er nogen faae Krebs, som er ynglede af to, som afgangne Thøger Ostenfeldt, forrige Eier til Lundgaard satte deri.

En Aae, Fiskebæk Aae, som har sit Udspring fra

Møgelkiær i Nørliung Herridt, kommer af Synder og løber neer til Nye Broe, hvor nu en Broe er over den, og gjør samme Aae Skiel mellem Fiends og Nørliung Herridt. I denne Aae fanges paa visse tiider nogle faae Skaller og Aborrer.

VIBORG=SLÆGTEN DAAE

Et efterladt Arbejde af
Justitssekretær *Georg Emil Tegner*,
født 1881, død 1943.

1. I Aaret 1711 den 22. Juli døbt Familien Daaes Stamfader i Furland Kirke. I Daaben fik han Navnet *Gregers* og i Kirkebogen nævnes som hans Moder *Sidsel Lauridsdatter*, der havde sit Logement hos Morten Jesper Bødker; hun angav sig for at være en Corporalsfrue under Brigader Daaes Kompagni. Faderens Navn nævnes ikke.

Han blev holdt over Daaben af Anne Terchilds-datter. Fadderne vare: Bertram From, Knud Søfrensen, Morten Jepsen, Kierstine Magrætte Højer (Præstens Datter) og Karen Nielsdatter.

Hvem denne Sidsel Lauridsdatter har været, om dette Navn er hendes rigtige eller et paataget, om hun har været gift eller ej, saa vel som hvor hun og Barnet drog hen efter dettes Daab, unddrager sig videre Efterforskning. Hun forsvinder sporløst.

Først efter at Barnet var blevet en ung Mand paa 20 Aar, dukker han op i Viborg, giver sig i Skomagerlære og henlever Resten af sit Liv i denne By. Om hans Løbebane som Skomager indeholder Viborg Skomagerlavs Protokol 1688–1760 følgende Oplysninger:

»1752, 17. Marti lod Peder Overgaard indskrive Gregers Gregersen, barnefødt paa Furland, i Forbundet

i halvtredje Aar fra Mecheli sidst afvigte at regne. Altsaa senest fra Mikkelsdag 1731, som faldt paa den 11. November, har Gregers Gregersen haft fast Ophold i Viborg. Efter at Læretiden var udløbet lader i Aaret 1734 den 29. Juni Peder Overgaard sin Læredreng, Græis Greisen, d. v. s. Gregers Gregersen, indskrive som Svend og i 1746 den 4. Oktober fremviser *Grægers Grægersen* Dog sit færdige Mesterstykke og bliver efter at have betalt sine Afgifter optaget i Skomagerlavet. Nogle Maaneder forinden den 21. Juni havde han sørget for at erhverve sit Borgerskab og paa den nævnte Dag fremstillede han sig for Viborg Raadstueret og forklarede, at han var barnefødt paa Fur i Præstegaarden sammesteds, at han havde opholdt sig i Viborg i henved 14 Aar, lært Skomagerhaandværket her og havde formaaet Skomageren, Sv. Peder Overgaard, hos hvem han havde arbejdet som Forbundter og Svend, til at indestaa for sig som Kautionist. Sv. Overgaard var da ogsaa tilstede i Retten og forsikrede Magistraten Garanti for, at ingen havde nogen Pretention paa ham. Derefter aflagde han sin Borgered og tilførtes Skomagerlavet.

Efter saaledes at være kommet i Næring, saa Gregers Gregersen sig om efter en Livsledsagerinde. Hans Valg faldt da paa en Enke ved Navn Maren Simonsdatter, der havde været gift med en Mand, der hed Hans Tommerup, og som var afgaaet ved Døden i Aaret 1744. Deres Bryllup stod i Søndre Sogns Kirke 1746 den 30. November.

Hans Ægteskab med Maren Simonsdatter blev barnløst; hun medbragte fra sit tidligere Ægteskab 3 Døtre: Anne Mette, Christiane Margrethe og Anne Margrethe, der ved Faderens Død i 1744 var hen-

holdsvis 15, 12 og 2 Aar gamle. Af disse naaede kun Anne Mette Skels Aar og Alder. I Aaret 1759 den 15. Juni giver nemlig Mikkel Ingstrup, Sogne-
degn for Hem, Hindborg og Dølby Menigheder i Salling, paa sin Hustrus, Anne Mette Hansdatter Tommerups Vegne »Gregers Gregersen velagte Sko-
mager udi Viborg« Afkald paa Arv efter Maren Si-
monsdatter, thi som det hedder i Arveafkaldet: »Gre-
gers Gregersen haver i Forvejen, imedens min Kones
Moder endnu lever, til min og min Hustrus pres-
serende Udgifters Bestridelse, fornøjet mig for den
Arvepretention, hun som *eneste* Arving eller jeg i
hendes Sted efter min Svigermoders Død, kunde til-
komme«. Endvidere faar Gregers Gregersen Ret til
efter sin Kones Død at overtage Boet efter hende
uden Skiftehold.

Dette Arveafkald blev tinglæst 1760 21. Januar og
indførtes i Skøde og Pantebog Nr. 6 for Viborg Køb-
stad fol. 132.

I de første 3 Aar efter sit Giftermaal har Gregers
Gregersen boet til Leje med sin Familie, men der
maa have været jævn Fremgang og Trivsel ved hans
Arbejde, thi i 1749 30. December indgaar han Købe-
kontrakt med Handskemager Peder Nielsen Alstrups
Enke Maren Jensdatter om et Hus i Bradepanden;
og denne Købekontrakt fuldbyrdes ved Skøde af
1750 d. 10. April, tinglæst s. A. 20. Maj, og indført
i Skøde- og Pantebogen 1743-56 fol. 328. Dette Hus
er det nuværende Matr. Nr. 298 Nr. 13 i Store Sct.
Pederstræde.

1756 køber han Ejendommen mod vest af Murer-
mester Peder Jensen Abildskov og Skødet er dateret
6. December tinglæst 13. s. M. og han bliver altsaa

nu Ejer af to Ejendomme. Disse pantsætter han ved udstedt Panteobligation af 1759 d. 21. Maj, tinglæst 6. Juni s. A., til Christian Sadolin, Sognepræst til Sortebrødre Kirke for 400 Rd. Imidlertid sælger han dog 1760 ved Skøde af 21. April tinglæst 28. s. M. den ene af Ejendommene til Malermester Frederik Christian Møller, nemlig den han købte i 1749. Han betinger sig dog at: »tvende Barkekar af mine, som staar i hans Gaard maa blive staaende saa længe han og jeg er levendes«. Købesummen nævnes ikke. Samme Dag som dette Skøde tinglæstes ses hans Gæld til Hr. Sadolin at være nedbragt med 200 Rd. idet den solgte Gaard udgaar af Pantet. De resterende 200 Rd. udslettes af Pantebogen som betalte 1765 den 24. August.

I det i 1756 købte Hus, nuværende Matr. Nr. 297, Gade Nr. 11, bliver Gregers Gregersen boende indtil sin Død. Det Hus, der nu staar paa denne Grund er imidlertid ikke det, hvori Gregers Gregersen boede: dette brændte nemlig ved den Ildebrand, der ødelagde en Del af Mathiasgade og Hjultorvet i 1774 d. 6. Oktober. (Viborg Samler 1774 Nr. 41).

Det gamle Hus's Indretning og Udstyr vil ses af Skiftet efter ham; selv om nu dette Skifte opgøres saaledes, at Udgifterne overstiger Indtægterne med 58 Rd. 2 Mark 1 Sk., saa at der intet bliver til Arv efter ham, betyder dette ingenlunde, at han har siddet særlig smaat i det. En Ting er nemlig ikke medregnet blandt Boets Aktiver nemlig Forretningens Værdi; og at Boets Kreditorer har haft Tillid til, at den fortsatte Drift vilde være i Stand til at skaffe dem deres Tilgodehavende, ses af den Beredvillighed, hvormed de betror Enken deres Fordringer. Det kan altsaa

fastslaas, at Gregers Gregersen har siddet i jævn Velstand. Den Skat, han svarer Byen, viser ligeledes, at han er en ret velstaaende Mand, idet man vel maa huske, at Datidens Skatteligningsmyndigheder saavel som Nutidens, var i Stand til at finde de Steder, hvor Skatteevnen var til Stede. I Ekstraskat til Byen svarer han:

i 1747	—	0	Rd.	3	Mark	2	Sk.
» 1749	—	0	»	3	»	11	»
» 1753	—	1	»	1	»	12	»
» 1756	—	1	»	2	»	1	»
» 1759	—	1	»	2	»	15	»
» 1765	—	1	»	4	»	5	»

I 1765 er han altsaa i Stand til at betale mere end 3 Gange saa meget i Skat som i 1747.

I Aaret 1760 mistede han sin Hustru Maren Simonsdatter, som blev begravet fra Søndre Sogns Kirke 22. Januar. Alderen findes ikke opgivet. Aaret efter 1761 d. 3. Januar ægtede han *Maren Lauridsdatter Skive*, døbt 1740 d. 4. Februar, Datter af Skomagermester i Viborg *Laurits Skive* og Hustru *Anne Abrahamsdatter*. Med hende samlevede han til sin Død, og de fik 3 Børn, hvorom senere. Gregers Gregersen døde 1765 og blev begravet fra Søndre Sogns Kirke 5. September. Enken overlevede ham i 46 Aar og døde i Viborg 1811, begravet 15. Februar, 71 Aar gammel.

1767 d. 8. Januar giftede Gregers Gregersens Enke sig mig med *Niels Christensen Handberg*, Avlsmand i Viborg, døbt 1734 d. 2. December, død 1816 den 22. December 82 Aar gl. Søn af Feldbereder Chr. Handberg i Viborg. Ved sit Giftermaal med hende blev Niels Handberg Ejer af Stedet i Bradepanden,

som han solgte til Kammerraad Rafn ved Skøde af 1768 d. 23. Juli, tinglæst 22. August s. A. og hermed er dette Hus for Fremtiden ude af Familiens Eje. Med Niels Handberg fik Maren Skive 3 Børn.

1) Kierstine Nielsdatter Handberg døbt 1767 29. November,

2) Anne Nielsdatter Handberg, døbt 1770, 1. Januar.

3) Ane Nielsdatter Handberg, døbt 1774, 20. Marts.

Ved Skiftet efter hende og hendes Mand i 1816 siges Nr. 1 at være gift med en Avlskarl et Sted i Sjælland, Nr. 2 gift med Skomagermester Peder Knoth i Viborg og Nr. 3 var ugift og tjente Pastor Lund i Levring Sogn.

Om Gregers Gregersens Børn se Side 52.

Det Slægtnavn, Dog eller Daae, som Gregers Gregersen har baaret, siges af Familietraditionen at være det samme som det den adelige Slægt Daae førte, og Adkomsten dertil hidledes af, at Slægtens Stamfader skulde være en uægte, Søn af *Gregers Daae* til Hald. Søn af Valdemar Daa til Borreby og Hustru Else Kruse, den fra H. C. Andersens Æventyr bekendte Alkymist, og at nævnte Gregers Daae, som 1694 var blevet gift med Jeanne Marie Riise til Rysensten død 1712 d. 17. December, skulde have haft en Frille, barnefødt paa Kjeldgaard i Salling, som han havde givet Bopæl i et Hus i Lysgaard Sogn. Af denne Forbindelse skulde Skomageren Gregers Gregersen være Frugten. Hvorvidt denne Tradition nu er rigtig eller ej, maa staa hen. Det er ikke lykkedes at finde noget, som kan modbevise den, hvorimod der findes adskilligt, som synes at bekræfte dens Rigtighed.

Hvad Tidspunktet for Gregers Gregersens Fødsel

angaar, saa er der intet i Vejen for, at General Daae kan være hans Fader. Generalen faldt jo først 1712 d. 20. December i Slaget ved Gadebusch, og Gregers Gregersen er døbt 1711 d. 22. Juli. Det er jo ogsaa paafaldende, at en »Korporalfrue« under Brigader Daaes Kompagni tager til et saa afsides Sted som Fur-land for at føde sit Barn; man skulde ikke tænke, at dette var nødvendigt, hvis der ikke havde været noget at skjule, rent bortset fra at en Rejse til Fur i de Tider formentlig maatte kræve større pekuniære Ofre end en Korporals Formueomstændigheder kunde taale. At General Daaes Navn forekommer ved Daabs-tilførslen i Fur Kirkebog er ogsaa bemærkelsesværdigt.

Dernæst viser Gregers Gregersens Patronymikon *Gregersen*, at hans Far heddet Gregers til Fornavn. En Haandværker i en saa lille By som Viborg vil paa den Tid, det her drejer sig om, 1711–65, uvægerligt bære et Patronymikon bestaaende af Faderens Fornavn med »sen i Slutningen. Dertil kommer den haardnakkede Fastholden ved Slægtsnavnet Daae eller Dog, Doeg, hvilket formentlig er en af den jyske Udtale foranlediget Stavemaade. Iøvrigt skal dog bemærkes, at Slægtsnavnet Doeg forekommer i 1730erne i Omegnen af Mariager. I Viborg Kirkebøger kaldes han enten Gregers Gregersen eller Gregers Gregersen Daae, det sidste forekommer saaledes allerede 1744, da han 5. Maj staar Fadder til Svend Christensen Gjørups Barn Christen i Søndre Sogns Kirke (Kirkebogen fol. 369). I Retsprotokoller, Skattemandtal m. m. kaldes han kun Gregers Gregersen.

Dersom nu Familietraditionen om Gregers Gregersens Herkomst er rigtig, saa vilde den Omstændighed, at han var et uægte Barn, udelukke ham fra at blive

optaget i et Haandværkerlaug. Da dette imidlertid er sket, synes Traditionen og de faktiske Onstændigheder at stride mod hinanden. Muligt er det, at Sr. Overgaard, der synes at have været ham en trofast Ven, ved sin Indflydelse og Garanti har formaaet Viborg Magistrat, til at lade Loven sove en Dag. Hertil kan det maaske ogsaa have bidraget, at Gregers Gregersen efter Fur Kirkebog rent formelt fremtræder som ægtefødt.

Familietraditionen om, at Sidsel Lauridsdatter skulde have boet i et Hus i Lysgaard, har det ikke været muligt at bekræfte. Lysgaard Sogns Kirkebog før 1770 er brændt, og ved Undersøgelse i Kopskattemandtallene i Rigsarkivet er der ikke fundet nogen af dette Navn. Ligesaa lidt er der (i Tiden 1665—1695) fundet nogen Sidsel Lauridsdatter døbt i Selde Sogn, hvori Kjeldgaard er beliggende.

Gregers Gregersen Daae, døbt 1711 den 22. Juli paa Furland (Fur Kb.), begravet 1765 d. 5. September i Viborg (S. S. Kb.), gift 1. G. 1746 d. 30. November (S. S. Kb.) med

Maren Simonsdatter, døbt ?, begravet 1760 d. 22. Januar i Viborg (S. S. Kb.)

2. G. 1761 d. 30. Januar (S. S. Kb.) med

Maren Lauridsdatter Skive, døbt 1740 d. 4. Februar i Viborg (S. S. Kb.), begravet 1811 d. 15. Februar s. st. 71 Aar (D. S. Kb.), Datter af Laurs Skive, Skomager i Viborg og Hustru Anne Abrahamsdatter.

Børn:

Dødfødt, begravet 1761 d. 31. August (S. S. Kb.)

Anne Kierstine Gregersdatter Daae, døbt 1762 d. 11. Juli, begravet 1763 d. 3. Marts (S. S. Kb.)

Gregers Gregersen Daae, døbt 1763 d. 4. December, se Nr. 2,

Gregers Gregersen Daac, døbt 1766 d. 19. Januar, se Nr. 66.

2. GREGERS GREGERSEN DAAE, se Nr. 1. døbt 1763 d. 4. December (S. S. Kb.) dod 1821 d. 28. December (D. S. Kb.)

I Følge Datidens Opkaldelseskikke er denne Gregers Daae opkaldt efter sin Farfader, der altsaa muligvis har været General Gregers Daae. Efter at være blevet 18 Aar gammel gav han sig i Lære hos Skomager Christen Jensen Kiær i Viborg. Lærebrevet blev underskrevet 1781, d. 26. Februar, og Læretiden skulde være fra Fastelavn s. A. til Paaske 1784, i hvilket Aar han den 17. April blev indskrevet som Svend. 1788 d. 26. December blev han Mestersvend hos Peter Kollerup og 1790 d. 8. Maj foreviste han sit paa Laugshuset forfærdigede Mesterstykke og blev optaget i Viborg Skomagermestres Laug. 1790 d. 20. April havde han taget Borgerskab i Viborg som Skomagermester. Nogle Dage forinden d. 15. April havde han i Graabrødre Kirke holdt Bryllup med *Marie Nielsdatter Hvass*, døbt 1766 d. 4. April, død 1807 d. 11. Juli, Datter af Niels Hvass i Viborg; kort Tid herefter købte han af Consumptionsbetjent Hans Christian Sundt det Hus ved Mogensport, som siden i mange Aar har været i Familiens Eje. Skødet er dateret 1790 d. 24. Juni, tinglæst s. A. d. 5. Juli, og Købesummen var 200 Rd. I 1797 solgte han dog 6 Fag af dette Hus til Mads Jensen Bøstrup for 125 Rd., dette Skøde er dateret 1797 d. 25. Juni, læst 1798 d. 4. Juni, men ved Skøde af 1800 d. 26. Juni, læst 27. Oktober, solgte M. J. Bøstrup disse 6 Fag tilbage til Gregers Gregersen Daae for 99 Rigsdaler, idet Sælgeren dog for sin og sin Enkes Livstid forbeholdt sig Brugsretten over 1 Stue med Køkken.

Flere Ejendomme end denne ses Gregers Daae ikke

at have ejet. Derimod indgaar han i Tiden 1792–1803 følgende Række Handler om Jord paa Byens Mark.

- 1) Ved Skøde af 1792 d. 3. November, tinglæst 1794 d. 15. December køber han for 24 Rd. af Mads Jensen Bøstrup en Ager, som før har ligget i Hede, men nu er ansat for 6 Skpr. Sædeland og er beliggende i den saakaldte Hedetoft og grænser til Michel Riis's Jorder mod Øst, mod Nord til Vejen, som gaar mellem Slaalykketoft og bemeldte Ager og mod Syd til Niels Thostrups Jorder.
- 2) Ved Skøde af 1795 d. 9. Januar køber han Naboageren mod Øst af Michel Riis for 14 Rd.
- 3) Ved Skøde af 1796 d. 22. Juni, tinglæst d. 27. Juni, køber han for 199 Rd. dansk Courant af Vognmand Christen Brams Jorder paa Byens Nørremark 1 Ager paa Hammeldals Bakken for Hartkorn 3 Fdk. 1 Alb., og 2 Agre ved Hammeldals Bakken for Hartkorn 1 Skpr. 3 Fdk. 1 Alb. og holdes til Udsæd 16 Skpr. Sædeland. Agrene ligge umiddelbart op til Nørre Sogns Kirkejord.
- 4) Ved Skøde af 1798 d. 20. Juni, tinglæst d. 17. December, køber han for 49 Rd. af Niels Katstrup en Ager paa Byens Mark i Vester Ris med Vest-siden til Hjarbækvejen Hartkorn 1 Fdk. 2 Alb.
- 5) Ved Skøde af 1800 d. 23. Juni, tinglæst d. 30. Juni køber han for 199 Rd. dansk Courant af Christoffer Clausen 5 Agre i Knebels Toft ansat til 25 Skpr. Sædeland.
- 6) Ved Skøde af 1802 d. 22. Juni, tinglæst d. 5. Juli, køber han for 250 Rd. dansk Courant, af sin Svi-gerfader Niels Hvass 5 Agre i Vesterris ansat til Hartkorn 2 Skp. 2 Fdk. 1 Alb. og til Udsæd 35 Skp. Byg Sædeland.

7) Ved Skøde af 1803 d. 24. Juni, tinglæst d. 27. Juni, køber han af Købmand N. A. Buchwald 1 Stk. Jord paa Nørre Mark med Vej til Ind- og Udkørsel for 500 Rd.

De under 4 og 6 købte Jorder til ialt Hartkorn 2 Skp. 3 Fdk. 3 Alb. sælger han ved Skøde af 1803 d. 22. Juni, tinglæst 1805 d. 28. Januar, til Christen Thestrup for 450 Rigsdaler, hvorved han altsaa tjente 151 Rigsdaler.

Det har vist sig ganske ugørligt nærmere at fastsætte, hvor paa Byens Mark de ovenomtalte Jorder er beliggende, men de maa sandsynligvis alle have været beliggende mellem den gamle Aalborg Landevej og den nuværende Skivelandevej, saa at der har været nogenlunde bekvem Adgang til dem fra Huset i Mogensgade.

Prioritetsforholdene ordner han saaledes:

- 1) Ved Obligation af 1796 d. 22. Juni, tinglæst d. 27. Juni s. A., til Tugthusstiftelsen pantsattes de under 1. og 3. nævnte Jorder for 200 Rigsdaler, hvilken Obligation udslettes som indfriet 1800 d. 30. Juni.
- 2) Ved Obligation af 1800 d. 23. Juni, tinglæst d. 30. Juni s. A., til Viborg Tugthus pantsætter han for 300 Rd. de 5 Agre i Knebeltoft, som han samme Dag har faaet Skøde paa (se Nr. 5 ovenfor), og som ved Tacsationsforretning, afhjemlet 1800 d. 1. April, er vurderet til 803 Rd. 4 Sk. Obligationen udslettes 1806 d. 7. Juli som betalt.
- 3) Ved Obligation af 1802 d. 2. Juni, tinglæst d. 5. Juli, til Søren Nielsen i Nybro pantsætter han for 299 Rd. Nr. 4 og 6 ovenfor. Obligationen udslettes som betalt 1803 d. 27. Juni.
- 4) Ved Obligation af 1803 d. 25. Juni, tinglæst den

27. Juni s. A. til Søren Nielsen i Nybro pantsætter han for 299 Rd. dansk Courant, det under Nr. 7 ovenfor af Købmand Buchwald købte Jordstykke. Denne Obligation udslettes som betalt 1825 d. 3. August.

5) Ved Obligation af 1806 d. 25. Juni, tinglæst d. 7. Juli s. A., pantsætter han til Apotheker A. Nielsen paa Liseborg for 400 Rd.

a) 5 Agre paa Nørre Mark i Knebels Toft mellem Aalborg Vej og Hospitalets Jorder 6 Td. 2 Skp. Sædeland.

b) 3 Agre i Humle Dal 4 Td. 2 Skp. Sædeland.

c) 1 Ager i Hede Toft 6 Skp. Sædeland.

d) 1 Ager i Hede Toft, som ikke er ansat til Udsæd. Denne Obligation udslettes som betalt 1812 den 27. Juli.

6) Ved Obligation af 1812 d. 25. Juni, tinglæst d. 27. Juli s. A., pantsætter han til Søren Nielsen i Nybro for 400 Rd. a og b i foregaaende. Obligationen udslettes som betalt 1825 d. 3. August.

I Henhold til Forordningen af 5. Januar 1813 omskrives Obligationer Nr. 4 og 6 den 5. Juli 1813 henholdsvis til 299 Rigsbankdaler Sølvværdi og 100 Rigsbankdaler Sølvværdi.

Endelig afslutter han sine Handler ved i Aaret 1818 at overdrage sin Son Gregers sin faste Ejendom og sit Løsøre for med sin Hustru at gaa paa Aftægt hos ham. Som Aftægtsmand levede nu Gregers Daae til sin Død 1821 d. 28. December. Han var 2 Gange gift. Iste Gang med ovennævnte Marie Nielsdatter Hvass, der døde 1807 og blev begravet 11. Juli, 41 Aar og 6 Maaneder gl. Med hende fik han 10 Børn. 2den Gang giftede han sig med *Christiane Sophie Sørensen*

datter *Thorning*, en Datter af Degnen i Hygom Sogn ved Lemvig Søren *Thorning* og Hustru *Anne Nielsdatter*. *Christiane Thorning* blev døbt 1769 d. 15. Januar i Hygom Kirke. Deres Bryllup stod i Viborg Domkirke 1809 den 23. Juli. Hun overlevede sin Ægtefælle i mange Aar og døde i sit 90ende Aar 1858 den 21. December i Viborg (V. D. Kb.) I sit andet Ægteskab havde *Gregers Daae* en Datter.

At *Gregers Daae* ikke var en Mand, der fandt sig i at blive traadt paa Tærne viser Afbigt af 1796, 25. Februar indført i Viborg Skøde- og Pantebog 1788-98 Fol. 428.

Gregers Gregersen Daae, døbt 1763 d. 4. December, død 1821 d. 28. December, 60 Aar gl. (V. S. Kb.), gift

1. G. 1790 d. 15. April med

Maren Nielsdatter Hvass, døbt 1766 d. 4. April, død 1807 d. 11. Juli, 41 Aar 6 Maanedes gl., Datter af *Niels Hvass*, Avlsbruger i Viborg,

2. G. 1809 d. 23. Juli med

Christiane Sorensdatter Thorning, døbt 1769 d. 5. Januar i Hygom Kirke, død 1858 d. 21. December i Viborg (V. D. Kb.), Datter af Degnen i Hygom Sogn Søren *Thorning* og Hustru *Anne Nielsdatter*.

Born af 1. Ægteskab:

Anne Catrine Daae, født og død mellem 11. og 18. Juli 1790 (V. D. Kb.)

Anne Catrine Daae, født 1791 d. 8. Juli, se Nr. 9.

Gregers Daae, født 1793 d. 30. Juli, se Nr. 3.

Niels Daae, født og død 1795 (V. D. Kb.)

Maren Daae, født 1797 d. 24. Maj, se Nr. 16.

Niels Daae, født 1799 d. 2. Februar, død 1800 d. 25. Januar (V. D. Kb.)

Anne Marie Daae, født 1801 d. 4. Marts, se Nr. 35.

Niels Daae, født og død mellem 18. September og 16. Oktober 1803 (V. D. Kb.)

Morten Daae, født 1804 d. 29. November, se Nr. 6.

Niels Daae, født 1807 d. 6. Juni, død s. A. d. 22. September.

Af 2. Ægteskab: Anne Marie Daae, født 1810 d. 8. Aug., se Nr. 43.
Ann.: Gregers Daaes 2. Hustru kaldes ved Vielsen Christiane Sophie Sørensdatter Thorning (V. D. Kb.)

3. GREGERS DAAE, se Nr. 2

født 1793 d. 30. Juli i Viborg, død 1872 d. 26. Oktober sst.

Om Gregers Daaes Barndom og Ungdom er der Tavshed i Arkivalierne. Rimeligvis kommer han efter sin Konfirmation i Skomagerlære og bliver efterhaanden Svend og Mester. Sit Borgerskab som saadan erhverver han 1813 d. 17. August, knap 3 Uger efter sin 20' Fødselsdag. Af dette Haandværk i Forbindelse med det dengang blandt Haandværkerne i Viborg saa almindelige Avlsbrug ernærer han sig og sin talrige Børneflokk.

Ligesom Faderen har han ihvert Tilfælde den første Halvdel af sit Liv indgaaet en Række Handler om Jord i Byens Mark, ligesom han ogsaa ses at have handlet med faste Ejendomme inde i Byen.

Ved Auktionsskøde af 1817, 26. Juni, læst 9. Juli s. A. køber han Stedet Nr. 55 i Sct. Mogensgade (nuværende Gade Nr. 40, Matr. Nr. 76) af Kaptain F. U. A. v. Bülow for 240 Rbd. Sølv og 4500 Rbd. Sedler. Denne Ejendom pantsætter han ved Obligation udstedt og læst samme Dag som Skødet, til Viborg lærde Skole for 240 Rbd. Sølv med 1. Prioritet i nævnte Ejendom. Sin 2. Prioritet opnaede han samme Aar og Dag ligeledes læst samme Dag hos Kammerherre, Stiftamtmand Sehestedt med et Beløb af 2500 Rbd. Sedler. Længe beholdt han dog ikke dette Hus; thi i 1820 sælger han det ved Skøde af 29. November, læst 1821 4. April til 2. Prioritetshaver for 1000 Rbd. Sølv.

Denne snarlige Afhændelse af Ejendommen skyldes for vist, at han ved Skøde af 1818 d. 13. Juli, læst 22. s. M. paa de deri nævnte Vilkaar overtager Faderens Hus i Mogensgade samt de denne tilhørende Markjorder og endvidere tager sine gamle Forældre til sig paa Aftægt. Den 28. s. M. overtager han endvidere Faderens Løsore af Ud- og Indbo for 700 Rbd. Navneværdi.

Gregers Daas øvrige Transaktioner tager sig saaledes ud:

1. Ved Obligation af 1824, 27. Juni, læst 25. August pantsætter han »noget Markjord paa Byens Ejendomme« for 160 Rbd.
2. Ved Skøde af 1824, 24. August, læst 1. September køber han af Avlsbruger N. Jepsen en Toft ved Mogensport for 85 Rbd.
3. Ved Skøde af 1813, 27. Juni, læst 1828, 16. Juli køber han af Avlsmand J. N. Hvass en Ager i Hedetoften for 10 Rbd. Sølv.
4. Ved Skøde af 1826, 16. September, læst 1828, 16. Juli køber han af Anders R. Hvass 3 Agre i Knebelstoft for 50 Rbd. Sølv.
5. Ved Skøde af 1828, læst 16. Juli sælger han til Anders R. Hvass 3 Agre i Knebelstoft som Sælgeren ejer, de 2 efter Skøde af 1818, 13. Juli, læst 22. s. M. og d. 3. efter Skøde af 1813, 27. Juni, læst 1828, 16. Juli.
6. Ved Skøde af 1831, 18. Marts, læst 27. April køber han af Christoffer Clausens Enke, Inger Christensdatter 6 Agre paa 61 Skæpper Sædeland beliggende i Vesterris for 100 Rbd. Sølv.
7. Ved Skøde af 1830, 14. Marts læst 1831, 28. April

køber han af Møller N. L. Stilling en Mark ved Randers Landevej for 250 Rbd. Sedler.

8. Ved Deklaration af 1840, 31. Marts, læst 8. April, mageskifter han med Viborg By en Grund, hvorpaa et nu nedrevet Sidehus til hans Hus ved Mogensport har staaet, mod en Strimmel Jord mellem hans Toft og Skive Landevej samt 25 Rbd.
9. Ved Skøde af 1842, 17. August, læst 1843, 12. April køber han af Viborg By Vandingsstedet Skidensig for 4 Mark Sølv aarlig til Kæmnerkassen.
10. Ved Skøde af 1841, 20. August, læst 1843, 12. April køber han af Købmand Stilling en Toft ved Skidensig for 350 Rbd. Sølv.
11. Ved Skøde af 1833, 9. Januar, læst 1843, 12. April køber han af Enkefru Zahrtmann f. Tetens 2 Tønder Land i Biskopstoft for 400 Rbd. Sølv.

Da Registrerne til Skøde og Pantebøgerne ikke findes i Landsarkivet kan hans senere Transaktioner ikke udredes.

Gregers Daae, født 1793 d. 30. Juli, død 1872 d. 26. Oktober (V. D. Kb.) Skomagermester i Viborg, gift

1. G. 1820 d. 5. Maj med

Ingeborg Marie Lauridsdatter Skive, døbt 1794 d. 21. April, død 1829 d. 18. Oktober (V. D. Kb.) Datter af Skomagermester Lauritz Skive i Viborg og Hustru Karen Pedersdatter.

2. G. 1829 d. 27. December i Gjedsted Kirke med

Maren Andersdatter, født 1802 d. 4. April i Gjedsted Nørsgaard, død 1871 d. 30. Maj i Viborg. Datter af Anders Christensen af Gjedsted Nørsgaard og Hustru Ane Pedersdatter.

Børn 1. Ægteskab:

Marie Daae, født 1821 d. 4. Marts, se Nr. 51.

Karen Daae, født 1823 d. 7. August, se Nr. 52.

Christiane Daae, født 1825 d. 29. August, se Nr. 53.

Gregers Daae, født 1828 d. 13. Marts, død 1867 d. 19. August,

ugift. Tog 1855 d. 21. April Borgerskab som Skomager i Viborg (V. D. Kb.)

2. Ægteskab:

Anders Daae, født 1850 d. 9. December, se Nr. 4.

Ingeborg Marie Daae, født 1855 d. 9. Maj, se Nr. 56.

Ane Daae, født 1855 d. 2. Marts, se Nr. 58.

Maren Cathrine Daae, født 1857 d. 27. Marts, se Nr. 60.

Lauritz Peder Daae, født 1859 d. 6. Februar, død 9. September s. A. (V. D. Kb.)

Laura Daae, født 1840 d. 6. Juli, død 10. August s. A.

Nicis Daae, født 1841 d. 20. Juli, se Nr. 61.

Christine Daae, født 1842 den 6. August, død 30. September s. A. (V. D. Kb.)

Christine Daae, født 1843 d. 9. August, se Nr. 59.

Laura Daae, født 1845 d. 21. Oktober, død 1846 d. 18. Februar (V. D. Kb.)

4. ANDERS DAAE, se Nr. 3,

født 1830 d. 9. December, død 1907 d. 15. Juni, Avlsbruger i Viborg, gift, 1867 d. 23. April i Bjerregrav Kirke med

Gertrud Jensen, født 1843 d. 16. Juni i Bjerregrav. Datter af Selvejergaardmand i Horup, Bjerregrav Sogn i Rinds Herred, Jens Jensen og Hustru Gjertrud Marie Jacobsdatter.

Born:

Albert Christian Sophus Daae, født 1872 d. 19. Juni, se nedenfor.

5. ALBERT CHRISTIAN SOPHUS DAAE, se Nr. 4

født 1872 d. 19. Juni, gift med

Anna Emilie Dagmar Petersen, født 1880 d. 5. Oktober i Vin-dum. Datter af Købmand Jens Petersen i Rødkærhaab og Hustru Christine Daae (se Side 57).

Born:

Gertrud Daae, død.

Inger Daae, født 1907 d. 4. Maj.

6. MORTEN GREGERSEN DAAE, se Nr. 2,

født 1804 d. 29. November, død 1874 d. 28. Maj. Skomagermester i Holstebro, gift 1830 d. 2. April i Viborg med

Eva Sorensdatter Randers, døbt 1800 d. 6. Maj (V. S. Kb),
død ?, Datter af Skomagermester Søren Christensen Randers i
Viborg og Hustru Johanne Pedersdatter.

Børn:

Anne Johanne Daae, født 1830 d. 23. Februar i Viborg, død 1830
d. 22. Maj i Holstebro.

Johanne Marie Daa, født 1831 d. 25. Maj, se Nr. 8.

Dodfødt Dreng i 1833.

Greis Mortensen Daae, født 1834 d. 16. Juni, død 20. Juni s. A.
Petrine Daae, født 1835 d. 15. Juni, død 1837 d. 1. August.

Frederik Andersen Daae, født 1837 d. 26. December, død 1875
d. 25. Marts, se Nr. 7.

7. FREDERIK ANDERSEN DAAE, se Nr. 6,
født 1837 d. 26. December i Holstebro, død 1876 d. 25. Marts
sst., Skomagermester i Holstebro, gift 1862 d. 15. August i Hol-
stebro med

Kirsten Marie Graversdatter, født 1838 d. 18. April i Hjerm.
Datter af Indsiddet og Tømrersvend Gravers Petersen og Hustru
Christiane f. Friis af Sophienlund.

Børn:

Morten Edvard Daae, født 1862 d. 29. September i Holstebro.

Kristiane Graversen Daae, født 1866 d. 19. Februar.

Gravers Daae, født 1868 d. 8. Februar.

Ane Martine Daae, født 1871.

Sophie Ulrikke Daae, født 1873.

Frederik Magnus Daae, født 1875.

8. JOHANNE MARIE DAAE, se Nr. 6,
født 1831 d. 25. Maj i Holstebro, gift

1. G. 1859 d. 14. Januar i Holstebro med

Carl Wittus Berg, født 1828. Farvermester i Holstebro. Ægte-
skabet opløst, Kgl. Bevilling til nyt Ægteskab dat. 1866 d. 14. April.
Gift 2. G. 1866 d. 21. Maj i Holstebro med

Hans Christian Bailum, født 1821 d. 16. November i Skive,
død 1888 d. 29. Marts i Holstebro, Skomagermester i Holstebro.

1. Ægteskab barnløst. Børn af 2. Ægteskab:

Anders Julius Christian Bailum, født 1866 d. 1. Juni.

Ane Johanne Bailum, født 1868 d. 4. Januar.

9. ANNE CATHRINE GREGERSDATTER DAAE se Nr. 2,

født 1791 d. 8. Juli i Viborg, død 1864 d. 14. August i Holstebro, gift 1813 d. 7. Maj i Viborg med

Peder Laursen Skive, døbt 1787 d. 29. April i Viborg (D. S. Kb.) død 1841 d. 1. Oktober i Holstebro. Skomagermester i Holstebro, Son af Skomagermester Lauritz Skive i Viborg og Hustru Karen Pedersdatter.

Børn:

Marie Pedersdatter Skive, født 1814 d. 4. Juni, se Nr. 10.

Karen Marie Pedersdatter Skive, født 1816 d. 1. Februar, se Nr. 12.

10. MARIE PEDERSDATTER SKIVE, se Nr. 9, født 1814 d. 4. Juni i Holstebro, død 1871 d. 25. Oktober sst., gift 1. G. 1840 d. 26. September i Holstebro med

Lars Christian Welleje Kielsen, født 1808 d. 11. Februar i Ringkøbing, død 1845 d. 8. September i Holstebro. Skomagermester i Holstebro, Son af Snedker Søren Kielsen i Ringkøbing og Hustru Ulrike Antonette Hygom.

2. G. 18. ? med

Peder Mikael Gug, født 1816 i København, død 1869 d. 10. December i Holstebro, tager Borgerskab som Skomager 1847 d. 19. Februar i Holstebro.

Børn af 1. Ægteskab:

Peder Anton Kielsen, født 1841 d. 28. Juni, se Nr. 11.

Søren Andreas Kielsen, født 1843 d. 16. August.

2. Ægteskab barnløst.

11. PEDER ANTON KIELDSEN, se Nr. 10. født 1841 d. 28. Juni i Holstebro, Skomagermester i Holstebro, gift 1866 d. 9. Maj i Søndre Sogns Kirke i Viborg med *Gjertrud Marie Stridsland*, født 1837 d. 4. Marts i Viborg, død ca. 1911. Datter af Skomagermester Frederik Stridsland i Viborg og Hustru Ane Marie Stridsland f. Daae.

Børn:

Peter Mikael Gug Kjeldsen, født 1867 d. 8. Februar.

Frederik Kjeldsen, født 1871, død 1878 d. 19. Oktober.

Anton Marinus Kjeldsen, født 1874.

12. KAREN MARIE SKIVE, se Nr. 9,
født 1816 d. 1. Februar i Holstebro, død 1871 d. 17. November
sst., gift 1840 d. 26. September med

Magnus Poulsen, født 1811 d. 31. December i Holstebro, Reb-
slagermester i Holstebro, Søn af Jacob Poulsen, Holstebro og
Hustru Ingeborg Nyboe.

Børn:

Thomas Peter Poulsen, født 1841 d. 28. Juni, se Nr. 13.

Ingeborg Catrine Poulsen, født 1845 d. 19. December, se Nr. 14.
1 Dødfødt 1847 d. 26. Maj.

Frederik Emilius Poulsen, født 1850 d. 2. Februar, se Nr. 15.

Ferdinand Poulsen, født 1852 d. 26. April.

13. THOMAS PETER POULSEN, se Nr. 12,
født 1841 d. 28. Juni i Holstebro, Rebslagermester i Holstebro.
gift 1882 kort efter 20. Søndag efter Trinitatis (Holstebro Til-
lysningsbog 1875—82) med

Maren Christensen Haahr, født 1845 d. 18. Januar i Henne
Sogn. Datter af Gaardmand Christen Pedersen Haahr af Stause
og Hustru Maren Mortensdatter.

Barnløse.

14. INGEBORG CATRINE POULSEN, se Nr. 12,
født 1845 d. 19. December, gift 1874 efter 3. Søndag i Fasten
(Holstebro Tillysningsbog 1875—86) med

Jens Jensen, Købmand i Holstebro.

15. FREDERIK EMILIUS POULSEN, se Nr. 12,
født 1850 d. 2. Februar i Holstebro, Købmand sst., gift 1877 d.
15. November i Guldager Kirke med

Birtha Clemmensen, født 1852 d. 25. August i Guldager. Datter
af Gaardejer Hans Christian Clemmensen paa Sønderris i Guld-
ager Sogn og Hustru Cecilia Møller født Dalsgaard.

16. MAREN GREGERSDATTER DAAE, se Nr. 2,
født 1797 d. 24. Maj, død 1862 d. 30. Januar, gift 1820 d. 3. No-
vember i Domsognet med

Friderich Andersen Qvols, døbt 1795 d. 1. April i Viborg, død 1848 d. 29. Juli sst. Skomagermester i Viborg, tog Borgerskab 1820 d. 20. Juni. Son af Anders Friderichsen Qvols og Hustru Kirsten Jorgensdatter.

Børn:

Marie Kirstine Andersen, hjemmedøbt 1821 d. 10. November se Nr. 17.

Pauline Cathrine Andersen, født 1825 d. 12. Januar, se Nr. 24.

Petrine Sophie Marie Andersen, født 1827 d. 5. Juli, se Nr. 25.

Kirstine Andersen, født 1829 d. 12. Juni, se Nr. 28.

Christiane Sophia Andersen, født 1831 d. 7. September, død 1870 d. 14. Februar (ugift).

Gregers Andersen, født 1834 d. 22. Februar, se Nr. 33.

Ellen Marie Kirstine Andersen, født 1836 d. 1. April, se Nr. 34.

17. MARIE KIRSTINE ANDERSEN, se Nr. 16. født 1821 d. 10. November i Viborg, død 1894 d. 21. Februar (V. S. Kb.) sst., begravet paa Ørum Kirkegaard 1894 d. 27. Februar, gift 1848 d. 7. November i Søndre Sogns Kirke med

Christian Frederik Jacobsen født 1809 d. 27. Oktober i Randers, død 1892 d. 19. Juli i Viborg, begravet paa Ørum Kirkegaard d. 25. Juli s. A. Landvæsenscommissær og Gaardejer i Ørum, Branddirektor sst. og Godsforvalter paa Tjele til 1884. Søn af Klubvært Friderich Jacobsen i Randers og Hustru Marie Jacobsen.

Børn:

Frederik Jacobsen, født 1848 d. 14. December, se Nr. 18.

Inger Marie Jacobsen, født 1850 d. 8. April, se Nr. 19.

Christian Helmuth Jacobsen, født 1852 d. 4. Januar, se Nr. 20.

Margrethe Christiane Jacobsen, født 1854 d. 24. Januar, død 1869 d. 6. Marts.

Pouline Kristine Jacobsen, født 1856 d. 16. Januar, ugift.

Anette Elise Susanne Jacobsen, født 1857 d. 23. November, se Nr. 23.

Frederikke Jacobsen, født 1860 d. 13. September, død 1873 d. 22. Maj.

18. FREDERIK JACOBSEN, se Nr. 17, født 1848 d. 14. December paa Tjele pr. Viborg. Proprietær, gift 5. December ? med

Anna Nissine Schroder, født 1852 d. 26. Februar. Datter af Skovrider Frederik Georg Schrøder, Vejllhus ved Odder og Hustru Anna Cathrine Schrøder.

Børn:

Henry Jacobsen.

Margrethe Jacobsen.

Ellen Jacobsen.

Christian Vilhelm Jacobsen, født 1888 d. 2. Oktober i Elling Sogn.

19. INGER MARIE JACOBSEN, se Nr. 17, født 1850 d. 8. April i Ørum ved Viborg, gift 1882 d. 15. Maj i Ørum Kirke ved Viborg med

Niels Frederik Filtenborg, født 1855 d. 20. Marts i Randers. Sognepræst i Foulum, nu Præst i Soften Foldby. Son af Købmand Niels Filtenborg i Randers og Hustru Andrea Eleonora Gøtzsche (Datter af Provst Henr. Gøtzsche til Ø. Velling) (Elvius Præstehistorie 1869—84).

Barnløse

Ejler Bruun, født 1887 d. 24. Februar i Viborg, indført i Tjele Kirkebog. Ved kgl. Bevilling af 1904 d. 9. Juli adopteret af ovennævnte og fører Navnet Filtenborg. Er Mejerist i Sibirien, se Nr. 23.

20. CHRISTIAN HELMUTH JACOBSEN, se Nr. 17 født 1852 d. 4. Januar i Ørum Sogn v. Viborg, død 1915 d. 16. November i Svendborg. Praktiserende Læge i Svendborg, gift 1881 d. 8. November i København med

Kirstine Dorothea Maria Seith, født 1860 d. 30. Oktober. Datter af Particulier Niels Seith og Hustru Juliette Ludovica Holst.

Børn:

Ella Jacobsen, født 1882 d. 18. September i Svendborg, se Nr. 21.

Inge Jacobsen, født 1884 d. 31. Maj i Svendborg, se Nr. 22.

21. ELLA JACOBSEN, se Nr. 20, født 1882 d. 18. September i Svendborg, gift 1904 d. 5. April i Svendborg med

Viggo Flindt-Larsen, født 1872 d. 15. Marts i Slangerup, Sjælland.

Praktiserende Læge i Odense. Son af Dyrlæge i Slangerup, Karl Adolf Larsen og Hustru Laura Andrea Kruse.

Born:

Else Flindt-Larsen.

22. INGE JACOBSEN, se Nr. 20,

født 1884 d. 31. Maj i Svendborg, gift 1907 d. 11. Juli i Svendborg med

Hans Jacob Høyer Schousboe, født 1869 d. 4. December paa Rafsinggaard ved Kolding. Dr. med. praktiserende Læge i Odense. Son af Gustav Adolph Schousboe og Hustru Hermandine Elisabeth Cathrine Høyer.

Born:

Jan Høyer Schousboe.

23. ANETTE ELISE SUSANNE JACOBSEN,

se Nr. 17. født 1857 d. 23. November i Ørum ved Viborg, gift 1880 d. 5. December med

Thomas Bruun, født 1859 d. 6. November paa Gjøel. Forvalter paa Birkumgaard, Gjøel. Son af Jens Severin Bruun, Gods- og Avlsforvalter paa Birkumgaard, Gjøel og Hustru Caroline Dorthea Marie Dam:

Børn:

Christian Bruun, født 1880 d. 12. November (Ørum, V. V. Kb.)
Karl Johannes Bruun, født 1882 d. 24. Septemher paa Debjerglund ved Ringkøbing.

Gunnar Bruun, født 1884 d. 10. Maj sst.

Kaj Bruun, født 1885 d. 24. Juni sst.

Ejler Bruun, født 1887 d. 24. Februar i Viborg, se Nr. 19.

Edith Bruun, født 1. September i Odense.

Caroline Bruun, født 31. August.

Jacob Bruun.

Poul Bruun.

Johannes Bruun.

24. PAULINE CATHRINE ANDERSEN, se Nr. 16,

født 1825 d. 12. Januar i Viborg, død 1906 d. 13. Maj sst., gift 1851 d. 5. Juli i Søndre Sogn i Viborg med

Niels Chr. Gjørup, født 1820 d. 17. November i Skive, død 1880 d. 21. Juni, 59 Aar gl. i Viborg (Skifteprotokol.) Købmand i Viborg. Borgerkab 1851 d. 23. April. Søn af Købmand i Skive Niels Christensen Gjørup og Hustru Maren Springborg.

Børn:

Maren Elisabeth Gjørup, f. 1852 d. 16. Juni, lever ugift i Viborg. Christiane Sophie Gjørup, født 1861 d. 24. April, død 1862 den 5. Januar.

25. PETRINE SOPHIE MARIE ANDERSEN, se Nr. 16, født 1827 d. 5. Juli i Viborg, gift 1853 den 27. Maj i Viborg (S. S.) med

Frederik Julius Theodor Jenssen-Tusch, født 1824 d. 18. August i København, død 1888 d. 29. Juli (Haderup Kb.) Plantor i Morsbøllund, Skovrider i Feldborg. R. af D.g. Søn af Major Georg Friederich Jenssen-Tusch og Hustru Juliane Cathinca Sophie Kauffmann.

Børn:

Frederik Julius Theodor Jenssen-Tusch, født 1852 d. 7. April i København, døbt s. A. d. 30. April i Frue Kirke, conf. i Vridsted Kirke.

Leopold Jenssen-Tusch, født 1854 d. 16. Marts i Oxenvad Sogn, Sønderjylland. confirmeret i Haderup Kirke.

Julie Cathinca Sophia Jenssen-Tusch, født 1856 d. 27. Februar i Oxenvad, Sønderjylland, confirmeret i Haderup Kirke, se Nr. 26. Emma Margrethe Jenssen-Tusch, født ca. 1858 i Sønderjylland (ifølge Folketællingsliste 1870), se Nr. 27.

Georg Jensen-Tusch, f. c. 1862 i Sønderjylland (eft. Folketællingsliste 1870).

Harald Jenssen-Tusch, født 1866 d. 31. Oktober i Haderup, gift 1922 d. 11. Maj paa Københavns Raadhus med Elise Jensen fra Silkeborg.

Chrstian Aage Jenssen-Tusch, født 1869 d. 15. Februar i Haderup.

26. JULIE CATHINCA JENSSEN-TUSCH, se Nr. 25, født 1856 d. 27. Februar i Oxenvad Sogn i Sønderjylland, gift 1880 d. 15. April med

Jens Christensen af Borberg, født ca. 1854. Portør ved Statsbanerne. Fik 1891 d. 5. September under Navnet Søndergaard gl. Bevilling til at adoptere Emma Juliane Pedersen, Datter af

Emma Margrethe Jensen-Tusch og Ægtefælle Peder Pedersen af Vistorp og tillægge hende Navnet Søndergaard, se Nr. 27.

Born:

Emma Juliane Søndergaard, født 1890 d. 6. November i Haderup.

27. EMMA MARGRETHE JENSSEN-TUSCH, se Nr. 25, født 1858 i Sønderjylland, død 1890 d. 21. November af Barsel-feber, gift 1879 d. 14. November med

Peder Pedersen, født 1852 d. 28. November. Son af Gaardmand Peder Jensen Meldgaard af Vistorp og Hustru Cathrine Nielsdatter.

Born:

Peder Sophus Pedersen, født 1880 d. 14. Februar.

Petrine Sophie Marie Pedersen, født 1881 d. 10. Oktober.

Kathrine Pedersen, født 1884 d. 17. Juni.

Kristjane Sophie Pedersen, født 1885 d. 9. September.

Emma Juliane Pedersen, født 1890 d. 6. November, se Nr. 26.

28. KIRSTINE ANDERSEN, se Nr. 16, født 1829 d. 12. Juni i Viborg, død 1905 d. 25. Januar sst., gift 1857 d. 3. November med

Gustavus Laurids Gustavussen, født 1824 d. 6. August i Viborg, død 1905 d. 3. April sst. Hattemager og Avlsbruger i Viborg. Son af Hattemager Laurids Gustavussen i Viborg og Hustru Maren Jacobsdatter Handberg.

Born:

Laura Marie Gustavussen, født 1858 d. 2. Februar, se Nr. 29.

Frederik Gustavussen, født 1859 d. 1. Juni, død 1862 d. 19. Juli.

Mariane Frederikke Gustavussen, født 1861 d. 13. Maj, se Nr. 30.

Frederikke Gustavusson, født 1863 d. 9. Maj, død 1870 d. 12. December.

Martha Jacobine Gustavussen, født 1865 d. 12. Oktober, død i England, se Nr. 32.

Christiane Sophie Gustavussen, født 1867 d. 21. December. Ugift.

29. LAURA MARIE GUSTAVUSSEN, se Nr. 28. født 1858 den 2. Februar i Viborg, gift 1891 den 27. Oktober i Viborg med

Jorgen Marius Nielsen, født ca. 1860. Plantør.

30. MARIANE FREDERIKKE GUSTAVUSSEN, se Nr. 28, født 1861 d. 13. Maj i Viborg, gift 1888 d. 15. Maj i Viborg med

Jacob Moesgaard Petersen, født ca. 1859, død 1919 d. 3. Juni i Viborg. Købmand og Brandinspektør i Viborg.

Born:

Kirstine Marie Petersen, født 1889 d. 5. April, se Nr. 31.

Christian Moeslund Petersen, født 1890 d. 31. Oktober. Bankassistent i Viborg Bank, 1919 Kontorchef i Aarhus Andelsbank.

31. KIRSTINE MARIE PETERSEN, se Nr. 30, født 1889 d. 5. April i Viborg, gift 1912 d. 17. December i Viborg med

Johannes Peter Christensen, født 1884 d. 28. Marts i Viborg. Ejer af „Preislers Hotel“ Viborg. Son af Konditor Karl Christensen i Viborg og Hustru Emma Kirstine Christensen født Jørgensen.

Born:

Carl Christensen, født og død 1913 d. 16. September.

Ella Christensen, født 1917 d. 3. Maj.

Johna Christensen, født 1918 d. 9. Oktober.

Lizie Christensen, født 1920 d. 8. Oktober.

32. MARTA JACOBINE GUSTAVUSSEN, se Nr. 28, født 1865 d. 12. Oktober i Viborg, død i England, gift 1886 d. 6. Juli i Viborg med

Niels Christian Nielsen, født 1860 d. 1. Maj i Thisted. Isenkrammer i Hobro. Son af Tjenestekarl Peder Christian Nielsen i Thisted og Hustru Inger Marie Nielsen født Andersen.

Born:

Marie Kirstine Nielsen, født 1889 d. 2. Februar.

Sophie Nielsen, født 1891 d. 6. Juli.

Ifølge Navnebevilling af 16. Juli 1912 Navneforandring til Daeholt.

33. GREGERS ANDERSEN, se Nr. 16, født 1834 d. 22. Februar i Viborg, død 1895 d. 12. Oktober sst. Købmand i Viborg, gift 1864 d. 18. Maj i Viborg med

Anna Nielsine Theodora Bentzen, født 1840 d. 18. November i Bording Præstegaard, død 1904 d. 19. Februar i Viborg. Datter

af Pastor Iver Bentzen og Hustru Elise Christine Bentzen født Knudsen.

Barnløse.

34. ELLEN MARIE KIRSTINE ANDERSEN,

se Nr. 16, født 1836 d. 1. April i Viborg, gift

1. G. 1862 d. 2. April i Viborg med

Hans Christian Jeppe Christensen, født 1836 d. 28. Juli i Asmild ved Viborg, død 1873 d. 16. Marts i Viborg. Kontorist i Viborg. Søn af Forpagter Jens Christensen af Rindsholm og Hustru Nielsine Christensen født Meilstrup.

Gift 2. G. 1875 d. 4. Juni i Viborg med

Anton Ole Smidt, født 1846. Skolelærer i Ø. Bording.

Børn i 1. Ægteskab:

Christiane Sophie Christensen, født 1863 d. 30. April.

Jens Martin Frederik Christensen, født 1866 d. 9. August.

2. Ægteskab:

Anna Kirstine Smidt, født 1875 d. 25. Juni.

35. ANE MARIE DAAE, se Nr. 2,

født 1801 d. 4. Marts i Viborg, død 1852 d. 29. April sst., gift 1828 d. 7. November i Viborg med

Niels Christensen Ettrup, født ca. 1789, døbt 1791 d. 27. Marts i Fjeldsø Kirke, død 1842 d. 21. Marts i Viborg. Han var gift 1. Gang 1824 d. 7. Juli i Viborg med Maren Rasmusdatter Hvass, født 1793 d. 26. Juni i Viborg, død 1825 d. 1. Juli sst.

Børn:

Ingeborg Marie Nielsdatter Ettrup, født 1829 d. 27. September, se Nr. 36.

36. INGEBORG MARIE NIELSDATTER ETTRUP

se Nr. 35, født 1829 d. 27. September i Viborg, gift 1853 d. 10. December i Viborg med

Jørgen Hansen Bager Møller, født 1826 d. 8. Februar i Viborg, død 1894 d. 16. Maj sst. Smedemester i Viborg. Søn af Niels Andersen Møller og Hustru Ane Kirstine Møller født Michelsdatter.

Børn:

Marie Kirstine Frederikke Møller, født 1854 d. 8. Oktober, se Nr. 37.

Margrethe Kirstine Møller, født 1856 d. 3. Oktober, se Nr. 38.

Niels Andreas Møller, født 1860 d. 28. Juni, se Nr. 39.

Laura Nielsine Møller, født 1863 d. 18. Januar.

Frederik Andersen Møller, født 1867 d. 29. Januar, se Nr. 41.

Christian Hansen Bager Møller, født 1869 d. 29. Januar, se Nr. 42.

37. MARIE KIRSTINE FREDERIKKE MØLLER,
se Nr. 36, født 1854 d. 8. Oktober i Viborg, gift 1876 d. 24. Maj
i Viborg med

Johannes Ludvig Thim, født 1851 d. 10. Marts i Viborg. Snedker i Viborg, senere Skolebetjent i København. Søn af Købmand Johan Christopher Thim i Viborg og Hustru Ane Siine Thim født Overlade.

Børn:

Jørgen Christoffer Thim, født 1877 d. 13. April.

Anna Thim, født 1879 d. 16. Oktober.

Thoria Thim, født d. 27. Februar.

Otto Thim, født i København.

38. MARGRETHE KIRSTINE MØLLER,
se Nr. 36, født 1856 d. 3. Oktober (D. S.) i Viborg, gift 1877 d.
9. Maj i Viborg (D. S.) med

Jacob Larsen, født 1851 d. 11. Februar (D. S.) i Viborg, død 1900 d. 14. November sst. Kartemager i Viborg. Søn af Karemager Tonni Larsen i Viborg og Hustru Inger Cathrine Larsen, født Langeland.

Børn:

Tonny Larsen, født 1878 d. 18. Januar, død 1879 d. 10. Maj (D. S.)

Ingeborg Larsen, født 1882 d. 15. December.

Alma Larsen, født 1890 d. 14. Juni.

39. NIELS ANDREAS MØLLER, se Nr. 36,
født 1860 d. 28. Juni i Viborg. Smedemester sst., gift 1885 d.
10. November i Viborg Domkirke med

Johanne Mathilde Mette Helene Astrup, født 1859 d. 30. August i Viborg. Datter af Smedemester Jens Nielsen Astrup i Viborg og Hustru Anna Astrup født Jensen.

Børn:

Jens Jørgen Møller, født 1886 d. 25. September, se Nr. 40.

Marie Kirstine Møller, født 1888 d. 10. Oktober.

Tycho Emil Møller, født 1890 d. 9. November, død 1892 d. 2. Januar.

Emil Møller, født 1892 d. 17. Oktober. Ugift. Snedker i København.

Ellen Augusta Møller, født 1894 d. 10. August.

Anna Elisabeth Møller, født 1897 d. 8. Januar, død 1904.

Lauritz Møller, født 1900 d. 23. August.

Thorvald Møller, født 1903 d. 11. Maj.

40. JENS JØRGEN MØLLER, se Nr. 39, født 1886 d. 25. September i Viborg, død 1919 ? September i Randers. Smedemester i Viborg, gift 1914 d. 20. Maj med *Kirstine Kristensen*, født 1887 d. 26. April i Viborg. Datter af Smedemester Kristensen i Viborg og Hustru Louise Kristensen.

Børn:

Niels Kristian Kristensen Møller, født 1915 d. 2. Februar.

Ketty Møller, født 1917 d. 25. April.

41. FREDERIK ANDERSEN MØLLER, se Nr. 36, født 1867 d. 29. Januar i Viborg. Malermester i København, gift med *Nicoline Krebs*.

42. CHRISTIAN HANSEN BAGER MØLLER, se Nr. 36, født 1869 d. 29. Januar i Viborg. Barber og Frisør i Viborg. fra April 1911 Kirketjener ved Domkirken sst., gift 1898 d. 10. Maj med

Henriette Poulsen Lange, født 1879 d. 20. Januar i Kvols ved Viborg. Datter af Bagermester Ole Severin Lange i Kvols pr. Viborg og Hustru Ane Kathrine Lange født Henriksen.

43. ANE MARIE DAAE, se Nr. 2, født 1810 d. 8. August i Viborg, død 1899 d. 15. Juni sst., gift 1835 d. 23. December i Viborg med

Frederik Stridsland, født 1811 d. 4. April i Viborg, død 1894 d. 6. August sst. Skomagermester sst.

Børn:

Gjertrud Marie Stridsland, født 1837 d. 4. Marts.

Christiane Sophie Stridsland, født 1839 d. 12. Juli, død 1840 d. 1. Maj.

Christiane Sophie Stridsland, født 1841 d. 6. Februar, se Nr. 44.
 Gregers Daae Stridsland, født 1843 d. 25. Februar, se Nr. 48.
 Christen Stridsland, født 1845 d. 15. Juli, død 18. Juli s. A.
 Frederikke Andrea Stridsland, født 1850 d. 18. Januar, død 1855
 d. 2. Maj.

44. CHRISTIANE SOPHIE STRIDSLAND,

se Nr. 43, født 1841 d. 6. Februar i Viborg, død 1913 d. 24. Maj
 sst., gift 1871 d. 1. Juni i Viborg med

Ole Christian Bendix, født 1843 d. 9. Oktober i Viborg, død
 1890 d. 8. Januar sst. Købmand sst. Søn af Skomagermester Søren
 Lauge Christian Bendix i Viborg og Hustru Dorthea Christine
 Bendix født Neuhausen.

Børn:

Frederik Stridsland Bendix, født 1872 d. 8. Marts.

Dorthea Christine Bendix, født 1873 d. 16. November, se Nr. 45.

Ane Marie Bendix, født 1875 d. 29. September, se Nr. 46.

Søren Lauge Christian Bendix, født 1877 d. 4. Oktober, se Nr. 47.

45. DORTHEA CHRISTINE BENDIX, se Nr. 44,

født 1873 d. 16. November i Viborg, gift 1897 d. 18. Juli i Viborg med

Valdemar Emil Wohlk, født 1871 d. 22. Juni i Frederikshavn.
 Købmand i Hobro, nu Repræsentant i Viborg. Søn af Købmand
 Carl Andreas Nicolai Wohlk i Frederikshavn og Hustru Clara
 Christine Vilhelmine Wohlk født Knutzen.

Barnløse.

46. ANE MARIE BENDIX, se Nr. 44,

født 1875 d. 9. September i Viborg, gift 1899 d. 9. November
 i Viborg med

Antonius Vilhelm Koefoed, født 1859 d. 21. September i Viborg.
 død 1915 d. 21. Februar sst. Grosserer sst. Søn af Jernstøber Hans
 Koefoed i Viborg og Hustru Marie Frantzine Koefoed født Stoppa.

Børn:

Helga Ellinor Koefoed, født 1900 d. 29. Juli.

47. SØREN LAUGE CHRISTIAN BENDIX,

se Nr. 44, født 1877 d. 4. Oktober i Viborg. Tommerhandler i
 Højstebro, gift med

Emma Andersen.

48. GREGERS DAAE STRIDSLAND, se Nr. 43, født 1843 d. 25. Februar i Viborg, død 1905 d. 31. August sst. Skomager og Bybud sst., gift 1874 d. 26. Maj i Hjerm pr. Holstebro med

Mette Johanne Schou, født 1852 d. 11. September i Ørre. Datter af Skolelærer Jens Christian Schou i Ørre. senere Hjerm pr. Holstebro og Hustru Vilhelmine Christiane Schou født Fischer.

Børn:

Frederik Stridsland, født 1875 d. 9. Marts.

Jens Christian Schou Stridsland, født 1876 d. 20. Oktober.

Anders Marius Stridsland, født 1877 d. 18. Oktober.

Gjertrud Marie Stridsland, født 1879 d. 25. December. se Nr. 49.

Vilhelmine Christiane Stridsland. født 1883 d. 2. Januar. se Nr. 50.

Holger Marker Stridsland, født 1885 d. 13. Juli.

Peter Stridsland, født 1889 d. 21. Januar.

Otto Gregers Daae Stridsland, født 1893 d. 19. Oktober.

Elna Stridsland. født 1899 d. 7. September.

49. GJERTRUD MARIE STRIDSLAND, se Nr. 48, født 1879 d. 25. December i Viborg, gift 1904 d. 3. November i Viborg med

Niels Christian Andreas Andersen Fusager, født 1877 d. 4. December i Viborg. Rebslagermester sst. Søn af Murer Emil Ferdinand Andreas Andersen i Viborg og Hustru Christine Jensine Vilhelmine Andersen født Fusager.

Børn:

Else Fusager, født 1908 d. 10. Oktober, død 1912 d. 7. Juni.

50. VILHELMINE CHRISTIANE STRIDSLAND, se Nr. 48, født 1883 d. 2. Januar i Viborg, gift 1904 d. 27. November i Viborg med

Vilhelm Sophus Schrøder, født 1878 d. 30. Marts i Vium, Sjørsløv Sogn. Købmand i Balling. Søn af Gaardejer Frederik Vilhelm Schrøder i Sjørsløv og Hustru Hansine Christine Schrøder født Sørensen.

51. MARIE DAAE, se Nr. 3, født 1821 d. 4. Marts i Viborg, død 1859 d. 3. November i Mariager, gift 1846 d. 11. November i Mariager med

Christian Funder, født 1820. Rebslagermester i Mariager.

Børn:

Lauritz Funder, født 1847 d. 12. August. Skibskaptajn i Helsingør.

Gregers Daae Funder, født 1849 d. 17. December. Død i Mariager.

Victor Christian Funder, født 1852 d. 10. Maj.

Geert Julius Funder, født 1855 d. 12. April. Rebslager i Horsens.

Ingeborg Marie Edle Funder, født 1857 d. 3. April.

52. KAREN DAAE, se Nr. 3,

født 1823 d. 7. August i Viborg, død ca. 1911, gift 1852 d. 31. August i Viborg med

Jens Bonding, født 1823 d. 28. Marts i Holstebro, død 1888 d. 8. Juli. Snedkermester i Skjoldhøj. Skød Sogn. Søn af Snedkermester Christen Bonding i Holstebro og Hustru Johanne Kathrine Bonding født Lauritsdatter.

Børn:

Lauritz Johannes Bonding, født 1853 d. 28. September. Død 1856 d. 20. December.

Lauritz Johannes Franciscus Bonding, født 1858 d. 4. Oktober. Død i Amerika.

Tycho Emil Bønding, født 1860 d. 22. September. Død 1884 d. 20. September. Ugift.

Valdemar Georg Christian Bønding, født 1866 d. 10. August. Død 1889 d. 1. Januar paa Kommunchospitalet i København. Ugift.

53. CHRISTIANE DAAE, se Nr. 3,

født 1825 d. 29. August i Viborg, gift med

Niels Jørgen Rind Langeland, født 1817 d. 25. Februar i Viborg. Skomagermester i Viborg. Borgerskab 1846 d. 3. December. Søn af Skomagermester Peder Laursen Langeland i Viborg og Hustru Marie Kierstine Langeland født Nielsdatter.

Børn:

Udøbt, født 1858 d. 6. Maj. Død 7. Maj s. A.

Ane Marie Kirstine Langeland, født 1859 d. 29. April, se Nr. 54.

Henriette Lucie Bolonie Mariane Marie Langeland, født 1864 d. 7. Marts. se Nr. 55.

54. ANE MARIE KIRSTINE LANGELAND,

se Nr. 53, født 1859 d. 29. April i Viborg, gift 1891 d. 28. November i Viborg med

Jens Christian Christensen, født 1859 d. 22. September i Bjergsted. Gartner paa Mullerup. Fyn.

55. HENRIETTE LUCIE BOLONIE MARIANE
MARIE LANGELAND, se Nr. 53,

født 1864 d. 7. Marts i Viborg, gift 1895 d. 25. Oktober i Viborg med
Olaf Riis, født 1854 d. 18. Marts i Odense. Kobmand i Viborg.
Søn af Skomager Christen Riis i Skanderborg og Hustru Christiane Henriette Danieline Riis født Welsch.

Born:

Niels Christian Welsch Riis, født 1896 d. 10. April.
Ella Caroline Riis, født 1897 d. 23. August.
Christiane Marie Riis, født 1899 d. 29. December. Død.

56. INGEBORG MARIE DAAE, se Nr. 3,
født 1833 d. 9. Maj i Viborg, gift 1858 d. 8. Maj i Viborg med
Daniel Heinrich Christian Richter, født 1833 d. 17. September
i Viborg. Skomager i Aarhus. Søn af Snedkermester Christian
Richter og Hustru Inger Cathrine Richter født Knudsen.

Born:

Daniel Heinrich Christian Richter, født 1859 d. 16. Februar.
Ingeborg Marie Richter, født 1861 d. 27. Maj, se Nr. 57.
Niels Eggert Carl Richter, født 1864 d. 5. Februar.
Georgine Margrethe Richter, født 1866 d. 5. Juli.

57. INGEBORG MARIE RICHTER, se Nr. 56,
født 1861 d. 27. Maj i Aarhus, gift med
Emil Victor Ziegler, født 1858 d. 30. Oktober i Aarhus. Forretningsfører i Aarhus. Søn af Slagtermester Johan Michael Ziegler og Hustru Petrea Kirstine Marie Ziegler født Leth.
Barnløse.

58. ANE DAAE, se Nr. 3,
født 1835 d. 2. Marts i Viborg, død 1867 d. 27. Januar (Barselseng) i Vindum, begravet i Viborg, gift 1863 d. 18. November i Viborg med
Jens Petersen, født 1838 d. 3. November i Langaa. Købmand i Rødkærshaab. Søn af Indsiddet Peder Nielsen i Langaa og Hustru Elle Nielsen født Jensdatter.

Børn:

Emanuel Otterstrøm Petersen, født 1865 d. 8. August i Vindm.
Død i Rødkærbro.

Dødfødt 1867 d. 13. Januar.

59. CHRISTINE DAAE, se Nr. 3,

født 1843 d. 9. August i Viborg, gift 1868 d. 14. Januar med
Jens Petersen, født 1838 d. 3. November i Langaa. Købmand
i Rødkærshaab. Søn af Indsieder Peder Nielsen i Langaa og
Hustru Elle Nielsen født Jensdatter.

Børn:

Arthur Peter Emil Petersen, født 1868 d. 12. November i Vin-
dum. Død sst.

Ella Margrethe Georgine Petersen, født 1871 d. 26. Marts.

Karl Villiam Georg Petersen, født 1872 d. 16. August, død 31.
Oktober s. A.

Carl Villiam Georg Petersen, født 1874 d. 9. Januar,

Viktor Christian Alesander Petersen, født 1875 d. 25. August.
Fik ved Navnebevilling Navnet Erndrup.

Julius Villiam Georg Petersen, født 1878 d. 12. April. Død 1879
d. 22. April.

Julius Villiam Georg Petersen, født 1879 d. 15. Juli. Fik 1907 d.
19. April af Overpr. i København Navnebevilling til at føre Nav-
net Bornefeldt.

Anna Emilie Dagmar Petersen, født 1880 d. 5. Oktober.

Thorvald Petersen, født 1881 d. 21. Oktober. Fik af Aarhus Byfoged
Navnebevilling til at føre Navnet Randolf. Død paa Skive Sygehus

60. MAREN CATHRINE DAAE, se Nr. 3,

født 1837 d. 27. Marts i Viborg, død 1913 d. 25. Januar sst., gift
1864 d. 19. Januar i Viborg med

Christen Mehlesen Andersen Alstrup, født 1833 d. 15. Decem-
ber i Viborg, død 1895 d. 30. Oktober sst. Avlsbruger i Viborg.
Søn af Avlsbruger og Hyrekusk Jens Andersen Alstrup i Viborg
og Hustru Anne Cathrine Alstrup født Mehlesen.

Børn:

Jens Andersen Alstrup, født 1864 d. 16. Maj.

Georg Andersen Alstrup, født 1866 d. 15. Juni. Død 1868 d. 22.
August.

Theodor Andersen Alstrup, født 1868 d. 8. Februar.

Martin Georg Andersen Alstrup, født 1869 d. 27. December. Død 1870 d. 15. Oktober.

Margrethe Cathrine Andersen Alstrup, født 1871 d. 13. November.

Martin Georg Andersen Alstrup, født 1873 d. 19. December.

Bertha Anne Marie Andersen Alstrup, født 1875 d. 20. Juni.

Cathrine Agnethe Andersen Alstrup, født 1876 d. 19. November.

Elisabeth Karen Andersen Alstrup, født 1878 d. 30. Maj. Død d. 3. September s. A.

61. NIELS DAAE, se Nr. 5,

født 1841 d. 20. Juli i Viborg, død 1905 d. 19. Februar. Kobmand, senere Handelsrejsende i Viby. Gift 1868 d. 12. Marts i Thisted med

Jensine Caroline Bunch, født 1843 d. 29. Februar. Datter af Gørtlemester Henrich Bunch og Hustru Bolette Kirstine Bunch født Riis.

Børn:

Gregers Daae, født 1868 d. 29. December. Bøgholder paa Kornumgaard.

Anna Daae, født 1870 d. 23. Marts, se Nr. 62.

Henrik Daae, født 1871 d. 10. Marts. Død 1873 d. 24. Juni.

Helga Daae, født 1873 d. 12. Maj, se Nr. 63.

Henrik Daae, født 1874 d. 6. September. Død 1875 d. 5. April.

Betty Kirstine Daae, født 1876 d. 26. Februar, se Nr. 64.

Axel Henrik Daae, født 1877 d. 22. December, se Nr. 65.

62. ANNA DAAE, se Nr. 61,

født 1870 d. 23. Marts i Viborg, gift 1891 d. 19. Juli i Vejerslev Kirke paa Mors med

Peter Rosenstand, født 1850 d. 16. Oktober. Postmester i Kjelserup. Søn af Malermester Theodor Rosenstand i Horsens og Hustru Helene Frederikke Rosenstand født Andersen.

Børn:

Karen Foss Rosenstand, født 1893 d. 1. November i Karreby paa Mors.

Wulf Sigvard Rosenstand, født 1895 d. 20. November i Karreby paa Mors.

Gregers Daae Rosenstand, født 1899 d. 22. November i Karreby paa Mors.

Helene Frederikke Rosenstand, født 1899 d. 24. Juli i Svinninge paa Fyn.

Signe Marie Rosenstand, født 1902 d. 19. Juni i Svinninge paa Fyn.

63. HELGA DAAE, se Nr. 61,

født 1873 d. 12. Maj i Viborg, gift 1899 d. 5. Januar i Viborg med
Hans Hansen, født 1871 d. 24. Maj i Billund ved Vejle. Manufakturhandler i Viborg. Søn af Gaardmand Niels Hansen af Billund, Grene Sogn og Hustru Else Kirstine Hansen født Gregersen.

Børn:

Niels Gregers Daae Hansen, født 1902 d. 19. Marts.

Hans Gustav Daae Hansen, født 1903 d. 20. Marts.

Elsa Helga Daae Hansen, født 1907 d. 14. Februar.

64. BETTY KIRSTINE DAAE, se Nr. 61,

født 1876 d. 26. Februar i Viborg, gift 1894 d. 22. April i Mathæus Kirke i København med

Arthur Henry Andreas Andersen, født i København.

Børn:

Arnold Otto Andreas Andersen, født 1894 d. 27. Maj i Svendborg.

Gregers Daae Andersen, født 1895 d. 4. Juni sst.

Axel Daae Andersen, født 1897 d. 6. Juni sst.

Ingrid Daae Andersen, født 1900 d. 4. Februar i Odense.

Karl Helge Andersen, født 1901 d. 24. April sst.

Else Daae Andersen, født 1903 d. 19. August sst.

Betty Lilly Daae Andersen, født 1908 d. 21. September sst.

65. AXEL HENRIK DAAE, se Nr. 61,

født 1877 d. 23. December i Viborg. Repræsentant sst.. gift 1904 d. 24. November i Viborg med

Anna Johanne Margrethe Lyngby, født 1886.

Børn:

Inge Elisabeth Daae, født 1913 d. 16. April. Død 20. December s. A.

Mogens Erik Daae, født 1915 d. 9. Januar.

66. GREGERS GREGERSEN DAAE, se Nr. 1,

døbt 1766 d. 19. Januar i Viborg, død 1821 d. 26. December sst.

Denne Gregers Daae blev ligesom sin 2 Aar ældre Broder og sin Fader Skomager i Viborg. Sit Borger- skab tog han i Aaret 1792, og i 1793 d. 31. Oktober ægtede han den 45 aarige Anne Marie Edwardsdatter

Skive. Enke efter den i Aaret 1792 afdøde d. 5. Maj s. A. begravede Skomager i Viborg, Jens Sørensen Handberg. Anne Skive fødtes 1748, døbtet 16. April s. A. i Viborg og var Datter af Skomager i Viborg Edvard Skive.

Med sin Hustru erhvervede Gregers Daae et Hus i Sct. Mikkelsgade, beliggende mellem Chr. Skørpings mod Syd og Mads Felbereders mod Nord. Dette Hus havde hans Forgænger, Jens Handberg købt ved Skøde af 1790 dat. 25. Juni. Hvor i Gaden dette Hus har været beliggende, har det ikke været muligt at konstatere¹⁾.

Dette Hus pantsatte han ved Obligation af 1795 dateret »Snabsting Termin« til Niels Bertelsen for 200 Rbd. dansk Courant, med 1' Prioritet. Obligationen udslettes som betalt 1810 d. 17. September.

Med sin Hustru levede Gregers Gregersen Daae i et barnløst Ægteskab til sin Død, som indtraf 1821 d. 26. December, 2 Dage før hans ældre Broder, der døde den 28. s. M.

Som Arvingerne efter ham nævnes foruden Enken og Broderen 3 Halvsøstre, nemlig:

1. Kirsten (Kirstine) Nielsdatter Handberg, gift i Utterslev ved København.
2. Ane (Kirstine) Nielsdatter Handberg, gift med Skomager Knot i Viborg.
3. Ane Nielsdatter Handberg, ugift.

Hans Enke levede til 1826 d. 29. December, da hun døde i Randers. 79 Aar gammel.

Gregers Daae synes ikke at have været en saa virksom Natur som Broderen, men da han var barnløs, har han heller ikke i den Grad som denne haft

1) Matr. Nr. 405, St. Sct. Mikkelsgade Nr. 5. Chr. Bokkenheuser.

Behov at søge andre Indtægtskilder end dem, hans
Haandværk forskaffede ham.

Baade han og Broderen var ansete Mænd i Viborg,
og begge har de været Medlemmer af Magistraten;
men Navneligheden har gjort det umuligt at kon-
stateret, naar hyer især har været det.

Gregers Gregersen Daae, døbt 1766 d. 19. Januar i Viborg, død
1821 d. 26. December sst. Skomagermester, fik Borgerskab 1792
i Viborg, gift 1793 d. 31. Oktober i Viborg med

Anne Marie Edwardsdatter Skive, døbt 1748 d. 16. April i Vi-
borg, død 1826 d. 29. December i Randers. Enke efter Jens Sø-
rensen Handberg (begravet 1792 d. 5. Maj) Datter af Skomager
Edvardt Skive i Viborg.

Barnløse.

ALHEDENS SANDFLUGTS HISTORIE

(LYSGAARD OG HIDS HERREIDER)

I VIBORG AMT 1786–1847.

SANDFLUGTEN I ULBJERG SOGN, RINDS HERRED.

KII.DEMATERIALET I RIGSARKIVET.

Ved Anth. Fuglsang.

Sandflugtens Opstaaen paa Alheden.

Efter kgl. Befaling afholdtes i August 1786 Synsforretning over Sandflugten paa Gl. Frederiksdals Ejendom (Torning Sogn), hvorom Stamhusbesidder, Major H. C. Moldrup til Vestervig Kloster, der da boede paa Marsvinslund i Vium Sogn som Kolonibestyrer, beretter:

Synsforretningen: Sandflugten paa denne Bys Ejendomme er opstaaet ved Hedebranden for nogle Aar siden. Den er i Sommer ved nordvestlige Vinde og Tørke taget umaadelig til, saa den nu er kommen saa nær Byen som en Agers Længde derfra. Hele den øvrige Ejendom paa de 3 andre Sider af Byen, baade Fædrift og Pløjeland er ganske ødelagt og bedærvet og Beboernes sidst lagte Sæd er, som forhen meldt, overlagt, før Regnen i Gaar kom. Sandflugten var saa stærk og haard, at Beboerne maatte tage alle deres Kreaturer i Hus og stoppe baade Vinduer og Døre i alle Husene.

Ved Synsforretningen erklærede alle Beboere, at de hverken kan eller vil blive ved Stederne, hvilket saavel Hr. Majoren som jeg og mine Synsmænd kan se, at de haver Aarsag til. Men hvor de arme Mennesker skal hen ved saadan overhaandtagende Skade, dette maa man overlade til Gud og Kongen.

Gl. Frederiksdal, P. Hjorth.

Moldrup bemærker ved Indsendelsen til Amtmand Buchvald i Randers, der var Amtmand over Dronningborg, Mariager og Silkeborg Amter, i hvilken sidste Kolonierne paa Alheden laa:

Af vedlagte vil Deres Højvbh. erfare den uheldige Skiebne, Byen Gl. Frederiksdal i Sommer har havt af Sandflugten. Det kommer nu an paa, hvad det kgl. Rentekammer vil beslutte i Henseende til de ulykkelige Beboere, thi mere end een kan ikke blive ved Stederne, navnlig Jens Christensen, som er en gammel Mand uden Børn, der nødigt vil flytte og derfor vil prøve sin Lykke ved at blive der.

Paa hele Alheden veed jeg ingen Plads tjenlig til nye Steders Anlæg, da der i mine Tanker paa de fleste Pladser er flere, end der burde være, og at gøre Forslag til Udgifter for Kongens Kasse, det bevare Gud mig fra.

Det bedste Middel vilde derfor i mine Tanker være, at de 2 Beboere, Anders Jensen og Jens Ravnsgaard, den første dygtig og stræbsom og den anden puur ung, stærk, og efter alles Sigende en meget duelig og skikkelig Avlsmand, som med Pas fra Kiersholms Gods nu i Sommer blev antaget til Stedet, blev lovet de 2 første Steder paa Kolonierne, som de enten kunde akkordere sig til eller paa anden Vis overlades dem. Og mens de oppebier denne Lejlighed blive ved deres

Steder som Husmænd, uden at svare nogen Afgift.

Deres Højv. vilde og formaa Rentekamret til, at de hver især alle 3 maa gives en liden Hjælp til Oprejsning for den lidte Skade paa deres Korn og til Indkøb af noget Foder, thi ellers veed jeg ikke, hvorledes de skal bjerge Føden til dem selv og Kreaturer i Vinter. At sælge nu vilde bringe dem altfor stort Tab.

Anlangende Sandflugten vil det nok være nødvendigt, at der føjes Anstalt til dens Dæmpning over en Strækning af nu over 2 Mil i Omkreds. Og Dæmpning lader sig næppe gøre uden Strandhavre, som nu i Efteraaret burde udsaa fra Nordvestsiden af. Det er ellers at befrygte, at Sandflugten tager saa megen Overhaand, at baade Vester Christianshøj og de 2 gode Bøndergaarde Steenholt med Steenholt Kro vil blive en eneste Sandhob. Thi aarligt æder Sandet sig videre og kan inden et Par Aar foraarsage Flyvesand overalt paa Ejendommen og der i Nærheden. —

Amtmanden indstillede Moldrups Forslag, som Rentekamret bifaldt, idet man tilstillede Amtet en Genpart af Reskript at 19. April 1779, gældende for Sandflugtens Dæmpning i Ørum og Vestervig Amter i Thy og anbefalede dette anvendt med de nødvendige Lempelser. —

Amtmand Buchvald sendte Reskriptet til Kolonibestyrer Moldrup med Anmodning om at erklære sig om, hvorvidt det kunde bruges som Rettesnor for Dæmpningen af Sandflugten paa Alheden.

Moldrup, der baade kendte til Sandflugt og dens Dæmpning af Havsandene under Stamsædet Vestervig Kloster, erklærede, at det vilde være ugørligt at inddele Sandenes Dæmpning efter Reskriptet, da de $\frac{7}{8}$

Dele ligger i Thorning Sogn hvor der kuns er 62 danske Bønder, mest Halvgaardsmænd, og 4 Kolonigaarde. Da Klitten er over 5 Fjerdingvej lang og 1 Mil bred, saa vilde hver af disse Beboere faa langt over 100 Tdr. Land at dæmpe, og det vilde være dem plat umuligt at bestride, saa meget mere som de fleste Thorningmænd har henimod en Mil til Sandene.

$\frac{1}{3}$ Del ligger i Karup Sogn.

Altsaa maa den Forandring fra Reskriptet ske, at enten maa hele Lysgaard Herred eller alle Beboere over en Distance af 1 à 2 Mil omkring de sandføgne Steder paalægges Sanddæmpning, eller og maa, som andetsteds skal være sket, et Kompagni Soldater beordres ud til at forrette Arbejdet og vedblive hvert Aar, indtil Sandflugten er dæmpet.

Post 2 og 3 i Reskriptet kan ejheller anvendes paa Alhedens Kolonier, da der ingen Græsning kan blive inden Sandenes Besaaning med Klittagsfrø. Naar først det er bestemt, hvem der skal udføre Dæmpningsarbejdet, vil der gøres Overslag over, hvor meget der hvert Aar skal besaas, og hvor stort Stykke af hver især af Herredets Sogne eller de omkringliggende aarligt kan overkommes besaaet efter Tilsigelse. Den eller de, som betros Hovedopsigten med Arbejdet, maa have Magt til at tilsige mange eller faa ad Gangen, efter som Tilsynet med Arbejdets Udførelse kan ske.

Reskriptets Paabud om Hegn er baade uoverkommeligt og overflodigt paa Grund af den vidt spredte Bebyggelse og at der ingen Fare er for, at den enes Kreaturer skal aarsage Ufred paa den anden Nabos Omraade. Der er intet for Kreaturer at komme efter uden Sult. Naar de unge Klittagsspirer kommer frem,

vil de hige efter dem. Men lige umuligt er det at hegne for Fæ som for Folk, og mange vil med Villie udjage deres sultne Kreaturer i Sandene.

Det eneste Middel til Fredning er, at i de Aar, Dæmpningen ved Sandenes Beplantning og Tilvøxning staar paa, indquarteres en Vagt: en Underofficer og nogle Soldater paa 2 à 3 Steder indenfor Sandflugts-cirklen, og de skal gives Magt til at beholde de Kreaturer, de finder i Klitten, indtil den satte Mulkt betales for den skete Ufred. Andre Opsynsmænd er ingen Nytte til.

Reskriptets 5te Post er ejheller anvendelig, da der intet Klittag eller andre Sandvæxter er i Sandflugterne, men kuns det puure Sand. Skulde Gud føje det saa vel, at Sandene bliver begroede med Klittag, da vilde det være til megen Gavn for Kolonierne, og det vilde da være nødvendigt at ansætte til hver af Beboerne hans Andel til Græsning og Slet, der aarligt skulde udvises dem.

Ved Forsøg maa det erfares, hvor udsaaede Klittagsfrø kan avle sig selv ind paa Koloniernes Ejen- domme. Og det maa være en let Sag for Beboerne ved Havsandene at avle nogle Tdr. og transportere dem fra f. Ex. Thy over Aalborg hertil, inden der tages større Strækninger ind til Nedlægning af Klitvipper. Grunden er af den Beskaffenhed, at der er Grus under det øverste $\frac{1}{4}$ Tommer tykke Sandlag, der strax ved mindste Vind flyver. Det øverste Gruslag er meleret med Flyvesand i en Dybde af $\frac{1}{4}$ til $\frac{1}{2}$ Al. lige til den røde Ahl.

I Lundenæs og Bøvling Amter er adskillige Stræk- ninger med god Virkning brugt følgende Maade til Sandflugtens Dæmpning:

Den overføgne Jord pløjes saa dybt som muligt med $\frac{1}{2}$ Al. mellem hver Fure og i Furene saas Klitfrøet, eller som det kaldes: Helmefrøet, paa samme Maade som Korn. Furerne skydes til og jævnes med en Rive. Denne Maade vil og nok blive den bedste her, da Sandstrækningerne de fleste Steder lader sig pløje. Og der kan med saa vide Furer gøres et stort Bed med et Par Heste eller Stude en Dag.

Men nærmere Oplysninger kunde indhentes hos Amtmand Hansen og andre i Nærheden af Sandklitterne ved Havssiden.

H. C. Moldrup.

Amtet spurgte da Kollegaen i de nævnte Amter, der fra 1795 blev en Del af Ringkøbing Amt. Etatsraad Hansen svarede, at i hans Amter besaas med afklippede Vipper og dækkes med Tørv. Hver Mand faar sit Areal at plante og dække, men der skal passes paa, naar Klittag plantes, at der ikke sættes for mange Straa i et Hul, som Bønderne gerne vil, thi saa er alting forloren, da for tyk Plantning let raadner og sjælden kommer i Grøde.

Kun i Sdr. Bork Klitter er der overflod af Helme, der samles i Forraad for at spare Folk og Kørsel. Det vil nok blive vanskeligt at tilvejebringe Helme til Silkeborg Amt, saa det er nok tvivlsomt, om samme Dæmpningsmaade kan anvendes der, som her anvendes. Forholdene i Silkeborg Amt kan maaske snarere lignede ved dem i Tisvilde paa Sjælland, hvor Sandflugten er bleven dæmpet, og hvorefter kan læses i Pontoppidans Atlas Tome 2. —

Hvorefter Amtmand Buchvald indsendte disse Oplysninger med Kolonibestyrerens Beretning til Renteskamret. —

1787. Major Moldrup var bleven afløst som Koloni-
bestyrer paa Alheden af Landvæsenskommissær M. F.
Gjørup, Viborg. Han melder i August:

Ladehuset i Kolonigaarden Gl. Frederiksdal, der
f. T. beboes af Jens Rasmussen, som har erholdt den
i højst brøstfædig Tilstand efter Chr. Moesgaard
og Søren Olsen, er nu ganske faldefærdig, som det
sidst tagne Syn over Silkeborg Amts Kolonier viser.
Da Frederiksdal er saa ødelagt af Sandflugt, at kuns
den ene af de forhen 3 Beboere, Jens Christensen,
nu kan ernære sig her, og at de to andre iflg. Rente-
kamrets Skrivelse af Septbr. ifjor er overladt deres
Steder uden Afgift og med Løfte om de første to
fæsteledige Kolonigaarde, saa vil det ikke være til
nogen Nytte at lade den faldefærdige Lade istandsætte;
da den nuværende Beboer har Plads nok til sin ringe
Avl i Vaaningshuset. Ved første Storm vil Laden
nok falde, hvorved det Tømmer deri, som har nogen
Værdi, bliver til Raadighed, hvorfor det henstilles, om
ikke hellere Laden maa sælges ved Auktion og Beløbet
derfor indføres som Indtægt i Regnskabet. —

Den kst. Amtmand, Landvæsenskomm. N. Ferslev
til Friisholt, som senere blev Amtmand i Thisted,
anbefaler Ladens Bortsalg, og dette bifalder Rente-
kamret. —

Alhedens to Sandflugtsstrækninger.

I Septbr. melder Kolonibestyrer Gjørup, at Sand-
flugten paa Alheden i sin Oprindelse og Beskaffenhed
er forskellig fra Sandflugten paa Jyllands Vestkyst,
hvorfor han har søgt Underretning om den for at
kunne fremsætte sine Tanker om den Dæmpnings-
maade, som kan anvendes.

Den betydeligste af de 2 Sandflugter er ca. 1 Mil lang og $\frac{1}{2}$ Mil bred og strækker sig langs Sangilds, Bogelunds og Skygges Ejendomme over Gl. Frederiksdals Grund ind paa denne Gaards Mose.

Den anden Sandflugt er paa Kolonien Christianshødes Ejendom og har en Størrelse af ca. $\frac{1}{4}$ Mil i Omkreds.

Begge har de deres Oprindelse fra Hedebrande. Ved at afbrænde den tynde, men faste morrede Overflade er Sandene bleven aabnet for Vindene, og siden har Sandet, som kastedes over den faste, ubrudte Flade, afraadnet denne, hvorved ogsaa disse Strækninger blev aaben Sandflugt, bestandig udhulede af Vindene i indtil 2 Alens Dybde ned til den gamle Sandgrund.

Saa langt Heden har været afbrændt, har Flyvesandet afraadnet den nøgne Lyngflade; hvor denne er bleven spættet har den hindret en hastig Ødelæggelse ved Sandflugt og tildels standset Sandflugtens Udbredelse. De af Vand oversvømmede Strækninger og i Nærheden af disse med Undtagelse af et Par vandlidende Moser, er overalt belagt med nogle Tommer fint Sand, hvorunder er Grusblanding. —

Til Dæmpning af Sandflugten foreslog Rentekamrets Kosulent i Sandflugtssager, Lektor W. Wiborg ved Københavns Botaniske Have,

1. at beplante de sandoversvømmede Strækninger med Rader af Hvideris, Rosentorn og Havtorn eller i Mangels af disse Vækster med Helme i Strimler fra 9 til 16 Al. i Bredde, og i de mellemiggende ligesaa brede Rum nedlægge Helmevipper,
2. at gøre Værn af Langhalm og Helmestobe, som det

- bruges i Ejderstedt, i Figur af et Kors, og i Hjørnerne plante Helme, sammenbundne med Simer.
3. Efter Amtmand Teilmans Maade (i Ribe Amt) at opkaste i Syd.—Nord parallel løbende Grøfter og Diger af 1½ Alens Højde, sat 9—12 Al. fra hinanden og paa hvis Østside med 2 Al. Afstand imellem Raderne plantes Helme og Rummene derimellem belægges med Vipper.

Helmeplantning og Vippelægning tjener til at forømere Bestanden og til at beskytte det udenfor liggende Land mod Flyvesand.

Gjörup tror, at den under 1 nævnte Maade med bedst Fordel kan anvendes paa Alheden, ifald man kan faa de nødvendige Materialier og veed, at det ikke vil lykkes nær saa godt med Vippelægning som at plante oprykkede Helme. Disse kan vel faasovre fra Vesterkanten. Da de sættes vidt fra hinanden, kan et Læs overplante mange Tdr. Ld. Det kommer blot an paa, om Helmen ret vil vokse i Alhedens Sand, som ikke er af samme Finhed som Havkystens og har ejheller tilnærmelsesvis samme Dybde som Sandbjergene i Vesterhavsklitterne. —

Fra Sandflugtens yderste Kanter maa der tages fat paa Dæmpningen fra SV. til NØ. for at standse Udbredelsen, og der maa aarlig tilplantes nogle 100 Tdr. Ld. med Helme og de andre nævnte sandbindende Vækster. Naar de yderste Grænser om Sandflugten om nogle Aar er bundne, gaar man aarligt længere ind i Sandflugten. Noget yderligere Værn i Kanterne tror jeg ikke nødvendig, da den omgivende Lyng rager lidt op over Sandet, og ved at Helmevipper lægges i dybe Furer, vil der være skabt et godt Middel til at hindre Sandflugt. —

Maaske dog det vil blive nødvendigt i Sandenes Hovedkilder, de afbrændte Strækninger, at sætte Værn som de nævnte, da disse Steder er vanskelige at dæmpe; bemærker Gjörup tilsidst.

Fhv. Koloniforvalter Biörn erklærer til Forslaget, at han har overbevist sig om, at Helmevipper kan vokse paa Alheden. Og da Sandflugten paa Gl. Frederiksdal spænder over et Omraade af over 5000 Tdr. Ld. og den paa Christianshede over 600 Tdr. Ld., saa vil det være nødvendigt paa saa vidtløftige Strækninger at gaa offensivt til Værks, hvis det ikke skal blive baade for bekosteligt og for trykkende. Han tror ikke, at noget andet Værn behøves i Kanterne naar Lektor Wiborgs Plan følges, og de afbrændte, udhulede Sande ikke er af stor Udstrækning. —

Endelig siger Amtm. Ferslev i Novbr. ang. Wiborgs Forslag med Gjörups og Biörns Bemærkninger:

Wiborgs Forslag passer bedre for Vestkystens Sandflugt end for Alhedens, og Gjörups Anmærkninger om denne er aldeles rigtige, thi jeg har selv undersøgt baade Oprindelsen og Beskaffenheden. Men da der gives andre Sandflugter inde i Landet end Alhedens, saa har jeg søgt Kundskab om disse, hvoriblandt en Sande, som kommer Alhedens nær baade i Oprindelse og Beskaffenhed.

Denne Sandflugt er ved Fredbjerg By i Farsø Sogn, Gislum Herred, i Mariager Klosters Amt; den havde allerede udbredt sig saavidt, at om den ej var bleven dæmpet, var den tilstødende Giøttrup By og Hvanstrup Hovedgaard's Marker bleven fordærvede.

Fredbjerg Bys daværende Ejer iværksatte følgende Dæmpningsforanstaltning:

I Efteraaret 1763, da Vædskerne begyndte at sammenbinde Sandet, lod han en Del Folk, Gamle og Børn, tildels med Liner tværs over Sandflugten fra Syd til Nord fra vester Ende, hvor Sandkilden fandtes, hver Person 2 a 3 Al fra hverandre og hver af dem forsynet med en Træske eller en flad tildannet Pind, hvormed de skræbete et Hul i Sandet 5 a 6" dybt, i hvilket blev lagt 1—3 Vipper eller Ax, eftersom de indeholdt Kærner til, af det saakaldte Marehalm eller Klittag, hvorefter Hullerne atter tildækkedes med Sand og blev traadt til. Saaledes gik han frem Linje efter Linje, 3 Al mellem hver, fra Sandflugtens Kilde af og ind i Sandflugten.

I Efteraaret 1764 var den lagte Sæd opløben i 4" Høide over Sandet og havde udviklet mangfoldige Rødder i Sandet, og i 1765 bar Sæden Ax, som saaede sig selv videre ud og derved bandt Flyvesandet saaledes, at efter 4 Aars Forløb var Flyvesandet dæmpet og har ikke siden ytret sig.

Jeg har i Sommer været i Fredbjerg og set Virkningen af denne Dæmpningsmaade. Af Sandflugten er ikke mere noget tilsyne.

Dette aldeles simple Experiment, hvis gode Virkning jeg har set, tør jeg derfor foreslaa, om ej til Udførelse paa Alhedens vidtstrakte Sandstrækninger saa dog til en Prøve fra Sandkilderne og ind i Flyvesanden, saavidt Ax til næste Aar er at bekomme efter Høst.

Men hvilken Fremgangsmaade Rentekamret end vil vælge, er det nødvendigt, at Sandene fredes ind fra næste Foraar, da Kreaturerne er graadige efter den friske Marehalm, og Faar er de allerværste til at afgnave Klittag...

1789. Forsøg med Nedlægning af Klittagsfrø
i Alhedens Sandflugt.

I Marts melder Koloniforvalter Gjørup, at han har anstillet Forsøg med at lægge Vipper i Udkanten af Frederiksdal Sandflugt og er derved bleven overbevist om, at andet Værn behøves ikke for at hindre Flyvesandet i at udbrede sig. Han har anvendt den Maade, som indeholdes i Reskriptet af 1779 for Ørum & Vestervig Amter. Den er simpel og god, erklærer Gjørup til Amtet.

Ved Meldingens Indsendelse til Rentekamret erindrer kst. Amtm. Ferslev om Eksemplet fra Farsø Sogn og erklærer, at hvis han kan faa en 20 a 30 Sække Vipper, skal han gerne i Forening med Gjørup lade disse nedlægge efter samme Princip, som i sin Tid anvendtes til Dæmpning af Fredbjerg Sandflugt. —

I August melder Gjørup til Amtet:

Ikke uden største Ruin og Ødelæggelse af de til Sandflugten grænsende Koloni — og andre Ejendomme, hvorover Flyvesandet med enhver nok saa ringe Vind udbreder sig, kan Dæmpningen taale Udsættelse til næste Aar. Den maa begyndes snarest for at sætte Ondet Grænser. Sække til Vipper og Frø skal jeg uden Bekostning tilvejebringe og sende dem efter Ordre til Amtm. Hauch i Thisted, imod at hver Sæk Vipper betales med 2 Mk. 4 Sk., om nogen af dem paa Vej igennem saa mange Hænder (under Transporten) bliver borte.

Fjorten Dage senere meddeler Gjørup Amtmanden, at Sandflugtens Dæmpning paa Alheden skal begynde fra NV til SV, i hvilken Retning Sandflugten gaar. Først lægges Vipper i en antagelig Bredde for at skaffe Værn mod videre Udbredelse og denne

sættes i Længden til $\frac{1}{4}$ Mil og Bredden til 350 Al, der omtrent vil svare til 192 Tdr. Ld. De nødvendige Vipper til en saadan Strækning vil ankomme. En Sæk Ax vil strække til 1 Td. Ld., naar de lægges i $\frac{3}{4}$ Alens Afstand fra hverandre.

Da jeg ikke før har havt med sligt Arbejde at gøre, tænker jeg, det er bedst at overlade Amtm. Hauch eller en anden kyndig Mand at skønne over det nødvendige Kvantum Vipper. Men først maa jeg have Ordre til at afsende Sække, og da der ved Midten af Septbr. er Skibsløjlighed fra Hjarbæk til Thisted, forventes Ordren i Tide.

Rentekamret giver derefter paa Amtets Indstilling Tilladelse til at anskaffe Sække til Vipperne a 36 Sk. pr. Sæk og til at begynde Nedlægningen og Plantning af Klittag paa de Steder, der trænger mest til Dæmpning, og anmoder samtidig Amtm. Hauch om at lade indsamle saa stort et Kvantum Vipper, som kan skaffes og afsende dem.

Sidst i Septbr. anmoder den for de 3 Amter nyudnævnte Amtm. Pentz Rentekamret om at lade den fratraadte kst. Amtm., Kammerraad Ferslev staa for Opsynet af Alhedens Sandflugtsdæmpning, da han ikke selv har nogen Kendskab dertil.

Med Fornøjelse giver Kamret Tilladelsen og takker Ferslev, fordi han vil tage Opsynet, hvorefter Ferslev faar udleveret en af Amtet udfærdiget Fortegnelse over Navne og Bopæle paa de Beboere i Silkeborg Amt, som kan paalægges at forrette Arbejde ved Dæmpningen paa Gl. Frederiksdal Ejendom.

Fortegnelsen omfatter Torning Sogn 67 Gaardm. og 29 Husm., Haderup Sogn 7 Gaardm., Bording Sogn 17 Gaardm., og til Dæmpning af Sandflugten

i Christianshede i Lundenæs Amt, Kragelund Sogn 38 Gaardm. og 2 Husm., Vinderslev Sogn 8 Gaardm., Vrads Herred 23 Gaardm., Tem Sogn 4 Gaardm., Funder Sogn 31 Gaardm. og 15 Husm., Bording Sogn 32 Gaardm., foruden af Gl. Frederiksdal Jens Christensen og Kone, Anders Jensen med Kone og 2 Børn, Jens Raunsgaard og Kone; af Gl. Frederiksmose Jens Espersen og Kone med 3 Børn, Chr. Jensen med Kone og Søn, Michael Agricola og Kone, Christopher Wachterhausen med Kone og 3 Børn, fra Bochgaarden 3 Personer, fra Over Frederiksmose 3 Husstande med 16 Personer, fra Christianshøj 3 Husstande med 9 Personer, fra V. Christianshøj 3 Personer, fra Julianehede 4 Husstande med 12 Personer, fra Mellem Frederiksmose 2 Husstande med 9 Personer, fra Neder Frederiksmose 1 Husstand med 6 Personer, fra Øster Frederiksmose 1 Husstand med 4 Personer, fra Over Frederiksdal 1 Husstand med 2 Personer, Øster Frederiksdal 1 Husstand med 2 Personer, Midter Frederiksdal 1 Husstand 2 Personer, Sdr. Frederiksdal 1 Husstand 6 Personer, Neder Frederiksdal 1 Husstand 4 Personer og fra Nordre Frederiksdal 1 Husstand 4 Personer. Ialt Beboere paa Gl. Frederiksdal Ejendomme i Silkeborg Amt 105 Personer og paa Christianshede Ejendomme i Lundenæs Amt 35 Personer.

Saaledes var alt lagt i Lave til at tage fat paa Sandflugtsdæmpningen ved Vippelægning. Vipperne var tilstede, Strækningen bestemt, og Folk til Hoveriet tilsagt. Desværre viste Vipperne sig at være overvejende golde, hvorfor Ferslev maatte tilmelde Rentekamret, at enten er Frøene tærsket af, eller og har Vipperne været overmodne og Kærnerne blæst af,

da de blev afklippede. Som Bevis vedlagdes en Prøve af de svange Aks. Kun i $\frac{1}{4}$ af Sækkene var Vipperne kærnesatte, og de blev lagt. Det var en stor Skuffelse for Ferslev og Gjørup. For ikke at forhale Dæmpningen længere end nødvendigt forespurgte da Ferslev, om han maatte bestille 1 a 200 Sække Klitvipper paa Vesterhavsoerne, da de skulde være de bedste, til Levering næste Efteraar. Med dette Kvantum foruden de allerede lagte mente han at ville have tilstrækkeligt til, at Afgrøderne deraf kunde forsyne den hele Sandflugt med Vippestrøning.

Ogsaa ønskede Ferslev Tilladelse til at afspærre det besaaede Areal mod Kreaturer ved at ansætte et paalideligt Menneske som Sandvogter og at bemyndiges til at diktere Bøder for Ufred i Sandene. Endelig ønskede han Tilladelse til at antage en Assistent til Hjælp, da Arbejdet ellers vilde blive for vidtløftigt at overse og overkomme.

Han fik Tilladelse til alt, hvad han ønskede.

1790. *Den første Indberetning angaaende Alhedens Sanddæmpning.*

Februar. Ferslev beretter:

Som en Undersaat, der føler Glæde over sine Pligter for det Almindeliges Vel, gjorde jeg mig en sand Fornøjelse af at udføre den lagte Plan til Flyvesandets Dæmpning paa Alheden, til hvilken Ende jeg endog, inden Vipperne fra Thy sidste Efteraar ankom, søgte at sætte mig i Stand til at kunne iværksætte dette vigtige Arbejde paa en Maade, der ikke vilde falde Kongens Kasse til Besvær i Henseende til Arbejdets Bestridelse, ved at paalægge de Sandflugten nærmest boende at forrette Arbejdet in natura,

da deres Ejendommn ved Dæmpningen vilde frelses fra Sandflugtens Onde. Dette forestillede jeg Hr. Amtm. Pentz, som billigede min Mening og meddelte mig Fortegnelse over og Ordre til Beboerne: Kolonisterne i og Sognene omkring Sandene. Desværre viste Vipperne, at der var begaaet et Bedrageri med dem ved Aftærskning eller ved, at de allerede ved Afklipningen havde kastet deres Frø. Jeg blev saaledes standset i min Plan og fik kun belagt ca. 1 Td. Land.

Jeg henstiller nu til det kgl. Rentekammer, at Arbejdet lades i Bero, indtil vi ser, hvad Fremgang de nedlagte Vipper vil gøre, og først derefter træffe Bestemmelse om, hvad videre der vil være at foretage. Den Sandvogter, der antages, skal være en patroljerende Vagt, og Assistenten er nødvendig, da Gjørup og jeg ellers ikke kan overkomme det vidtløftige Arbejde, der vil blive at gøre med henimod 200 Mennesker i Arbejde. Klitfoged og Assistent kan ikke have uden Betaling. —

Rentekamret svarer, at man har tilskrevet Major, Amtsforsvalter Moldrup, Vestervig Kloster, om at skaffe Vipper, der ikke er golde ved Ankomsten, og man ønsker meddelt Forslag til en Bødevedtægt. —

I Novbr. melder Ferslev, at han har modtaget 118 Tdr. Klitvipper fra Thy, og de er meget gode. De er nedlagt paa den største Sandflugt ved Graamose af Kolonisterne og de nærmeste Sogne. Det var stærkt paa Tide, der blev taget fat paa Dæmpningen, thi Sandflugten breder sig stadig videre ud til de omliggende Sogne.

Jeg har antaget til Bevogtningen en Person, Diderik Klock af Nr. Knudstrup, som jeg tror er en duelig Mand.

Diderik Klock var Søn af Lucas Dideriksen Klock, der under Koloniseringen paa Alheden en Menneskealder tidligere var Inspektør og skulde sørge for de tyske Indvandereres Bosættelse og Næringsdrift under de to Kommitterede: Amtm. Trappaud, Søbygaard og Hans de Hofman, Skjerrildgaard, der var Fredericias Præsident den Gang.

Lucas Koch var en snurrig een, ikke let at kloges af. I 1765 skrev Trappaud til de Hofman: Klock er et Menneske, jeg ikke forstaar mig paa; han maa være af Tanker, at Fuglene under Himmelen skal ernære ham, dersom han sættes af Tjenesten. Jeg har for Gud forelagt ham hans Fejler ganske reen og forestilt ham, at Kommissairerne ikke er veltilfreds med ham. Men han gør ligesom salig Kammerraad Schelde plejede at sige, naar noget forekom, som han ikke gærne vilde høre: jeg svarer aldrig paa Skjældsord! Det samme gør Klock. Jeg for min Part recomanderer ingen flere, thi man har kuns Skam af saadan et uerkendligt Menneske. —

Den gamle Klock var ikke glemt. Han generindredes i Sønnen, der nu skulde vogte Alhedens Vidder.

Kgl. Resolution.

Ved Cirkulæreskrivelse af Juledag 1790 meddeler Rentekamret Amtmændene i Jyllands sandfugne Amter:

Hs. Majst. har under 8. Decbr. allernaad. resolveret:

Vi vil tillade Vort Rentekammer at overdrage Lector Erik Wiborg ved Veterinærskolen og den botaniske Hauge i Vor Residentsstad Kiøbenhavn at føre Inspectionen ved de Anstalter, som Tid efter anden efter Fornødenhed føies til Sandflugtens Dæmpning

paa adskillige Steder her udi Riget samt efter nærmere samlet Erfaring om Sandflugtens særskilte Beskaffenhed paa ethvert Sted og de til samnes Dæmpning tienligste Midler at gjøre Forslag til en almindelig Anordning om de Midler og den Omgangsmade, som til Sandflugtens Dæmpning efter ethvert Steds locale Beskaffenhed bør anvendes og iagttages.

Og maa han for dette Arbejde for det første godtgjøres 200 Rdlr. aarligt af Vort Rentekammers Extrafond, hvorimod det maa være Vort Rentekammer forbeholdt, naar Nyttens af en staaende Indretning til Sandflugtens Dæmpning her i Riget saaledes nærmere bliver stadfæstet, at gjøre Forslag om hans Ansættelse ved samme med en passende Gage. —

I 1790 forrettedes Arbejde paa Alheden til Sandflugtsdæmpning af Hald og Skivehus Amter med ialt 116 Vognspænd og af Silkeborg Amt med 52 Spænd, medens Gangarbejde gjordes af Torning Sogn med 159 Folk, Kragelund Sogn med 100 Folk, Vinderslev Sogn med 125 Mand, Bording Sogn med 92, Karup med 40, Hørup med 95, Lysgaard med 66, Sinding med 57, Sjørslev med 85, Vium Sogn med 60 Mand samt Kolonisterne i Torning og Kragelund Sogne med 50 Mand. Ialt 889 Folk.

Arbejdet medtog 11 Dage, og der behandledes 93 Tdr. Land. Til Opsyn under Arbejdet og for beskadigede Sække medgik 21 Rdlr.

1791. I Anledning af at Stiftamt. Sehested i Viborg, der af Rentekamret havde faaet tilstillet Lektor E. Wiborgs i 1788 paa Regeringens Foranstaltning udgivne prisbelønnede Afhandling om Sandvexterne og deres Anvendelse til Sandflugtens Dæmpning, til Bemærkninger og ladet Koloniforvalter Biørn læse

den, foreslaar Biørn at fortsætte efter Wiborgs Plan med Besaaning af Alhedens Sande, først i Yderkanterne fra den Side, hvorfra de sandflugtsvækkende Vinde kommer, og derefter aarligt gaa længere ind i Sandene med Bepantningen. Andet Værn behøves ikke. Lyngen udenom er saa høj, at den kan værne Klittagsvipperne, indtil de kommer i Grøde, hvorefter de kan klare sig selv og begynde at overtage Værnet.

Hvortil Lektoren bemærker, at Biørns Forslag synes at være passende, og det er ret at begynde med at stoppe Sandflugtens Kilder og begynde Plantning i de mest truede Udkanter.

I Oktober melder Ferslev, at han har modtaget fra Amtsf. Thagaard i Thisted 140 Tdr. Vipper til Nedlægning i Sandflugtens Udkanter. Transporten skete ved Ægtvogne. Thagaard meddeler, at han kan skaffe endnu 40 Tdr., som Ferslev udbeder Renteskamrets Tilladelse til at modtage til den vidtløftige Sandflugt ved Gl. Frederiksdal. Han haaber dermed fremtidig at kunne faa Vipper til Udplantning af det Klittag, der allerede nu er i Grøde.

Kamret besvarer Ferslevs Anmodning med at bestille de 40 Tdr. Vipper og samtidig anmode Amtsmændene i Lundenæs-Bøvling, Mariager-Silkeborg og de vendsysselske Amter om at lade indsamle af Vipper alt, hvad de ikke selv skal bruge, og sende dem til Kammerraad Ferslev eller Kolonif. Gjørup.

I Juli berettede Ferslev, at det ifjor plantede grø villigt. Klitvogter Diderik Klock har ved adskillige Lejligheder viist Konduite og Troskab, og han er af Koloniforvalter Gjørup saaledes instrueret om sin Bestilling, at han kan klare sig i alle Situationer ved

Kreaturers Optagelse og Mulktering. Hans Løn er afhængig af Rentekamrets Afgørelse, og indtil den foreligger udbetales ham ugentlig 1 Rdlr., som det mindste han kan have til Føde og Klæder og Tjenestens Møje. Sandflugtens Indfredning er bekendtgjort paa Kirke- og Bystævne i alle omliggende Byer og Sogne.

Naar et bekvemt liggende Hus bliver fæsteledigt, kunde dette maaske forundes Klitfogden og indtil da ydes ham $\frac{1}{2}$ Rdlr. aarligt for Logement i Gl. Frederiksdal. Og om ham maatte tilstaaes en Gang for alle 20 Rdlr. til en Hest samt aarligt til Foder 13 Rdlr., saa længe han ikke selv har Ejendom, og endelig om ham til Opmuntring og Iver i Tjenesten maatte gives Haab om, naar Opsigt ikke længer behøves med Sandflugten paa Alheden, at blive ansat i en anden passende kgl. Tjeneste, f. Ex. ved Forstvæsenet. Under saadanne Vilkaar tror jeg, at Diderik Klock vil blive en paalidelig og virksom Foged.

Angaaende hans Pligter, da har han til alle Aarets Tider om Dagen, saa længe Kreaturer er paa Græs og Jorden fri for Sne, at overfare og visitere Sandflugten og paase, at det plantede ikke beskadiges. Og er Beskadigelse sket, anmelder han det for Koloniforvalteren, der da giver ham nærmere Ordre om, hvad han har at gøre til Gærningens Opdagelse.

Ved Beplantningen skal Klitfogden være tilstede og have Opsigt med dennes ordentlige Udførelse og god Ordens Opretholdelse, og ved Beboernes Tørvegravning skal han være tilstede for at udvise Gravesteder og at paase, at Gravningen sker paa forsvarlig Maade. Og da Klock kan skrive, paalægges det ham at føre Dagbog over alt, hvad han daglig udretter, og over, hvad der i Sandene passerer.

Professor Wiborg kom paa Inspektion om Efteraaret til Alheden. Han fandt, at det allerede plantede havde gjort Nytte. Efter Aftale mellem Ferslev, Gjørup og Professoren bestilte denne de 100 Tdr. Klitvipper i Thy, hvortil han agtede sig, og de Raad, han gav til Sandflugtens Dæmpning, lovede Ferslev at følge. Saaledes raadede han, at Klock af Hensyn til, at han nu og da behøvede Hvile, ikke behøvede at overfare den vestlige Del af Sandflugten, hvor der ikke endnu var plantet, og hvor der ikke fandtes en eneste Spire, men kun det ruge Sand. Hvorimod han skulde tilholdes i Efteraarsnætterne, skiftevis i den tidlige Morgenbrækning, at visitere den beplantede Del for at opbringe Kreaturer.

Tyveri af Klittag vilde Ferslev have straffet efter Lovbogens Kap. 6, 7, 29, hvortil Wiborg bemærkede, at netop Haandhævelsen af Lovbogens Art 29 havde været Aarsag i Sandflugtens Opstaaen, nemlig Hedebrandene. En mildere, men ikke mindre afskrækkende Straf vilde derfor udrette mere, hvorfor han anbefalede, at første Gangs Klitforbrydere ilagdes en Pengebøde i Forhold til den Skade, der er forvoldt, hvilken Straf den lige udkomne almindelige Sandflugtsordning af 19. Septbr. hjemlede. —

1793. Dette Foraar var Professor Wiborg atter paa Inspektion i Jylland. Efter at have beset Sandene i Vendsyssel og Thy tog han Kaas mod Alheden og gjorde Ophold paa Højris i Ikast hos hans fortrinlige Formidler af hans Dæmpningsmetoder i Hammerum og Vrads Herreder, Herredsfoged Møller, der tillige var Sandflugtskommissær. Fra Højris beretter Professoren:

Sandflugten paa Christianshede er endnu ikke besat

med Klittag, da man ifl. Gjørup ikke har havt Vipper dertil. Sandflugten er vel ikke farlig, men har dog udbredt sig meget mod øst paa Heden og vil ødelægge endnu mere, dersom den ikke dæmpes, og den vil kunne standses ved, at der lægges et Bælte af Vipper tværs over Sanden fra Syd til Nord, hvortil vil medgaa ca. 40 Tdr. Vipper. Gjørup har lovet mig, at Sandflugten skal blive standset til Efteraaret med de Vipper, som bliver tilovers fra Nedlægningen paa Gl. Frederiksdal eller Kompedal.

Sandflugten paa Gl. Frederiksdal og Frederiksmose er i god Tilstand, Klittaget i frodig Vækst, og der er velfredet. Denne Sandflugt kan ikke brede sig videre, efter at Klittaget nu er vokset til. Gjørup har i Aar ladet afplukke 300 Tdr. Klitvipper i denne Sandflugt, som skal anvendes til Nedlægning paa andre trængende Steder paa Alheden. Der kunde godt have været plukket mere end dobbelt saa mange, hvis Gjørup havde havt Ordre dertil. Om dette var sket, kunde de have været anvendt til Sandflugten paa St. og L. Nørlund Sande i Ikast, hvorved den kgl. Kasse vilde have sparet Penge til Indkøb af Vipper i Thy, og Bønderne havde været fri for den lange og besværlige Transport.

Til næste Aar kan Rentekamret gør Regning paa at kunne disponere over 5 a 600 Tdr. Vipper fra Gl. Frederiksdal, efter at denne Sande har faaet nedlagt alle de Vipper, som der vil blive Brug for.

Jeg har talt med Gjørup om Vippenedlægningen i Aar for at faa dannet Klitter med den bedste Virkning, og jeg haaber at med et Aars Plantning til, vil Gl. Frederiksdal være betrygget. Adskillige Steder paa Sanden kan der da anlægges Naaleskov med

Nytte og uden større Bekostning, da Jordskorpen er blottet for Grønsvær og de anlagte Klitter vil yde Læ mod N., V. og SV. Vinde. Anlægget vil blot bestaa i at nedlægge Træfrø.

Den i min Beretning af Oktbr. 1791 omtalte liden Sandflugt ved Bording Mølle i Ginding Herred, Lundenæs Amt, er ikke bleven beplantet, uagtet Rentekamret beordrede Vipper afsendt dertil fra Sandflugten paa Alheden. Møllens Ejer, Sr. Nislev svarede paa mit Spørgsmaal om, hvorfor han ikke efter Løfte havde lagt Vipperne, at Bønderne i Bording Sogn havde truet ham med ej at lade male hos ham, hvis Sanden ved Møllen skulde holdes fredet for dem. Og dette Tab frygtede han mere end Sandflugtens Trusel med Ødelæggelse. Saa undlod han at plante.

Saa ubetydelig denne Sande end er, har den, siden jeg sidst saa den, udbredt sig. Stude og Køer vankede henover Sanden og afaad Sandvæksterne Graaris og graa Vidie, som holder paa Sandet.

Sandflugten paa St. og L. Nørlund er ved Herredsf. Møllers Virksomhed i meget god Tilstand. Han har paa det nøjeste udført den af Rentekamret i 1791 beordrede Plan, hvoraf allerede ses den bedste Virkning, idet de nedlagte Vipper staar i fuld Klittagsgrøde og betydelig formaar at hæmme den vidtløftige Sandstræknings videre Udbredelse. Ogsaa Digerne har gjort god Nytte. Havde Møller sidste Aar havt tilstrækkelige Vipper, saa havde man nu ej mere havt denne Sandflugt at frygte. Vel har i sidste Vinter en Masse Flyvesand dynget sig over St. Nørlunds Agre saavel som over dens Bygninger, men Agrene er dog nu atter grønne, og Bygningerne er befriet for Sandet og haabes uden Fare for næste Vinter paa Grund

af Klittagets Vækst og Evne til at fange og binde Flyvesandet. Møller agter at opføre endnu et Dige fra NØ til SV paa St. Nørlund Sanden indenfor de allerede satte, og paa L. Nørlund Sande 2 Diger i samme Direktion, hvilket er en aldeles rigtig Disposition.

Ang. Efteraarets Plantning drøftede jeg med Møller denne for at drage størst mulig Fordel af de Klitter, der anlægges. Man har modtaget 36½ Tdr. Vipper fra Thy og 148 Tdr. fra Alheden, hvorefter de 2 Sandflugter kan forsyne sig selv. 300 Tdr. Vipper ialt havde været tilstrækkelig, men der gaar ingen til Spilde, thi Møller har Steder nok at anvende de overskydende paa. Han haaber, at kunne gennemføre Dæmpningen og Fredningen uden nogen lønnet Klitfoged til Byrde for det Offentlige. —

1794. I Juli tilbyder Koloniforvalter Biørn Stiftsamt. Sehested i Viborg et betydeligt Parti Klitvipper fra Alheden til Benyttelse andre Steder, da der kun er Brug for 100 Tdr. til Sandflugten der. Og i Tilfælde af at der skal plukkes til andre Steder, foreslaar han Folk fra Lysgaard og Hids Herreder til mod Betaling at plukke dem. —

Efter Tilskyndelse af Prof. Wiborg har Rentekammeret anmodet om at stille Klitfoged Klock til Raadighed for Hjørring Amt dette Efteraar for at begynde Dæmpning af Sandflugten i Skagen og flere Steder i Vendsyssel. Klock skal undervise de der ansatte Opsynsmænd i Plantning af Klittag. Samtidig anmoder Kamret Stiftamtmanden om at levere 400 Tdr. Klittagsvipper til Skagen og Horns Herred. —

Amtet stiller gjerne Klock til Raadighed, da han skylder det Offentlige sin Tjeneste, og de 400 Tdr.

Vipper kan leveres mod Betaling til 500 Folk for Plukningen, hver med en Sax og en Sæk til Afklipping. Transporten vil blive det værste, thi den vil blive byrdefuld for Almuen, og Sække vil anskaffes, da Vipperne ellers kan spildes eller stjæles under den lange Kørsel. Sehested foreslaar derfor Rentekamret, at dette korresponderer med Koloniforvalter Giørup om at fragte en Pram fra Kvols eller Hjarbæk til Skagen.

Igennem Giørup faar saa Klock Kamrets Anmodning om Assistance forelagt, og han erklærer sig villig til at rejse til Vensyssel, idet han ganske overlader til Kamret at bestemme, hvad ham derfor kan forundes. Men under hans Fraværelse vil det være nødvendigt at antage et Menneske til at bevogte Alhedens Klitter.

Resultatet bliver, at Giørup overlades at foranstalte Transporten af Vipper til billigst mulig Betaling og at antage en Stedfortræder for Klock. —

I Septbr. meddeler imidlertid Stiftamt. Sehested Rentekamret, at det trods al Møje ikke har været muligt for Giørup at formaa nogen til at befordre Vipperne fra Aalborg til Skagen. En Pram vil snarest blive lastet i Hjarbæk med 490 Tdr. Vipper for igennem Limfjorden at sejle dem til Aalborg, og derfor skal Skipperen have 40 Rdlr. i Fragt. Men ingen Skipper i Aalborg vil i Efteraarstiden paatage sig at sejle dem videre til Skagen, da de paastaar at skulle krydse ud i Nordsoen, og det vil i denne Aarstid være alts for risikabelt. Sehested foreslaar derfor at lade Vipperne transportere fra Aalborg med Ægtvogne til Skagen. Og saaledes blev det. —

Til at vogte Alheden, mens Klock rejste, antog

Gjörup den afskedigede Underofficer Hoffmann for en Dagløn af 24 Sk. —

Atter dette Aar var Prof. Wiborg paa Rejse til Jylland. Paa Vej til Skagen for at sætte Sandflugtens Dæmpning i Gang inspicerede han Alhedens Sande og beretter:

Sandflugten ved Kompedal, som for 3 Aar siden truede de omliggende Egne i flere Miles Afstand med Ødelæggelse, er nu standset og de nærliggende Ejendomme i Sikkerhed. I Aar er plantet 250 Tdr. Vipper, og til næste Aar kan Plantningen ophøre. Her er i Aar indsamlet 739 Tdr. Vipper, og der kunde have været klippet mange Gange flere. Alheden er i Stand til at forsyne alle Flyvesande i Landet med Sæd og ved Indsamlingen bliver de fattige Kolonister i Stand til at afbetale deres ellers uovervindelige Gæld til Kongen. De indsamlede Vipper er betalt med 12 Sk. Tønden til Plukkerne, og det henstilles, at de fattigste Kolonister herefter fortrinsvis benyttes til Plukningen, for at de kan afdrage paa deres Gæld.

Et straalende Fremtidsperspektiv lader derefter Professorens tone frem i følgende:

Alhedens Sandflugt kan endnu blive mere velgørende for Beboerne og Kolonisterne. Den kunde blive en sand Kilde til Velstand for dem. Uden Skade kan Klittaget aarligt afgive 2000 Læs Hø ved at slaas, som for Betaling kan overlades dem, som ikke avler Hø. Kolonisterne vil da kunne vinterfodre deres Plovstude, som de ellers om Efteraaret er nødt til at sælge med Tab, og ofte kan de derefter ikke i det kommende Foraar atter købe dem igen. Det er jo at sælge Klæderne af Kroppen. Thi uden Plovfæ kan de ikke drive Avling, og saa er Armoden for Døren.

Alt dette kan en fornuftig Brug af Klittaget afhjælpe, og enhver Bonde og Kolonist vil til al Takke betale Læsset med 5 Mark, og det vil give en betydelig Indtægt til den kgle. Kasse.

Naar Klittaget høstes i rette Tid og paa rigtig Maade, er det et godt Vinterfoder og langt bedre end Kjærhø, som Kolonisterne ofte betaler med 2 Rdlr. Læsset, naar det overhovedet kan faas. Klittaget kan høstes 2 Gange om Sommeren, første Gang 14 Dage før Sct. Hans og anden Gang i Begyndelsen af August, lige inden Rughøsten. Det maa ikke vejres ret længe, thi saa brækker Straaet og falder i Stumper. Høstet om Morgenen paa en Solskinsdag kan det indkøres om Aftenen. Høet af sidste Slet er det værdifuldeste, fineste, og Kreaturerne æder det med Behag. Fra August til Vinteren indtræffer, har det 2 Gange slaaede Klittag vokset sig modstandsdygtig til at modstaa de barske Vintervinde og værne mod Flyvesandet.

For at kunne give det kgle Rentekammer sikker Beretning om denne saa vel for det Offentlige som for Kongens Kasse saa vigtige Sag, har jeg ladet et lidet Stykke Klittag slaa i en 4-aaarig Klit og et andet i en 3-aaarig. Det første Sted gav 800 Kv. al et fuldt stort Læs, og det sidste Sted krævedes 2400 Kv. al til et Læs.

Jeg foreslaar da:

1. Ingen Klit maa slaas for Klittag, før den er 2¹/₂ Aar gammel, og Hugst begyndes altid østligst i Klitten.
2. Klittag maa kun slaas med Høle, aldrig med Lyngle, da det skal afhugges ca. 3" over Sandet.
3. En Klit maa ikke afslaas i dens hele Bredde,

men i 5 Al brede Strimler med 5 Al Melleumrum. Saaledes veksles i hele Klitbredde.

4. Første Hugst skal være endt en Uge før Sct. Hans og anden midt i August.
5. De Klitstrimler, der slaas et Aar, skal næste Aar lades urørte.
6. Klittaget slaas i Solskin eller godt luftigt Vejr og tages af Klitten samme Dag, da ingen maa opholde sig der efter Arbejdstidens Ophør.
7. Klittag maa kun slaas paa de af Koloniforvalteren anviste Steder. Al Uorden straffes i Henh. til Sandflugtsforordn. af 19. Septbr. 1792.
8. Et Læs Klittag, saa stort som et Heste- eller Studeforspand kan trække, betales med 3 Mk. til Klitfogden, inden det køres af Sandflugten.

Enhver, der vil slaa Klittag, henvender sig til Klitfogden i Kompedal de sidste Dage i Maj, forsynet med 4 Stokke, hvorpaa hans Navn og Antal Læs Tag findes indskaaret, hvorefter Fogden anviser Ansøgeren et Klitstykke, som efter Gennemsnitsmaal svarer til de Antal Læs, der ønskes, og Stykket indpæles med Mandens 4 Pæle.

Af en 3-aarig Klit anvises 1500 Kv. al og af en 4-aarig 700 Kv. al.

Kolonister har Fortrinsret til Klittaget. Overskydende Klittag skal Klitfogden hjemkøre, hvoraf Halvdelen tilfalder ham for Ulejligheden, og Halvparten stakkes til Salg.

De 5 Beboere i Frederiksmose, Jens Ravnsgaard i Bækgaard og fornemmelig Jens Christensen i Gl. Fredetiks-dal, der først har indført Klittagsplantningen, bør tilstaaes hver 3 Læs Klittag uden Betaling, da de har lidt Skade og Tab paa deres Græsning. Ogsaa

Klitfoged Klocks Jorder er fordærvet af Flyvesand, og da han er Opsynsmand over Klithugsten, kan det være billigt, at ham tilstaaes 8 Læs gratis.

Alle herværende Beboere sukke efter det kgl. Rentekammers Resolution til dette mit Forslag. —

I Novbr. redegør Giørup over Høsten af Klittagsvipper. 490 Tdr. til Skagen, 25 Tdr. til Sandflugtskommissær Kierulf, Rydhauge, til Sandflugten i Hjerm & Ginding Herreder, 6½ Tdr. Vipper til Amtsforv. Blom i Kalø Amts Sandflugter, 117 Tdr. til Sandflugterne ved Stamhuset Birkelse, til Vrensted Sandflugt i Hvetbo Herred og til Thorup Sandflugt i Ø Hanherred, alle i Vendsyssel, 40 Tdr. til Amtsforv. Lütken til Sandflugter i Ringkøbingegnen og 10 Tdr. Vipper til Sandflugtskomm. Kierulf, til Sandflugten i Ejsing, Ginding Herred.

Ifl. Kvitteringer er Vipperne betalt med 92 Rdlr. til Indsamlerne, det giver 12 Sk. pr. Td. —

Klocks Lærmesterrejse til Skagen og andre Steder i Vendsyssel, der medtog 16 Dage, kostede 19 Rdlr. 32 Sk. —

Efter Modtagelsen af Prof. Wiborgs Fremtidsprojekt og Forslag ang. Alhedens Rigdomskilde: Klittaget til Kreaturfoder, anmodede Rentekamret Stiftsamt. Sehested om at bekendtgøre for Kolonister og Bønder, at de herefter kan faa Klittag for 3 Mk. Læsset ved Henvendelse til Giørup. Efter Høst gøres der Regnskab for det solgte. Beboerne i Gl. Frederiksdal og Frederiksmose tilstaaes hver 5 Læs Tag uden Betaling i Betragtning af deres lidte Tab ved Sandflugten.

Samtidig underrettes Giørup om, at Slaaning af Klittaget ikke skader Klitten, at Kamret bifalder

Professorens Plan, at Klittaget er et godt Vinterfoder at anbefale omliggende Beboere, og at det foreslaas at vedblive at holde Flyvesandet paa Alheden levende indtil videre. —

1795. Amtet tilstiller Rentekamret en af Gjørup indsendt Leverancefortegnelse paa ialt 192 Læs Klittag, hvoraf de 90 Læs er afhentet. Stiftamtmanden spørger, om han kan lade Tvangsmidler komme til Anvendelse for Betalingen af de ikke afhentede 102 Læs. Kamret anmoder Prof. Wiborg om at udtale sig derom, og han erklærer:

Jeg anser Hjælmerøret paa Alheden for en vigtig Sag til Agerdyrkningens Opkomst i Egnen, og jeg tror derfor ikke, at der fra Regeringens Side bør foretages noget, som afskrækker Folk fra at betjene sig af Klittaget til Vinterfoder, hvorfor der efter mit Skøn ikke for denne Gang bør afkræves Betaling for det uafhentede Tag. Derimod tror jeg med Hr. Gjørup, at det fremtidigt fastsættes, at de bestilte Læs skal skal betales, hvad enten de afhentes eller ej. Salget af Klittag bør bekendtgøres ved Plakater, hvori Bestingelserne anføres, da Klitfogden derved ogsaa kan ses paa Fingrene.

Megen Opmærksomhed fortjener Forslaget om at holde Flyvesanden levende, som Gjørup anbefaler, for at sikre en stedsevarende Høst af Klittag. Men dette vil medføre den Vanskelighed, at Flyvesandet derved vil udbrede sig østpaa og tildels samle sig i store Sandhobe i Østkanten af Sandflugten. Iøvrigt vil Sandet drive med de herskende Vinde omkring. Den eneste tænkelige Maade, hvorpaa Sanden kan holdes levende, er at slaa Klittaget paa de yderste østlige Kanter af Sandflugten. Ved at blottes vil Sandet

med østlige Vinde drive indefter paa Sandflugten, og fik man efter 10 a 12 Aars Forlob Sandet samlet, kunde man atter let faa den til at bevæge sig østpaa ved at hugge Taget paa de vestlige Klitter. At slaa Taget nu paa de østlige Kanter kan ikke have farlige Følger, thi Sanden kan ikke derved brede sig længere østpaa paa Grund af dets Vækst vestenfor.

Jeg foreslaar da, at Hjelmerøret høstes paa den Maade og paa de Steder, som jeg har foreslaaet, men at der desuden gøres Forsøg paa at borthugge det paa den sydøstlige Hale saaledes, at den yderste Spids her blottes, dog ikke mere end at Læet for Vestens vindene bevares, for at Sandet ikke derfra skal brede sig. Efterhaanden gaas der fra øst vesterpaa med Hugsten.

Hugsten paa den nordlige Del af Sandflugten borthugges efterhaanden, da Klittaget her staar buskvis og Buskene vil med Tiden gøre Strækningen knudret og tillige hindre Sandflugten fra en Klit til en anden.

Klittagslattet iværksættes efter mit Forslag saa tidligt, at den i Begyndelsen af Juni kan begynde, dels for at gøre Sanden frugtbarere for den kgle. Kasse og dels for at afhjælpe Bøndernes Mangel paa Hø. —

I Juli derefter anmoder Kamret Stiftamt. Sehested om ved Koloniforv. Giørup at anstalte Plakater om Salg af Klittag, at Giørup holder Sandene levende efter Wiborg og hans eget Forslag for at kunne fortsætte Forretningen med Salg af Tag til foderhungrende Bønder. Men da Kamret anser det tjenligere at bestemme, at de Sandstrækninger, som ikke kan gøres frugtbringende til Agerdyrkning, besaas med Skovfrø, saa har man tilskrevet Forstinspektør Brüel om ved Lejlighed at tage Sandflugtsstrækningerne

paa Alheden i Øjesyn for derefter at afgive Beretning. —

Efter at det ved Plakatopslag med de af Professor Wiborg opstillede Betingelser var forkyndt videnom, at Klittag kunde bekommes for en billig Penge fra Alhedens rige Forraadskammer, indvarsledes Beboerne i Finderup Sogn, Frederiks tyske Sogn, Dollerup og Karup Sogne til en Dag sidst i Juli at give Møde hos Kolonisten Peter Rahbek (maaske Bethék) i Frederikshøj, hvor Koloniforvalteren vilde være tilstede for at modtage Bestillinger. De mødende skulde endelig tage hver $\frac{1}{2}$ Stokke med, forsynet med indskaarne Navne og Antal Læs Tag.

De indkomne Bestillinger løb kun op til 101 Læs, der alle afhentedes. Gjørup var meget misfornøjet med dette sløje Resultat efter alle de store Tanker, der til Fordel for den kgle Kasse var tænkt. Desuden fik Gratisterne paa Alheden 25 Læs. —

En Studeopbringelse med Overraskelser og truende Følger.

I Marts rapporterede Gjørup, at Klocks Stedfortræder, mens han sidste Efteraar var i Vendsyssel, afsk. Underofficer Hoffmann og Klocks Svoger, for Opbringelse af Kreaturer havde modtaget og med Klocks Underskrift kvitteret for Mulkter, ialt 13 Rdlr. 16 Sk., men fordulgte 5 Rdlr. 6 $\frac{1}{2}$ Sk. Gjørup tror ikke, at Klock er medskyldig i dette Bedrag, da han aldrig har sporet mindste Utroskab hos ham. Halvdelen af Beløbet havde Opbringeren beholdt i Henshold til Frdngn.

Klock har erklæret, at det var $\frac{3}{4}$ Stude af Jørgen Nielsens, som Svogeren havde optaget, fordi Driften,

der kom ad Vejen, strejfede ind paa Sanden. Hoffmann havde Opsyn med Folk fra Sejling, der indsamlede Klitvipper. For at disse ikke skulde gaa hverandre i Vejen, havde Klock delt Holdet. Selv gik Klock med Halvdelen til Kompedal for at samle Vipper, medens den anden Halvdel gik med Svogeren sydpaa ad Vejen efter Bording og Ikast, og hvor Anholdelsen af Studedriften skete. Jeg var saaledes ikke selv nærværende, erklærer Klock, og kan derfor ikke sige andet, end hvad Hoffmann om Aftenen, da jeg kom hjem, sagde mig, og som af et Par Beboere i Graamose, som jeg havde spurgt, bekræftede, nemlig at Studene blev anholdte, fordi Driverne lod dem gaa langt ude fra Vejen, inde i Klitten og æde af Strandhavren.

Hoffmann sagde mig, at der kun var 18 Stude i den Drift, han havde optaget, og at de tilhørte en holstensk Købmand, og han leverede mig Optagelsespengene for 18 Stude. Men af den Kvittering som han havde udstedt med mit Navn, ser jeg, at han har modtaget Optagelsespenge for 34 eller 5 Rdlr 78 Sk. mere, end han leverede mig. Af Optagelsespengene skulde jeg have den ene Halvdel og den kgle Kasse den anden.

I April, hedder det derefter, havde Klocks Kone erfaret, at Gjørup havde indgivet Beretning til Rentekamret om nogle Stude, som er optaget i Alhedens Sandflugt, hvorover min Mand er Klitfoged, og at min Broder er beskyldt for at have forstukket nogle af Pengene, han har modtaget i Mulkt, og at han derover lovlig vil søge sin Ære konserveret, hvad jeg ikke fortænker ham i, saa beder jeg, at det højkgle Rentekammer vil have min Broder saavel som min Mand undskyldt for sligt *Svigeri*, da jeg alene er

den, som har Skylden for den Urigtighed, der er begaaet. Min Broder optog i min Mands Fravær Studene og afleverede rigtig alle Pengene for dem til mig som Klitfogdens Kone, for at jeg skulde levere dem til min Mand, hvad jeg ogsaa lovede.

Men da jeg var meget hart forlegen for Penge og skulde bruge dem straks, saa forbrugte jeg nogle af dem i den Hensigt en Gang siden at lægge dem til igen. Men da min Mand skulde indgive Regnskab for optagne Kreaturer i Sandflugten til Koloniforvalteren samt aflevere modtagne Penge, og jeg endnu ikke havde faaet lagt Pengene til igen, saa sagde jeg til min Mand, at der kun var 18 Stude, og gav ham Pengene for disse. Saa beder jeg min Broder og min Mand undskyldt, da ingen af dennem haver Skyld, men alene mig, hvorom jeg allerunderd. beder om Forladelse; det skal aldrig ske mere! —

Denne Forklaring fandt Rentekamret nok noget mistænkelig. Det sendte Sagen til Professor Wiborgs Bedømmelse. Han skriver 1. Aug. om den begangne Mulktsvig:

Jeg har selv passeret den nævnte Vej 3 Gange efter Opbringningen af disse Stude og har set Stedet, hvor Driverne har gjort Holdt for at lade Studene gaa og æde Klittaget, ikke Marehalmen, som Stiftsamt. Sehested anfører, i nogen Afstand fra Vejen. Jeg indstiller derfor, at Mulkten ikke eftergives Jørgen Nielsen, som han har andraget om.

Klitfogden har holdt Sandflugten i god Fred, formedelst den Skræk han har indjaget alle omkringliggende Beboere. Skulde disse nu mærke Eftergivenesshed, da vilde den gode Fredning snart ophøre. For at forebygge slige Tilfælde som med Jørgen Nielsens

Stude kunde den omtalte Vej lægges uden om Sandflugten og bekendtgøres offentligt i Aviserne til Underretning for Studehandlerne.

Som Kammerraad Giørup giver jeg Klock det Skudsmaal, at han vel har liden Forstand, men med hans Troskab og Pligtfølelse har der intet været i Vejen. Saavidt man af de medsendte Dokumenter kan se, ligner Kvitteringen mere Klocks Kones Haand. Dette synes at tale for, at hun er den skyldige, men ikke desmindre falder der Mistanke paa Klock selv, thi næppe er det tænkeligt, at han har kunnet forblive uvidende om de optagne Studes rigtige Antal, da hans Naboer og Svogeren dog ved Lejlighed maa have fortalt ham det, i Fald de ej af Konen var købte til at sige anderledes, hvilket ikke er at formode.

Hvorledes Klocks Skyld eller Uskyld skal kunne bevises, indser jeg ikke, hvorfor jeg foreslaar, at han for denne indløbne Omstændighed paa det strængeste bliver revset og sat i Mulkt, og at Koloniforvalteren paalægges nøje at se ham paa Fingrene herefter. —

Sagen slutter saa med, at Rentekamret i September tilskriver Stiftamt. Sehested, at Jørg. Nielsen ikke kan eftergives den betalte Mulkt, og at Klock foruden at erstatte det manglende Beløb bøder dobbelt saa meget. Strafmulkten betales til Giørup, der vil have at tilkendegive Klock, at saafremt Forseelser af lignende Art tiere forekommer, vil han blive tiltalt for Underslæb. —

Christianshede Sandflugt.

I Juni melder Giørup, at der i 1793 strøedes 45 Tdr. Klitvipper i Sandflugten, der ligger en Fjerdingvej fra Christianshede og samme Aar forespurgtes Amtm.

Ferslev, om der maatte ansættes 2 Klitfogder derved, hver med en Løn af 10 Rdlr. Til Opsynsmand foreslog Gjørup SR. Rasmus Nørskou i L. Hjøllund. Men da intet Svar indløb formaaede Gjørup Kolonisten Chr. Frandsen til at bevogte Sandflugten imod at nyde derfor, hvad Rentekamret vilde bestemme. Og derom udbeder han nu Ordre.

Af de Vipper, som i 1794 indsamledes i Kompedal Sandflugt, blev taget 30 Tdr. til Christianshede, men paa Grund af det store Kvantum Vipper, som af det kgle Rentekammer rekvireredes til andre Sandflugter i Jylland fra Alheden, kunde de 30 Tdr. ikke komme i Hus, men maatte ligge ude, hvorfor de brændte sammen og fordærvedes.

Hvorledes der nu til Efteraaret skal forholdes med Indsamling af ca. 30 Tdr. Vipper til Sandflugten, udbedes Ordre, idet Gjørup bemærker, at en stor Del af Bording Sogn, hvori Christianshede Sandflugt er beliggende, og hvortil Sognets Beboere er arbejdspligtige, ikke har mere end $\frac{1}{2}$ Mil til Kompedal Sandflugt, hvor Vipperne kan samles, og det vilde da være bekvemt, om han maatte tilsige de nærmest ved Kompedal boende Bordingmænd til at plukke Vipperne, men hvis ikke, kan Kompedal plukke dem for Betaling. En Karl kan for Betaling plukke 2 a 3 Tdr. en Dag, men af hoverigørende Folk kan kun ventes plukket 1 Td.

Gjørup antager, at han maa bruge Klitf. Klock til Opsyn ved Vippernes Nedlægning paa samme Maade, som han brugte i Vendsyssel, og at han derfor maa nyde 2 $\frac{1}{2}$ Sk. daglig eller samme Betaling, som hans Stedfortræder Hoffmann fik, mens Klock var laant ud til Vendsyssel. —

Stiftamtm. Sehested anbefaler, at der betales for Plukningen af Vipper til Christianshede, da Bording Sogn ligger i Ringkøbing Amt, hvortil Prof. Wiborg bemærker, at iflg. Sandflugtsforordn. af 19. Septbr. 1792 er de nærmestliggende Sogne arbejdspligtige, og dertil horer ogsaa Vippesamling, Christianshede Sandflugt er saa ubetydeligt i Omfang, at Bording Sogn sagtens kan forrette Arbejdet derved uden at bebyrdes, saa meget mere som Dæmpningsarbejdet kun vil vare et Par Aar. Sehesteds Erklæring er derfor ikke stemmende med Erdnng.

Klitfogedlønnen ved Christianshede er for høj, erklærer Wiborg, og da Bording Sogn skal udrede den, vil den blive en trykkende Skat og vække Utilfredshed. Og da det er Kolonisterne i Christianshede, der faar den største Nytte af Dæmpningen, og det er deres Kreaturer, som vil volde den meste Ufred under Fredningen, saa bør de rettest selv lønne deres Klitfogder; da de imidlertid er fattige Folk, maa enten Kongen udrede Lønnen eller Klitfogedbestillingen gaa turvis om blandt Beboerne. —

Hvorefter Rentekamret bifalder, at Bording Sogn samler Vipperne ind og forretter Arbejdet ved Sandflugtens Dæmpning, at Klock faar Tilsynet med Vippernes Lægning, faar 2 Mk. daglig i Diætpenge, og at Stedfortræderen paa Alheden, mens han er borte derfra, gives 2½ Sk. daglig. Klitfogedlønnen ved Christianshede Sandflugt maa ikke stige over 3 a 4 Rdlr. aarligt. —

I August rekvirerer Rentekamret 1000 Tdr. Klitvipper fra Alheden til Skagen, Raabjerg og Katsholm ved Grenaa. Gjørup maa desværre melde, at der i Aar er Mangel paa Klittagsvipper; kun hist og

her kan klippes Vipper, og han tør ikke love mere end lavest 200, højest 400 Tdr. —

I samme Maaned melder Forstinsp. Brüel, at han har undersøgt Alhedens Sandflugt for Muligheden af at opelske Skov derpaa. Der er anskaffet 2280 Pd. Træfrø til Udsaaning. —

Gjorup melder, at der i Alhedens Sandflugter d. A. ialt er indsamlet 752 Tdr. Vipper og derfor betalt Indsamlerne 122 Rdlr. eller 16 Sk. pr. Td. I Budleje, for Maaling og Pakning samt Medfølge, ialt betalt 20 Rdlr. og for 555 Al Sækkelærred af Hør, Blaars og Uldgarn plus Hyssing og Naale betalt 58 Rdlr. 55 og for Syning af 85 Sække med Tillæg af Traad 4 Rdlr. 51. —

Klock har taget Fæhoveder i Hus.

Kolonisterne i Gl. Frederiksmose og Bækgaard i Torning Sogn beklager sig over, at Klitf. Klock har i Hus taget Kreaturer og Faar, som gik i Strandhavren, at Mulkten vil andrage 16 Rdlr., og at han har indberettet Optagelsen til Koloniforvalteren. De erklærer: Det er os plat umuligt at besidde vores Steder her, naar vores Kræ skal tages hver Gang, de ved en Hændelse gaar i Strandhavren et Bøsseskud fra vores Gaarde. Og vi andrager derfor allerunderd. om at maatte være befriet for denne Mulk, men tilige, om det ikke maatte tillades vores Kræ at gaa i den paa vores Ejendomme værende Strandhavre, saa forpligter vi os til at hegne og frede den nedlægte Sæd af Strandhavre-Vipper. —

J. Michael Agricola, Niels Poulsen, Jens Jespersen, Niels Andersen, Andreas Tiller, Jens Nielsen. —

Gjorup erklærer til Klageskrivelsen, at det er rigtig

nok, at der findes meget Klittag paa Klagernes Ejendomme, men de behøver ikke at komme i den indfredede Strækning uden i Hensigt netop at ville græsse der, thi de har foruden megen vidtløftig og af Sand ubeskadiget Uddrift nord og østerpaa samt i Graamose, hvor de kan græsse. Naar Kreaturerne vogtes med Flid, skal der mere end en Hændelse til for at en hel Bys Hjord skal kunne træffes i den fredede Klit. Det kan ikke gaa an at give efter for deres Forlangende, da Sanden ikke er tilgroet. Derimod er det billigt, at de efter Prof. Wiborgs Forslag ifjor faar 5 eller 10 Læs Klittag at slaa til Vintorfoder.

Og Klock meddeler, at Graamoseboernes Kreaturer er blevet opbragt, og da det ikke er første Gang, saa er Mulkten ifl. Erdngn. dobbelt. For Torning Sogn kan Mulkten beløbe mellem 40 og 50 Rdlr., men de er fattige Folk, og de kan ikke udrede Mulkten uden at medtages saa meget, at det bliver til Tab for Staten, da de vil blive nødte til at sælge af deres Kræ for at betale.

Gjorup anbefaler saa, at Mulkten ogsaa denne Gang eftergives dem, imod at de gøres bekendt med, at herefter vil ingen Benaadning finde Sted. —

Stiftamtmanden anbefaler Eftergivelsen og indstiller, at de hver faar 15 Læs Klittag at slaa under Opsigt.

Prof. Wiborg kan aldeles ikke indgaa paa at eftergive Mulkten, da Eftergivelse vil føre til, at Sanden ved Gaardene atter snart bliver levende. Men 10 Læs Tag som Vederlag for deres Afsavn er det billigt at anvise dem at slaa.

Og Rentekamret bestemmer da, at Mulkterne indrives, at Beboerne paa det strængeste forbydes at,

komme i Klittaget med Kreaturer, og at de hver faar 10 Læs Tag som Vederlag anvist til Slaaning. —

Klocks Mulktliste for Aaret lyder iøvrigt paa 35 Rdlr. 80 Sk.

I Rentekamrets Kopibog for 7/11 1795 hedder det, at Betalingen for første Aars Salg af Klittag endnu ikke er sket, og Koloniforv. Giørup, ifald Betaling helt udebliver, har foreslaaet en nøjere Bestemmelse hvoriblandt, at de som ikke til en vis bestemt Tid betaler skal tiltales og lide Dom ved Lysgaard & Hids Herreder, samt at saa mange, som har samme Forum, tiltales under et Stævnemaal, saa har Kamret indhentet Erklæringer hos Stiftamt. Sehested og Prof. Wiborg, og ved at tilstille Det kgl. danske Kancelli disse Dokumenter udvirket en saadan Resolution, som i paakommende Tilfælde kan være anvendelig saavel paa Alheden som andre Steder. —

1796. Rentekamret godkender, at Udgifterne til de forrige Aar paa Alheden samlede og borttransporterede Klitvipper til Hjørring, Thisted og Randers Amter, ialt 203 Rdlr. 36 Sk. føres til Udgift i Giørups Regnskab. —

Giørup har foreslaaet Nedsættelse i Prisen for Klittag, og derom har Kamret korresponderet med Prof. Wiborg, der mener, at naar Klitfogden holder Klitten i stræng Fred, saa kan Køberne af Tag uden Fare tillades at vejre Taget paa Slaastedet, ligesom han mener, at første Slet nedsættes til 2 Mark Læsset for vejret Hø, medens Læsset af sidste Slet holdes i 3 Mark.

Dette har Kamret intet imod. —

Heller ikke dette Aar blev første Aars Salgsrestance betalt.

Gjørup melder i Septbr., at de Sække han ifjor laante af afgaaede Skovrider Heuser, endnu ikke var komne tilbage fra V. Hanherred. De var iøvrigt saa ringe, at han maatte tage 3 af dem til at bøde de øvrige med. Naar de kommer, vil de nok være i ubrugelig Stand, men derom skal han berette ved deres Ankomst, for at Kollegiet kan afgøre, hvorvidt Forstvæsenet kan tage dem tilbage, eller de skal erstattes med 3 Mk. pr. Stk. —

Synsforretning.

I Oktbr. udmeldtes Møller Niels Bjerg af Most Mølle i Almind Sogn og Kjeld Skovfoged i Sjørlev til ifl. Reskript af 9/10 1789 at tage Syn over Kolonibygninger og Besætninger i Christianshede. Samtidig beordrede Koloniforv. Gjørup dem at efterse den Ufred, der var sket i Sanden og meddele ham deres Tanker om, hvad Skaden kunde ansættes til.

Skaden i Sanden var sket ved Landevejen af Kreaturer, og da der foregaar mangfoldige Kvægdrifter, navnlig med Stude, langsad Vejen paa denne Aars tid, mener Synsmændene, at Ufreden stammer derfra. Men der var ogsaa Spor længere inde i Klitten, og da de talte med Klitfoged Chr. Frandsen derom, fortalte han, at det var ikke fri for, at Byens Kreaturer ogsaa havde været i Klitten. Men nogen Skade syntes de ikke var sket. Gjørup dikterede derefter Byens Mænd Bøder til ialt 2 Rdlr. 48 Sk. Hvorefter han anmelder følgende til Rentekamret:

Sandflugten paa Christianshede har i Aar udbredt sig paa sydøstre Hjørne, hvorfor det foreslaas, at endnu en Klit dannes i Sandens modsatte Hjørne. De anlagte Klitter i Midten af Sanden og tværs over

den er ikke tilbørlig fredede, hvorfor han tog de beskikkede Synsmænd med sig for at tage Syn derover, hvis Beretning vedlægges. De, der har voldt Ufreden, bør have en følelig Mulkt, navnlig Klitf. Chr. Frandsen, hvis Kreaturer sammen med andre af Byens havde været i Klitten. Han beregner efter Antallet af Gaardsmændene, at hvert Kreatur har været 3 Gange i Sanden, og indstiller, at denne antagelige Mulkt inddrives. Desuden bør Chr. Frandsen have sin Løn forbrudt og dertil afskediges. Og han anbefaler, at Bysmændene herefter gøres kollektivt ansvarlige for Ufred, medmindre hver især i hvert enkelt Tilfælde kan udpege den eller de skyldige for begaaet Ufred.

En Klitfoged af Byens egne Mænd respekteres ikke, da ingen vil lægge sig ud med de andre. Klitfoged Klock kan nok paatage sig Opsynet med Christianshede Sandflugt mod et Tillæg til Lønnen. Og det bør bekendtgøres ved Kirkestævne, at al Drift ad Landevejen igennem Klitten forbydes, med mindre Dyrene er sammenkoblede. En Bom over Landevejen kunde være nyttig. —

Prof. Wiborg er enig i Giørups Forslag undtagen hvad Landevejen angaar. Den er offentlig og kan ikke spærres. Men Tavler kan opsættes paa begge Sider af Vejen, der oplyser Studedriverne om, hvorledes Sandflugtsstrækningen skal passeres.

Rentekamret afgør da Sagen og bekendtgør den for Kammerh. Sehested, der imidlertid ikke vedkender sig Christianshede, der ligger udenfor Viborg Amt.

Saa sendes Afgørelsen til Amtm. Løvenhjem-Bülov i Skanderborg, hvori det hedder, at Kamret bifalder, hvad Giørup har foreslaaet angaaende Sanden og Klitanlægget, at Mulkten for den begaaede Ufred,

9 Rdlr. 3 Mk. inddrives, at Chr. Frandsen afskediges med forbrudt Løn, og at Opsynet overdrages Klitf. Klock mod et Løntillæg af 4 Rdlr., samtidig med at en af de dueligste Kolonister i Christianshede antages som Klitfoged til det daglige Opsyn med 4 Rdlr. Løn, men med det udtrykkelige Forbehold, at Lønnen bortfalder i Tilfælde af Ufred. —

Christianshede laa heller ikke under Amtmanden i Skanderborg, men under Ringkøbing Amt. Historien gaar ikke længere, men Afgørelsen var klar nok. —

1797. I Marts meddeler Prof. Wiborg Rentekammeret, at Klitf. Klock maa have udvist Efterladenhed, saafremt Sandflugten paa Kompedal, som det frengaar af Forstinsp. Brüels Indberetning, endnu behøver Plantning af Klittag og Skaansel for Vippers Afplukning. Forstinspektøren tror, der kan opelskes Skov paa Kompedal, men at Skovfrø udsaaet paa nøgne Steder maa vel bedækkes, for at ikke de spæde Planter skal bortsvides af Solen, som det er sket i Tidsvilde Sandflugt. Efter Brüels Anvisning agtes i Foraaret saet 100 \mathring{a} Fyrrefrø i Sanden ved Kompedal. —

Rentekammeret tilskriver derefter Stiftamt. Sehested at tilholde Klitf. Klock under han Tjenestes Fortabelse paa det nøjeste at bevogte Flyvesanden og især de beplantede og dæmpede Strækninger, saa de ingen Skade tager af Folk eller Fæ. Fra Kamrets Side skal der blive føjet de kraftigste Anstalter til Flyvesandens fuldkomne hastige Dæmpning paa Alheden, som det ligeledes vil ske i Kolonien paa Randbøl Hede (Vejle Amt) paa det, at disse Strækninger snarest kan blive anvendelige til Skovplantning. —

I Juni melder Giørup, at Salget af Klittag første

Slet fra Kompedal beløb 200 Læs a 2 Mk. Af anden Slet i August solgtes kun 3 Læs a 3 Mk. —

Til Efteraarslevering rekvirerede Rentekamret fra Alheden 100 Tdr. Klitvipper til Als Sogns Sandflugt i Aalborg Amt og 300 Tdr. til Ribe Amts Vester Herreds Sandflugt, deraf 260 Tdr. til Lønne og 40 Tdr. til Henne Sogns Sandflugt. —

Landmaaler A. Broton i Klosterlund, Kragelund Sogn, meddeler Stiftamtmand Sehested, at Opmaaling af Flyvesanden ved Kompedal er af omtrent samme Situation, som da den opkom, nemlig 2858 Tdr. I.d. —

I Decbr. tilskriver Rentekamret Gjørup, at da han befrygter, at der ved Gravning af Huller til Nedlægning af Klitvipper i Kompedal Sanden paany skal give Sandet Luft, saa bifaldes, at de aabne Huller og Pletter i Klitterne, som i Bunden er begyndt at springe i Græs eller Lyng, ganske overlades til sig selv, kun at Fredning strængt overvaages. —

Syn over Sandflugtens Tilstand i Kompedal og Graamose.

Inden Aarets Udgang synede Sognefogderne Chr. P. Bach og Anton Nielsen, Torning og Kragelund Sandene. Paa deres Vandring ser de Sted efter Sted Spor af Traadd af Fæ og Faar, dog uden at der nogetsteds er sket Skade. De fleste Steder viste Traadd af Menneskefødder, at det var Børn, der vogtede, og at de ikke uden i samlet Flok havde kunnet magte at drive Kreet af Sandene. —

Klocks Mulkliste for Aaret viste en Indtægt af 4 Rdlr. 28 Sk. —

1798. Alarmerende Forestilling af
 Kaptain og Landinspektør J. H. Selmer.

I en Forestilling til Rentekamret skriver Selmer: De store Sandflugter paa Alheden er vel dæmpede saaledes, at de ej kan udbrede sig mere, men uden for Kongens Andel af Alheden findes forskellige Steder, som vel endnu er smaa og ubetydelige, men inden lang Tid vil kunne gøre megen Skade. Saaledes en Sandflugt ved Klode Mølle. Ved Lille Jelling kan man tælle 5 a 6 smaa Sande og paa Vejen derfra til Horsens er en ikke ubetydelig Sandflugt, og der findes sikkert mange flere, som jeg ikke har set.

Jeg kender ikke de til Sandflugtens Dæmpning i det hele trufne Anstalter, men veed med Vished, at ved de nævnte Steder er intet foretaget, og da det ej tør ventes; at nogen privat Mand foretager sig noget til Ondets Forebyggelse, før den yderste Nød tvinger ham til egen Ejendoms Bevarelse, saa tror jeg det nødvendigt, at alle Sandflugter paa private Ejendomme sættes under offentlig Foranstaltning. —

Frygten for Hedebrand.

Rentekamret anmoder Forstinsp. Brüel om til Forebyggelse af Ildebrand af de paa Alheden foretagne Bepantninger til Sandflugtens Dæmpning at lade sætte kendelige Mærker i Skellene der omkring, og at Lyngen i 3 a 4 Alens Bredde om hele Skovstrækningen, som om hver Plantage for sig, afhugges. Og man ønsker i den Anledning først at høre Brüels Mening om andre Forsigtighedsregler til Øjemedets Opnaaelse. —

I Novbr. meddeler Brüel, at han til Foraaret vil faa Brug for 2000 Pd. Fyr og 500 Birkefrø, og spørger

om disse kan faas fra Norge, eller han skal forskrive dem fra Celle. Kamret overlader til ham at skaffe Frøene tilveje. —

1799. Efter Inspektion af Christianshede Sandflugt i Septbr. foreslaar Prof. Wiborg at give Kolonisterne Lov til at afslaa den Mængde Sandstar, som gror mange Steder i Sandflugten, da dette vil gavne Væksten og være en Hjælp i Beboernes Fodertrang. .

Sandflugten bør endnu en Tid ligge i Fred under Tilsyn. Dette bifalder Kamret og meddeler Amtm. Hansen i Ringkøbing derom til videre Bekendtgørelse.

I Oktbr. meddeler Wiborg Kamret, at Kompedal Sandflugt er fuldstændig dæmpet. Der ligger nogle 1000 Læs Helmetag, som med Fordel kunde have været høstet, om ikke Forstinsp. Brüel havde indstillet Hugsten deraf. Wiborg finder Brüels Maade at opelske Fyrreskov paa unyttig og mener, at Strækningen er fortrinlig egnet til Skov, idet han anmoder om, at hans og Skovrider Winholts Forslag om Birke og Fyr maa have Rentekamrets Billigelse, og at Wiborgs Oversættelse af Bürgdorffs Maade at tilsaa Skov paa maa blive anvendt. Endelig foreslaar han Kompedal Hede lagt til, da Skoven saa kan blive paa over 1000 Tdr. Ld.

Samtidig melder han, at St. og Lille Nørlund Sandflugt i Ikast er ganske dæmpet, og foreslaar, at Sanden udlægges til Græsning, da den har viist sig uegnet til Skovplantning. —

1800. Inden Rentekamret tager nærmere Beslutning om Anvendelsen af Kompedal Hede, anmoder det Stiftamt. Sehested om Underretning, om den er af samme Beskaffenhed, og om det har sig med Hede-strækningen som den øvrige Hede, eller om der fra

nogen kan ske grundet Indsigelse imod, at Hs. Majst. anvender den til Skov. Og i Marts foreligger Meddelelse om, at de paastodende Lodsejere i Skrivelse til Kamret meddeler, at de ikke har noget imod, at Kongen anvender Kompedal Hede til Skov, naar den bliver forsvarlig indhegnet, og de to Veje fra Bøgelund til Knudstrup ikke fjernes. Derom ønskes Betænkning af Amtm. Morgenstjerne i Skanderborg. —

For Aarene 1797 til 99 anvises Giorup hans Udlæg til Lønninger af Klitf. Klock og Henrik Olsen med 20 Rdlr. 2 Mk. —

Synsforretning.

I Maj syner Sognefoged Anton Nielsen i Klosterlund og Sognef. Chr. Bach i Torning den paa Kolonist Jens Nielsen Ravnsgaards Ejendom, Bækgaard i Torning, for henved 20 Aar siden af Jens Sangild paasatte Hedebyrnde med de deraf opkommende Sandflugter over Kolonierne Kompedal, Graamose og Bækgaards Ejendomme.

Det hedder: Vi synede efter bedste Skjønnede, at Markjorden er meget godt behandlet og med Flid dyrket. Hedejorden er meget ringe, den er lyngbegroet og aldeles ubrugelig til Græsning og Kornavl.

Sandflugten paa Bækgaards Jord kan for nærværende ikke beskadiges af noget Slags Kreatur. Strandhavren derpaa er vissen og udgaet, og Mestedelen deraf er lynggroet med Græs imellem, og paa store Strækninger, som om Vinteren staar under Vand, kan slaas 1 a 2 Læs Hø. Bækgaards Beboer kan umulig føde sine Kreaturer om Sommeren, naar han ikke maa benytte sig af hele Gaardens Ejendom. —

Synsforretningen er vedlagt en Ansøgning fra Jens

Ravnsgaard om, at det maa tillades ham at lade Kreaturer gaa i den visnede Strandhavre, da det vil være en stor Hjælp for Kreaturerne og for ham en Forøgelse af Godning. Han har Kone og mange Børn og ønsker for alt sit Slid dog at have Brødet i Huset. —

Gjörup kan af Hensyn til Sandflugten ikke tilraade at give den ønskede Tilladelse, skönt han meget vel ser det Afbræk, Jens Ravnsgaard har lidt i sin Bedrift ved at blive betaget Benyttelsen af en Del af hans Jord.

Ogsaa Amtet er betænkelig ved at anbefale Tilladelsen, og Sagen gaar til det kgl. danske Kancelli, som overlader Afgørelsen til Rentekamret, der giver Tilladelsen. —

1801. I Marts tilsender Jyllands Stifters Kontor Rentekamret Ekstrakt af Landinsp. Selmers og Kyndes Skrivelse af Marts 1799 ang. Sandflugten paa Alheden og Randbol Hede, med Bemærkninger:

A. Alheden.

1. Kolonien Christianshede Sandflugt er for det meste dæmpet; paa Sepstrup Bys Mark er en betydelig Sandflugt, til hvis Dæmpning intet er foretaget.
2. Kolonien Neder Julianehede er en ubetydelig Sandflugt, som dog kan blive farlig, dersom intet gøres ved den.
3. Kolonigaarden Bækgaard. Frederikshede Sandflugt skal have bedækket denne Gaards Ejendom eller den meste Græsning.
4. Kolonien Frederiksdal eller Kompedal er næsten ødelagt af Flyvesand og omtrent 2900 Tdr. Ld. tildels ganske bedækket og tildels sat ud af

brugbar Stand, saa intet er tilbage uden den blotte Ahl, Kun $\frac{1}{2}$ Tdr. Ld. er tilbage af den forhen betydelige Strækning, og den bruges nu af Husmænd.

5. Hovedkolonien Frederiksmose. Af denne er omtrent $\frac{1}{2}$ Tdr. Land ødelagt af Sandflugt; en Strækning tværs over Koloniens Ejendom fra vest til øst adskiller den ganske i 2 Dele og gør derved Heden sønden Sandflugten aldeles unyttig, da Beboerne ikke kan komme paa disse Heder med deres Kreaturer, uden at de skal igennem Sanden, og det er forbudt. Af de ved Byen liggende Agerjorder har hvert af de $\frac{1}{2}$ Huse sin Andel tæt op til Huset for sig selv, hvoraf dog ved sonder Side er en stor Del ganske ødelagt, medens den øvrige Del er overlagt med Sand, hvori der plantes og saas.
6. Kolonien Christianshøj eller Bedhøj. F. T. er her 1 Gaard og 2 Huse. Tæt ved Gaarden er en Sandflugt, som endnu er ubetydelig, men vil desuagtet blive meget vanskelig at dæmpe, fordi dens Beliggenhed ved Gaarden gør det næsten umuligt at holde Kreaturerne derfra.
7. Kolonien Over Frederiksdal eller Sønder Røverstue-Bæk er nu en Helgaard med sine Jorder samlet paa et Sted. Agerjordene er kuns maadelige og tildels saa ringe, at Brugeren har været nødt til at lægge dem ud til Hedeland, da Materialet bestaar af lutter fin Sand, der lader befrygte Sandflugt.
8. Kolonien Vester Frederikshøj. Denne Koloni har $\frac{1}{2}$ Gaarde, udflyttet fra Hovedkolonien Frederikshøj. Paa forskellige Steder af Byens Marker

- er Sandflugt, som vel ikke hidtil har voldt Ødelæggelse, fordi der er Stenbund under. Det er nødvendigt at vaage over disse smaa tætte Sandflugter ved Siden af hinanden, at de ikke skal tage om sig.
9. Hovedkolonien Frederikshøj eller Grønhøj. Dens Agerjorder er østen Byen og er efter Egnens Beskaffenhed temmelig gode. Hederne sønden Agerjorderne, imellem disse og Benslehøjes østre Heder, er meget ringe og har kuns noget Græs i Østsiden, hvor de støder til Sandkjærgaards Ejendom. De bestaar af lutter Sandknuder eller Smaabanker af dels rødt, dels hvidt Sand og viser, at her tilforn har været Sandflugt, som siden er tilgroet med Lyng. I Agrene vesten Byen er der adskillige smaa Sandflugter, hvor Vindene har bortført det øverste tynde Jordlag, saa intet er tilbage uden Grus og Smaasten. Brugerne kan derfor kun med største Varsomhed dyrke disse Jorder, og ofte tør de ikke vove at pløje (af Frygt for at opvække Sandflugt).

Klittagsrestancen fra 1794.

Endnu i Novbr. 1801 var der en Restance af 24 Rdlr., der efter Omstændighederne nedsættes til 16. Inddrivelse deraf vil efter Stiftamt. Sehesteds Mening medføre altfor stor Vidtløftighed med Bryderier og Bekostning, hvis ikke Rentekamret vil ækvivilere disse Restancer med andre jorddrotlige Krav, til hvis Inddrivelse samtlige Skyldnere under Stævning kan indkaldes og lide Dom.

Hvorefter Kamret beordrer Giørup at indkræve de 16 Rdlr. —

I Anledning af Modtagelsen af Skrivelsen fra Jyske Stifters Kontor melder Rentekamret til Stiftamt. Sehested i Decbr.:

Det er til Kamret indberettet, at Flyvesanden paa Christianshede endnu paa mange Steder ved Storme skal være i fuld Bevægelse og derfor stedse udbreder sig mere mod den østlige Kant, — at i Sanden i den store Frederiksdal eller Kompedal skal være en mindre Flyvesand, som paa Kongens Grund vel er ubetydelig, men gaar ind paa Sepstrup Bys Mark over en betydelig Strækning, og til hvis Dæmpning intet er foretaget, — at paa Neder Julianehedes Grund sydvest for Gaarden er en Sandflugt, som kan blive farlig, om den ikke forekommes, — at paa Kolonien Christianshøj er en Sandflugt tæt ved Gaarden, som vil blive vanskelig at dæmpe paa Grund af Beliggenheden, — at Kolonigaarden Over Frederiksdals Agerjorder, som Brugerne for deres Ringheds Skyld har været nødt til at udlægge i Hedeland, da det bestaar af fiint Sand, hvorfra let kan opstaa Sandflugt, — og at i forskellige Steder af Kolonien Vester Frederikshøjs Marker er Tilløb til Sandflugt.

Om alle disse Sandproblemer skal Amtet indhente Kolonibestyrer Gjørups Erklæring og med sin egen Betænkning indsende Resultatet deraf. —

1802. Sandflugtskommissær Uttermøhlen i Hjørring Amt og Sandflugtskommissærerne Warberg og Møller i Randers Amt bestiller igennem de resp. Amtmænd 60 Tdr. og 60 Tdr. Klitvipper fra Alheden til Levering til Efteraarsplantningen.

Gjørup meddeler imidlertid Rentekamret, at fordi Alheden er dæmpet og Sandflugten stilnet, er Klittaget ved at gaa ud, og det har ikke været muligt at

indsamle mere en 40 Tdr. i Kompedal og 14 Tdr. i Christinnshede til udensogns Sandflugter, og af de 54 Tdr. har 15 Tdr. maattet kasseres. De resterende 41 Tdr. beordres derefter leveret med 25 Tdr. til Randers, 12 Tdr. til Hjørring og 4 Tdr. til Aalborg Amts Sandflugter. Indsamlingen havde kostet 15 Rdlr. 56 Sk.

Prof. Wiborg fandt, at det var en ubillig høj Pris at betale Indsamlerne, hvortil saa kommer de øvrige Omkostninger, og bemærker iøvrigt, at Hjørring Amt maa kunne forsyne sig selv med Vipper og den lange, dyre Transport spares. —

Rentekamret bifalder Forstinsp. Brüels Indkøb af 4000 Pd. Fyr og 1000 Pd. Birk til Kompedal foruden Frøene til Vestenborg og Hvededal Skove paa Falster.

1803. Rentekamret bifalder i Skrivelse af Febr. til Amtet, at det bifalder Giørups Forslag til Dæmpning af de indberettede Sandflugter paa Kolonierne Christianshede, Neder Julianehede, Christianshøj, Frederiksdal og V. Frederikshøj, ligesom Amtmand Hansen i Ringkøbing er anmodet om at paase, at Sandflugten paa Sepstrup Mark i Tem Sogn bliver taget under Behandling i Henhold til Sandflugtsforordningen. —

I April afregnes Lønninger for de sidste 2 Aar til Klock, Henr. Olsen og Kolonist Winkler med ialt 24 Rdl., hvoraf Klock tilfalder de 12 og Henr. Olsen 10.

I Aug. anmeldes, at Gotfred Winkler paa Christianshede Sande optog en Faareflok paa 142 tilhørende Anders Rydahl i St. Hjøllund. Han satte dem i Folden, men om Natten blev de taget ud, hvorfor Sagen anmeldtes til Amtet og Sag anlagdes ved Vrads

Herredsret mod Ejeren. Politiforhør afholdtes uden Resultat m. H. t. Mulkt-Ansættelsen, og Sagen henlagdes til 3 Aar senere.

Aarets indkomne Mulfter til Klitkassen beløb 5 Rdlr. 60 Sk. —

1804. I Aug. var Winkler saa heldig paa Christianshede Sandflugt at snuppe 16 Heste af Kalkmandens fra Daubjerg. Den 4 Rdlr. Mulkt blev straks betalt, hvoraf de 2 jo gik i hans egen Lomme,

Ved Lønudbetalingen for det forløbne Aar for Opsynet erklærer Wiborg, at denne Udgift nu maa kunne spares, da Sandflugten maa anses for dæmpet.

Hvorefter Rentekamret betyder Giørup, at Lønningudgiften indskrænkes enten ved at overdrage en enkelt Mand Tilsynet for en billig Betaling eller at give hver af de 3 Mand mindre i Løn.

Giørup spørger da, om Klock ikke nu, da Kompedal Sandflugt ikke giver ham meget at bestille, uden Løn kan paalægges at føre Opsynet med Christianshede. Han er jo desuden tillagt Underhold til en Hest at bruge til sine Omfarter.

Og dette mener Stiftamtmanden lader sig høre. —

I en Kammerskrivelse af Novbr. forrige Aar meldes Stiftamtmanden, at Forstinspektør Brüel har erklæret Klock for utjenlig til at have Opsyn med Skov anlæget i Kompedal, hvorfor han anmodes om at underrette Kamret om, hvorvidt hans Tjeneste som Klitfoged mere behøves.

Til dette erklærer Giørup nu, at det vil være farligt at slippe Klock som Klitfoged, da det let kan faa onde Følger i Betragtning af Egnens Magerhed, da Beboerne, om Klock faar Afsked, straks vil søge til Klitten med deres Kreaturer.

Sagen forelægges Brüel, der erklærer, at Klocks Kreaturer lader han græsse alle Steder, hvor der findes Næring, og han opsætter følgende angaaende Klitfogden:

1. Hvis hans eller andres Kreaturer kommer paa Sandflugten og de med Skovfrø besaaede Strækninger, skal han uden Naade miste sit Levebrød.
2. Uden Skovriderens Tilladelse maa han ikke rejse bort, og han maa iøvrigt adlyde dennes Ordre for saa vidt Opsynet med Skovanlægene og de derved arbejdende Folk angaar.
3. Han kommer til at staa aldeles under Skovrider Michaelsen og bliver ham subordineret.
4. Klock tillades ikke at tilstaa eller bortføre den fra Sandflugten voksende Sandhavre eller Klittag, selv om den er vissen.

Og jeg ønsker, at han saafremt han retter sig derefter som en ærlig Mand, loves en Gratifikation. —

Derefter ønsker Rentekamret Brüels Tanker om, hvorvidt den Skovfoged, han har foreslaaet til Kompedal Skovanlæg i Stedet for Klock, tillige kan have Opsyn med Sandflugten, saa Klock ikke behøves der til, eller om Klock ikke tillige kan antages som Skovfoged, og i saa Fald, hvor han da kan anvises Græs til sine Høveder.

Hvortil Brüel svarer, at Klock kan græsse paa alle ufarlige Steder.

Hvorefter Rentekamret indstiller til Kongen, at Klock ansættes som Skovfoged ved Kompedal Plantage.

Derefter lyder det fra Brüel i Rapport af Aug.:

De unge Fyr og Birke vokser frodigt, men da Sandfoged Klock vedbliver at græsse sine egne Kreaturer

og tillige tillader Naboernes at græsse paa de paa Sandflugten voksende med Sandhavre beplantede Steder, saa ser jeg mig nødsaget til at bringe mine i Forslag bragte 4 Punkter i Erindring.

Da jeg nylig besøgte Kompedal, var en Flok Arbejdere i Færd med at præparere Jorden til Saaning af Skovfrø, men Klock var der ikke. Han var rejst til Horsens. Sanden er overalt dæmpet, og denne Mand stoler paa visse Folks Understøttelse. Han behøves ikke, naar han ikke vil passe Opsynet med Skovanlægene.

Denne Jobspost meddeler Kamret videre til Stiftamt. Sehested med Anmodning om Erklæring dertil fra Koloniforvalter Gjørup og Skovrider Michalesen samt hans egen Betænkning, og Resultatet deraf bliver, at der i April 1805 gives Amtet Paalæg om at lade Klock tilmelde, at saafremt hans egne eller andres Kreaturer herefter træffes paa Sandflugten, kan han vente uden videre at blive afsat. Tillige ønskes Forslag om en anden Mand i Klocks Sted, saafremt han ikke skikker sig.

Lønninger til Klock og Opsynsmanden ved Christianshede udbetales med henholdsvis 2 og 4 Rdlr. Wiborgs Raad er blevet fulgt.

1805. Klock havde fremdeles ondt ved at underordne sig Skovvæsenet Overordnede. Han havde som Klitfoged været vant til nogenlunde at raade sig selv, naar blot han passede Sandflugtens Fredning. Og den overvaagede han til Skræk for alle omboende. Det var ikke blot hans egne, men ogsaa Naboernes Kre han nu lukrerede ved at lade græsse paa de Steder, hvor han fandt, at de uden Skade kunde gaa. Der klagedes over ham, og Rentekamret indhentede Er-

klæringer om hans ulydige Forhold – men Klock skete der intet udover Erindringer og svage Trusler. Han blev, hvor han var sat, ligesom Faderen i sin Tid. Begge regnede sig for uundværlige. –

1806. I Marts anmodes Gjørup om at føre til Udgift sit Udlæg i 1798 til Indsamling af 400 Tdr. Vipper til forskellige Egne i Jylland. –

Repartition til Bestridelse af Sandflugtsomkostninger.

Sandflugtens Dæmpning paa Alheden bekostes af den kgl. Kasse.

Da Repartitionen af de til Sandflugtens Dæmpning fra Sandflugtsordningens Ikrafttræden 1792 til $\frac{3}{12}$ 1805 af den kgl. Kasse forskudte Omkostninger i Efteraaret 1806 amtsvis iværksattes, fik Alheden en speciel kgl. Begunstigelse.

Under $\frac{6}{12}$ tilskrev Rentekamret Amtmanden over Viborg Amt, Kmrh., Stiftamtmand Sehested:

– Under $\frac{28}{11}$ har det behaget Hans Majestæt at resolve saaledes:

– at Udgifterne paa Sandflugtens Dæmpning paa Alheden, forsaavidt de ej ved Andeel af sammesteds faldne Mulcter erstattes, afholdes af Vores Kasse, hvilket bekendtgøres for Koloniforvalter Gjørup, der tillige maa underrettes om, at de af den kgl. Kasse forskudte Udgifter siden Frdn. af $\frac{19}{9}$ 1792 og til Udgangen af Aaret 1805 beløber 265 Rgd. 5 Mk. $2\frac{2}{3}$ Sk., hvori tillige er indbefattet $\frac{1}{9}$ af 208 Rgd. 23 Rgd. $10\frac{2}{3}$ Sk. for nogle af Professor Wiborg foretagne Rejser til Jyllands Sandflugtsstrækninger.

Alhedens Hartkorn, ifl. Rentekam-			
rets Fortegnelse af 1804	104	Tdr.	1 Skp.
deraf frit og ufrit Htk. i Viborg Amt	81	»	1 »
	Igen	23	»
Deraf i Aarhus Amt, ufrit.	15	Tdr.	6 Skp.
deraf i Ringkøbing Amt, ufrit	7	»	1 »
Amtets samlede Htk.	18,905	Tdr.	

*Extraiten af Koloniforv. Giørups Regnskab
for Alheden 1793–1805 udviser*

Indtægt ved Mulκτη ialt Rgdlr.	43	0	10	
Indtægt ved Salg af Klittag.	180	0	00	225 0 10
Udgift til Indsaml. af				
Vipper 1793	16	4	4	
Udg. t. Nedlæg. do.	9	1	10	
Udg. t. Indsaml. & Af-				
send. af 732 Td. Vipper				
t. Nørlund og 466 Td. t.				
Thy og Vendsyssel og				
Randers Amt i 1795	203	3	4	
Udg. t. Indsaml. & Af-				
sendl. til Skagen af 500				
Td. Vipper 1796	68	4	12	
Udg. t. Afholdelse af et				
Klitsyn	0	3	00	298 3 14
Ballancen				75 3 4
				<u>298 3 14</u> 298 3 14

Sandflugten paa Alheden er dæmpet, og Klock og Opsynsmanden ved Christianshede har ikke andet at gøre end at paase, at ingen plukker Klitvækster, slaar Lyng eller graver Tørv, at ikke atter Sandflugt skal opstaa.

Der er stille om Sandflugten i 20 Aar saavel. Kun i 1817 spørger det jyske Renteskriverkontor Landvæsenskontolet for Jylland under Rentekamret saaledes:

Ifl. kgl. Resol. af 19/10 1791 og 30/s 1792 blev Diderik Klock antaget som Klitfoged til at have Tilsyn med Sandflugten paa Alheden, og han blev derfor tilstaaet 1 Rdlr. ugentlig Løn, 4 Rdlr. aarlig til Husleje og i Græs- og Foderløn 13 Rdlr. aarligt, tilsammen 69 Rdlr.

Landvæsenskontolet bedes oplyse, om disse 69 Rdlr. hidtil er medtaget under Repartitionerne af de til Sandflugtens Dæmpning i Jylland medgaaede og af den kgl. Kasse forskudte Udgifter?

De 69 Rdlr. har ikke været medtaget, da alle Lønninger til Alhedens Sandflugt afholdes af Kongens Kasse.

Viborg Amt var dog ikke med Alheden befriet for Sandflugt. Der var opstaaet en ret udbredt Sandflugt i Salling, i Sæby og Nautrup Sogne, Hedestrækningerne mod Limfjorden, som 1807 blev taget under Dæmpning med Forvalter paa Krabbesholm, Ebbe Brogaard som Sandflugtskommissær. (Skildringen af denne Sandflugt vil findes i Skivebogen for 1944).

Den første Repartition af Amtets Repart. Fond, der oprettedes 1806, til Bestridelse af Udgifter til Sandflugtens Dæmpning, forskudt af den kgl. Kasse (Dæmpningen paa Alheden afholdtes af denne Kasse) fandt Sted i 1817 med 295 Rbdlr. 59 Sk. Sedler og Tegn, i 1818 med 194 Rbdlr. 89, i 1820 med 100 Rbdlr. 85, i 1821 med 280 Rbdlr. 39, i 1822 med 297 Rbdlr. 2½ Sk, og Købstæderne, som nu ogsaa var kommen med, 5 Rbdlr. 61, i 1823 med 345 Rbdlr. 85 og 4 Rbdlr. 25, i 1824 med 353 Rbdlr. 64, i 1825 med 310 Rbdlr. og 3 Rbdlr. 75½, i 1826 med 271 Rbdlr. 61 og 3 Rbdlr. 31.

Derefter glider Lysgaard & Hids Herreder atter ind blandt de sandflugtshærgede Omraader i Jylland.

1826. I Marts anmelder Sognefoged Anker Andersen, Klosterlund i Kragelund Sogn, at der adskillige Steder i Sognet er opstaaet Sandflugt, hvorom Stiftsamt. Schönheyder derefter anmodes om at meddele Rentekamret nærmere Underretning, der er af den Beskaffenhed, at Kamret anmoder Sandflugtsdæmpningens ypperste Praktiker, Justitsraad, Sandflugtskommissær L. Thagaard i Thisted om at foretage en Undersøgelse af Sandflugtens Art og Beskaffenhed i Kragelund Sogn og afgive Beretning derom. Udgiften derved, 52 Rdlr. 52 Sk., maatte Amtets Repartitions Fond betale.

Løvrigt forskød den kgl. Kasse ikke mere Sandflugtsomkostningerne; de blev som hidtil kontrolleret og samtykket af Rentekamret, men Udbetalingen skete direkte af Amtsfondene,

Derimod var der i Stedet kommet en Repartition af Skov anlægsudgifter til Skovplantning i Jyllands Sandflugtsstrækninger, forskudt af den kgl. Kasse. Den samlede aarlige Udgift til disse Plantninger divideredes med Antallet af jyske Amter, nemlig 10, hvorefter Rentekamret aarlig besørgede Indkrævningen hos Amtsfondene med $\frac{1}{10}$, hvori ogsaa indeholdtes Løn til de af Sandflugtskommissærerne, som oppebar en saadan for Bestyrelsen af de respektive Amters Skov anlæg.

1827. Kgl. Resolution.

Under 17. Januar har det behaget Hs. Majestæt at resolvere:

Skovrider Bang paa Alheden vil Vi. allernaad. have

overdraget Opsynet med Sandflugten i Lysgaard & Hids Herreder, imod at han derfor daglig nyder foruden fri Befordring 2 $\frac{1}{2}$ Rbdlr. Sølv i Diætpenge for de Dage, han anvender ved Tilsyn og Dæmpning samt Adgang til efter Omstændighederne at erholde et aarligt Gratiale for udmærket Flid og Bestræbelse i Overensstemmelse med Sandflugtsforordningen af 19. Septbr. 1792. Distriktet overleveres Bang ved et Syn, som i hans og den hidtil konstit. Sandflugtskommissær Lindenpalms Overværelse afholdes ifl. Forordningen.

I Maj anmoder Kamret Amtet om at lade ved Amtsforvalteren foretage Repartition af sidste Aars Skov anlægsudgifter i Jyllands Sandflugter med $\frac{1}{10}$ af den samlede Sum, eller 137 Rbdl. 7 Sk. Sedler & Tegn.

1828. I Marts udbetaler Amtsfondet for sidste Aar Diæt. til Skovrider Bang 35 Rbdl. 41, til Overauditor, Herredsf. Holm for befalet aarl. Klitsyn 2 Rbdl. samt til Opsynsm. D. Klock og Opsynsm. Anker Andersen hver 5 Rbdlr., alt i Sedler. —

I Febr. meddeler Herredsf. Holm i Dalsgaard, at Sandflugterne i Hids Herred er ved befalet Syn afleveret til den beskikkede Sandflugtskommissær, Skovrider Bang, Stendalgaard. Underskriften af Forretningen lyder paa, at Sandflugterne overalt fandtes vel behandlede, dels ved Paalægning af Lyngtørv og dels ved Plantning af Sandhavre. Paa Sandflugten ved Revshale er gjort et betydeligt Arbejde og paa lidt nær alle nøgne Sandbrud beplantede. Denne Sandflugt er den farligste af dem alle.

Sognene, i hvilke der er Sandflugt, er Kragelund, Torning og Karup. Der er i dette Aar af disse Sogne med Hjælp af Sognene Vinderslev, Sejling og Sinding plantet 4 Læs Ryktag og beklædt med 360 Læs

Fladtørv, hvortil er brugt 290 Gangdage og 17 Spænddage.

De enkelte Sandflugter er Skygge Sande, 7 Tdr. Ld., tilh. 2 Selvejere, Gl. Frederiksdal Ejendom, der er af betydelig Udstrækning og med Klittag (fra Aarhundredets Begyndelse) bevokset, tilh. Kongen, Albæk Sande, 2½ Tdr. Ld., tilh. Jakob Pedersen, Frederiksværk Sande, 1½ Td. Ld., og Ø. Bording Mølles Sande, tilh. Niels Nielsen, Gl. Frederiksmose Sande 10 Tdr. Ld., tilh. Kongen, Ø. Bøgelund Sande 1½ Td. Ld., tilh. Hans Andersen. Paa Karup Sogns Ejendomme Sande af Størrelse ca. 50 Tdr. Ld., tilh. Niels Olsen, Revshale Sande 22 Tdr. Ld., tilh. Chr. Jensens Enke, Stenholt Sande 5 Tdr. Ld., og Christianshøj Sande ½ Td. Ld., tilh. Jens Holmgaard. Med Undertagelse af Gl. Frederiksmose er alle Sandflugter udskiftet af Fællesskabet.

Skygge, Elbæk og Revshale Sandene er de farligste.

Bang erklærer, at det vil være nødvendigt paa de fleste af Sandene at plante Klittag og beklæde med Lyngtørv, der let kan faas alle Steder, hvorimod Taget skal haves fra Gl. Frederiksdal Sande. Men da Karup ligger saa langt fra Klittaget, er det hensigtsmæssigt der at bruge aftærsket Klittagsfrø, hvoraf der til Efteraaret er Brug for 70 a 80 Tdr.

Plantør Klock er Opsynsmand over Sandflugterne paa nær de 3 sidstnævnte, hvor Anker Andersen i Klosterlund er Opsynsmand og Jacob Pedersen i Elbæk er eneste Klitfoged. Han tjener uden Løn. —

Efter Rentekamrets Anmodning meddeler Sandflugtskomm. Thagaard i Thisted, at han kan levere de ønskede Klitvipper til Lysgaard & Hids Herreder, hvortil der skal sendes nogle og 60 Sække til Trans-

porten. Disse leveres paa Kamrets Foranledning af P. Dørslund, Kbhvn.; de kostede 35½ Rbdlr., som Amtsfondet betaler.

Med Skib fra Thisted til Hjarbæk ankommer da Vipperne. Indsamling, Indladning og Fragt beløber 60 Rbdl. 40 Sk., som Amtsfondet udreder. —

I Sandene i de 3 sandfugne Sogne: Kragelund, Torning og Karup strøedes 40 Tdr. af de modtagne Vipper, plantedes 3 Læs rykket Klittag og beklædtes med 500 Læs Fladtørv ved 24 Spændd. og 240 Gangd. Ialt behandlede 47 Tdr. Ld.

Bangs Diætpenge for 54 Dage beløb 118 Rbdl. 76 og desuden fik han 50 Rbdlt. i Gratiale. Og Anker Andersen fik et Gratiale af 5 Rbdlr.

Det befalede Klitsyn foretoges efter Efteraarsarbejdets Ophør. Det hedder deri, at Sandflugten ved Revshale kendelig har udbredt sig, og at det løse Sand som Følge deraf har mindre Magt. I Karup, en Fjerdingsvej østen Byen, opstod for nogle Aar siden en Sandflugt, som i den senere Tid betydelig har bredt sig med 2 Grene ud i SØ. Der blev Resten af Vipperne lagt. I selve Karup By er adskillige smaa Sandflugter, som dels er bleven belagt med Tørv og dels bestroet med Klitvipper. Sækkene, hvori Vipperne ankom, er efter Rentekamrets Ordre efter Tøming solgt for 17½ Rbdlr., til Indtægt for Amtspart. Fondet. —

1829. I Febr. repareredes Skovanlægsudgifterne i Jyllands Sandflugter for foregaaende Aar med 112 Rbdl. 35 Sk., hvortil kommer ekstraordinært for de sidste 3 Aar 187 Rbdlr. 70. —

I de tre Sognes Sandflugter strøs 15 Tdr. Vipper, beklædtes med 80 Læs Fladtørv og bruges 120 Gangd.

og 5 Spændd. Behandles 18 Tdr. I.d. Adskillige oprevne Steder maa vente. I Revshale Sande er begyndt Anlæg af en liden Skovplantning af Birk og Gran. Sandflugten ved Bedhøj er bleven aldeles overklædt med Lyngtørv, saa den ikke kan brede sig videre. I Karup Bys Sandflugter gror Klittaget ikke saa godt som ude i Heden.

Bang foreslaar Opsynsm. Anker Andersen til et Gratiale af 10 Rbdlr., og Sognefogden i Karup, Visti Jakobsen, som har Opsynet med Sandene der, foreslaar han en aarlig Løn af 4 Rbdlr. Det sidste Forslag nægtedes. Bangs Diætp. for 29 Dage 65 Rbdl. 76, og Herredsf. Holms for Klitsyn 1 Rbdl. 25. —

1830. Ialt 11 Sandflugter i de 3 sandfugne Sogne, hvortil Vinderslev, Sejling og Sinding er henlagt som Hjælpesogne, er behandlet ved Hjælp af 5 Spændd. og 118 Gangd. Adskillige Steder har maatte udsættes til næste Aar. Der behøves ikke mere at strøes Klitvipper.

Det hedder i Klitsynet, at Klittaget i Revshale Sande i Kragelund Sogn vokser frodigt, medens det andre Steder, hvor det ikke gror saa stærkt, er meget overlagt med Flyvesand fra de høje Sandbanker, som under Storme stadig rives op.

Ved Christianshøj Skole er Sandflugt af en Banke, der overfyger nogle lave Strækninger med Sand; der er plantet en Del, hvoraf noget vokser frodigt og andet er tildels overdækket med Sand. I Sandstrækningen østen Karup kan Sandet paa de højtliggende Bakker let blive farligt, men der passes paa med Vippestrøning og Efterbødninger.

Bangs Diætpenge for 33 Dage 72 Rbdlr. 56 og Herredsf. Holms 2 Rbdlr. 44. Til Anker Andersen

foreslaas et Gratiale, og Rentekamret tilstaar ham 5 Rbdlr. —

1831. I Juni repareres Skovanlægsudgifterne i Jyllands Sandflugter med $\frac{1}{10}$ eller 170 Rbdl. 15 $\frac{1}{2}$ Sk.

Bangs Diætpenge beløber 112 Rbdl. 19 og Herredsfogdens 1 Rbdl. 22. Anker Andersen og Visti Jakobsen tilstaas hver et Gratiale af 6 Rbdlr.

1832. Sidste Aars Skovanlægsudgifter i Jyllands Sandflugter repareres i Marts med 182 Rbdl. 3 Sk. for hvert af de jyske Amtsfond. —

Beplantningerne i Lysgaard & Hids Herreder tog dette Foraar betydelig Skade ved et Par Stormdage i Maj. Der ødelagdes adskillige Sandstrækninger.

Af Materialier angives kun at være brugt 10 Læs rykket Klittag, medens der brugtes 7 Spændd. og 182 Gangd. til Arbejde i de forskellige Sande. I Karup Sandflugtsstrækning plantedes 6000 Naaetræer og i Revshale Sandflugt 12,000 Træer foruden Besaaning med Frø, da meget var udgaet (hvad enten det har været Klittagsfrø eller Skovfrø?). Alle øvrige Sande har klaret sig selv.

Bangs Diæt. for 50 Dage 110 Rbdl. og Holms 1,22. Anker Andersen tilstaas efter Forslag 8 Rbdlr. for sin anvendte Flid. —

1833. Amtsfonden reparerer Skovanlægsudgifterne for det forløbne Aar med 200 Rbdl. 26 $\frac{1}{2}$ Sk. —

Igennem Amtet tilstiller Rentekamret Skovrider Bang et Eksplr. af den præjsiske Oberførstmeister v. Pannewitz Skrift ang. Sandflugtens Dæmpning. Og i Juli anmoder Kamret Thagaard i Thisted om at tilvejebringe 20 Tdr. Klitvipper til Lysgaard & Hids Herreders Sandflugt. —

Bang rapporterer i Juni, at Nattefrost og Storme

har gjort betydelig Skade i Sandflugterne. Sandet er mange Steder foget bort fra Sandbeplantningerne og derved blottet og fortørret Sandvæksterne. Andre Steder ligger Sandet i store Dynger og har kvalt Planterne. Han anmoder om at faa 20 Tdr. Vipper sendt fra Klitterne i Thy, ligesom i 1829.

Vipperne kom, de stroedes i Kragelund Sandflugter og kostede 37 Rbdl. 6 $\frac{1}{2}$ for Indsamling og i Fragt til Ladepladsen ved Snabesholm ved Skive og 10 Rbdlr. i Fragt fra Ladepladsen til Stendalgaard. De anskaffede Sække solgtes.

Bangs Diætp. 10 $\frac{1}{2}$ Rbdl., Holms 2,46, Gratiale til Anker Andersen 8 Rbdl. og til Sognefogden i Karup 5 Rbdlr.

1834. I Maj repareredes Skovanlægsomkostningerne for sidste Aar med 195 Rbdl. 8 $\frac{1}{2}$ Sk.

Viborg Domkapitels Interesser paa Læsø.

Rentekamret meddeler i Aug. Kmrh. Stiftamtmand Ahlefeldt-Laurwigen og Biskop Øllgaard:

Foranlediget af en fra det kgl. Landhusholdnings Selskab modtaget Forestilling fra Justitsr. Landinsp. Juel bl. a. om Skovs Opelskning paa Læsø, har Kamret foranlediget en Undersøgelse foretaget af Skovrider, Forstraad Bang, Birkedommer Ørum og Landfoged Gjern i Forening med Landinsp. Juel for nærmere at bestemme, hvorvidt det maa anses tilraadeligt at anvende Umage og Bekostning derpaa. Ved Undersøgelsen (som vedlægges) er antaget et Areal af omtrent 800 Tdr. Land bestaaende af sandfugne og af Overdrevsjorder, der f. T. kun benyttes til at skære Sandtørv, men disse kan andetsteds udvises, og til løs Fædrift. Hensigtsmæssig og uden Savn for Be-

boerne kan de 800 Tdr. Ld. afgives og anvendes til Skovbrug, da Øens Jorder endnu ligger i Fællesskab.

I Anledning heraf og med Henblik paa den Retstighed over Øen, som tilkommer Viborg Domkapitel samt til det som Landfoged Gjern har ytret om Sandtorvs Udvisning andetsteds, maa vi inden videre ved Sagen foretages anmode Hr. Kammerherren og Deres Højærverdighed om at ville behage at meddele os deres gode Betænkning, angaaende hvorvidt noget maatte være til Hinder for at den udsete Strækning anlægges og anvendes til Skov, og at Skoven for bestandig anses at tilhøre Øens samtlige Beboere eller en vis Del af dem, saaledes at Nytten eller Udbyttet af den eventuelle Skov, der stedse forbliver samlet og under en reguleret Bestyrelse, skulde med Tiden komme hele Ejerlauget tilgode. Rentekamret er villig til at bevirke, at en passende Understøttelse paa een eller anden Maade tilstaas til Anlæggets Begyndelse og Fortsættelse. —

D'Herrer havde intet imod Skovanlægget.

Til Anvendelse i Revshale Sandflugt anmoder Bang om at faa tilstillet 50 Pd. Fyr, 50 Pd. Birk, 10 Pd. rød og 10 Pd. hvid El, 20 Pd. Rødgran og 20 Pd. Lærk.

Hans Diætpenge andrager 156 Rbdl. 12, Budleje 2 Rbdl., Herredsf. Holm 2,46, og paa Bangs Forslag tilstaas Klock, Anker Andersen og Visti Jakobsen hver 3 Rbdl. i Gratiale. —

1835. Skovanlægsrepartitionen for det forløbne Aar beløb for hvert af Jyllands 10 Amters Repartitionsfond 213 Rbdl. 56.

Forstraad Bangs Diætpenge 114, 38, Budløn 1, 32, Herredsfogden 2, 38 og Klock, Anker Andersen og

Visti Jakobsen hver 3 Rbdlr. i Gratiale. Til Klitarbejdet brugt 4 Spændd., 4 Plovd. og 35 Gangd. Klittaget mellem Sandbakkerne er komplet borte.

1836. Skovanlægsrepartitionen beløb 227 Rbdlr. 7½ Sk.

Bang faar til Udsaaning i Sandflugtsstrækninger i Hids & Lysgaard Herreder 30 Pd. Fyr, 20 Pd. Rødgran, 10 Pd. Ahorn, 10 Pd. Ask og 6 Pd. El.

Bangs Diætp. 116,6, Herredsf. Holms 2,38 samt i Gratiale til Klock, Sognefoged Anker Andersen og Sognefoged Visti Jacobsen, hver 3 Rbdlr. Brugt 2 Vogne, 1 Plov og 14 Folk. I Revshale staar Klittaget i herlig Grøde, men i Kompedal er Besaaningen af 1834 mislykket. Alle ifjor beskadigede Strækninger er bleven reparerede med Plantning og Beklædning. Sandflugten paa Karup Hede er aftagende. —

1837. Skovanlægsrepartitionen for sidste Aar betales med 186 Rbdl. 46. —

I Frederiksdal Sandflugt har Forstraad Bang i de sidste 2 Aar for egen Regning ladet plante Fyr og saaet Frø af Fyr og Gran, bedækket med Ris. Denne Metode, som v. Pannewitz anbefaler, er særdeles god. I Revshale Sande er de saaede Skovfrø kommet godt op. Han ønsker tilstillet 10 Tdr. Klitvipper fra Thy og faar dem. De kostede 26½ Rbdlr. plus Transport fra Skive 8 Rbdl. 80.

Ved Aarestrup Bæk i Karup er en Sandskrænt bleven belagt med Vipper, fordi Sandet fyger af Ud hulinger deri.

Bangs Diætp. 118 Rbdl. 78, Holms 2,39 og Gratiale 3×3 Rbdlr. —

1838. Skovanlægsrepartitionsandelen for sidste Aar udredes med 196 Rbdl. 90. —

Angaaende Sandflugtens Dæmpning melder Bang: De 10 Sække med Vipper fra Thy ifjor skal blive afhændet paa bedste Maade.

Flyvesandet i de snævre mellemste, stejle Sider, der omslutter Dalene i Revshale Sande, udbreder sig i østlig Retning, og her er atter strøet Vipper. Paa Karup Hede kan Vindene ikke mere sætte Sandet i Bevægelse.

Bangs Diætp. 77 Rbdl., Bud 3, 32, Herredsfogden 2, 38 og 3×3 Rbdlr. i Gratialer. —

1839. Amtsfonden reparerer Skovavlægsudgifterne til Jyllands Sandflugter med Andel 180 Rbdl. 12½ Sk. Sandflugtsudgifterne som forrige Aar. —

1840. Amtsfundet reparerer sin Andel af Skovavlægsomkostningerne for ifjor med 166 Rbdl. 51. —

Rentekamret melder Stiftamt. Ahlefeldt-Laurwigen, at Hs. Majst. vil faa forebragt det indkomne Andragende fra en Del af Skive Bys Beboere og fra Viborgs Borgerrepræsentanter med Stiftamtmandens Betænkning om, at Intet mere foretages til Agger Kanalens Lukning uden Sagens nærmere Prøvelse m.v. (Om Agger Kanal nærmere i Thisted Amts Sandflugts Historie og Agger Kanalens Historie).

Bang melder, at Skovplanterne i Revshale og Frederiksdal Sandflugter lykkes og fra Foraaret kan der fremplantes.

Bangs Diætp. og Gratialerne er samme Beløb som sidste Aar. —

1841. Flyvesandet sønden Omløbsbækken ved Mølle i Karup har været i Bevægelse, men er standset. Til Sandflugtsdæmpning anvendt 16 Læs Fladtørvt, 3 Vogne og 140 Folk. Udgiften ialt 100 Rbdl. 19 Sk. —

1842. Bang rapporterer i Juni, at Foraarets lange Tørke med hyppig Nattefrost, voldsomme Storme og brændende Solhede har virket ødelæggende paa al Vegetation, og Sandflugterne er meget paavirkede deraf. I Revshale plantedes 240 Neg Klittag; næsten alle Fyr er gaaet ud, hvorimod Granerne staar godt i Sanden. Ligeledes Lærk og Birk. I Efteraaret plantet 5 Læs Ryktag a 120 Neg. Alle Kanter og Brinker sløjfet ud og jævnet, hvorved Vinden faar mindre Magt til at svøbe og hviste Sand op. I Revshale Sande er Sandflugten dette Aar naaet ind i de ældre Klittagsplantninger, men der er heldigvis et Bælte af høje, tæt sammengroede Helme imellem Sandflugten og Heden.

I Karup ved Huuses Gaard er ligeledes alle Sandbrinker jævnet ud. Ogsaa her har Sandet været i levende Bevægelse, men dog ikke bredt sig ud over de gamle Grænser.

Udgiften ialt 105 Rbdl. 73.

Skovfogedtjenesten ved Gl. Frederiksdal eller Kompedal Plantage ophæves, i hvilken Anledning Forst & Jagtkontoret anmelder til Rentekamrets Landvæsenkontor for Jylland, at Klit og Skovfoged D. Klock er afgangen og anmoder dette Kontor om at bevirke en Kollegiresolution om, hvorvidt der fra Sandflugtvæsenets Side haves noget imod det af Overførstmester v. Krogh foreslaede Arrangement. —

Rentekammerkollegiet havde intet derimod, da Skovfogedtjenesten intet har at gøre med Klitfogedtjenesten og Forstvæsenet kan antage og afskedige som det vil. —

Samme Aar opgav Staten samtlige Skovanlæg i Jyllands Sandflugter, nogle skænkedes bort, andre

faldt tilbage til de Ejere som i sin Tid havde afgivet Jordarealer, og foruden Skovdriften paa Alheden opretholdt Staten kun den af Byfoged Lund i Skagens Vesterby anlagte Plantage, som endnu bestaar. Samtidig bortfaldt jo Amternes Bidrag til disse Skovanlæg. —

1843. Ved Klitsynet sent Efteraar fandtes i Revshale Sande Plantningerne paa Skrænter og Sandbanker af Nordveststorme enten aldeles overdækkede med Sand eller oprodede og bortblæste. Bang lover for, at Bepantningerne iøvrigt holder og sætter Sandflugten Grænser. Paa Heden vesten Sandflugten er atter plantet Gran, Fyr og Birk i de dæmpede Sandflugter, der staar godt. I Karup er Sandflugten lettere at have med at gøre, fordi Sandet er grovere. Til Sandflugtsdæmpning brugt 6 Læs Ryktag og 40 Folk. Udgiften 100 Rbdl.

1844. Paa Grund af Stormskader arbejdedes i Foraaet med 28 Folk i Revshale Sande, foruden at der ved Plantning af 6 Læs Ryktag og Beklædning med 128 Læs Fladtørv brugtes 16 Vogne og 78 Folk. Ved Klitsynet fandtes en Del saavel nye som ældre Plantninger overknøgne og ødelagte. Udgiften 100 Rbdl. 4 Sk. Bang faar Afslag paa Ansøgning om en Gratifikation af 100 Rbdlr. med den Begrundelse, at Sandflugten i Lysgaard og Hids Herreder hverken ved Omfang eller Farlighed er af en Beskaffenhed, der berettiger til Gratiale. —

1845. Ny Sandflugt i Ulbjerg, Rinds Herred.

Klitkommissionen anmelder i Januar, at den har besigtiget den paa Johan Jessens Mark opkomne Sandflugt og truffet Bestemmelse til dens Dæmpning, der skal bestaa i en Overklædning med Lyngtørv med

Lyngen opad, da den anses god og tilstrækkelig, ligesom Sandstrækningen indfredes. Men det synes for byrdefuldt for Ulbjerg Sogn alene at udrede Arbejdet, hvorfor Kommissionen foreslaar, at Nabosognene Gjedsted, Laastrup og Lynderup maa komme til Hjælp dermed. Holm. Bang. —

I Marts udbeder Bang fra Thy Klitter leveret til Efteraaret 30 Tdr. Vipper. Og i August melder Bang, at ifl. Amtets Ordre har Kommissionen i Ulbjerg Præstegaard forhandlet om, paa hvilken Maade den paa Byens Mark udbrudte Sandflugt bedst kan være at dæmpe og at udarbejde detajleret Plan ang. Inddeling til Arbejdet ved dens Dæmpning samt over Udgifterne.

Sandflugten er navnlig norden og østen Kirken og især paa Gaardm. Joh. Jessens, Jørg. Løvels og Anders Løvels Marker, hvorfra Flyvesandet udbreder sig af mange Sandhuller. Disse dækkes med Lyngtørv, hvorimod de Steder, hvor Flyvesandet flyver henover og belægger, bestrøs med Klitvipper.

Til 25 Sandhuller behøves til Beklædning 900 Læs Tørv a 120 Tørv pr. Læs a $\frac{1}{2}$ — $\frac{3}{4}$ Al Størrelse. De tilvejebringes ved Licitation. Leverandørerne forpligtes til at grave, køre og nedlægge dem paa de nummerede Sandhuller, efter at de er jævnet ud, og der ansættes en Mand til at have Opsyn med Arbejdet, der skal foretages i Novbr., og til at føre Tilsyn med Fredningen. Der regnes med, at et Læs Tørv kan haves for 24 Rbsk. eller for ialt 225 Rbdlr.

Den vesten Ulbjerg værende Sandflugt, som bestaar af meget stejle, til Louns Bredning grænsende Sandbanker, er gennemskaarne med dybe Indsnit, hvorfor Flyvesandet ved ethvert Vindpust henhvirvler over

de tilstødende Marker. Det vil være vanskeligt at tilvejebringe de fornødne Lyngtørv hertil, da ingen Lynghede er i Nærheden. Vi anser det derfor hensigtsmæssig at tildække Sandet med Tang, hvoraf der til Tider inddriver store Mængder ved Stranden. Tangen skal derefter overlægges med Leer, som haves nærved og ikke behøves i store Mængder, da det kun skal hindre Tangen i at blæse bort.

Arbejdet bør udføres af Ulbjerg og Nabsogne uden Betaling, efter Tilsigelse, hvilket medundertegnede Kjeldsen tilbyder at gøre til Foraaret. Tang og Leer sammenkøres til Vinter, saa det er parat, naar Vejrliget til Foraaret findes passende til Arbejdet. Alle bratte Vægge i Sandhulingerne nedjævnes, inden Beklædningen sker, og gives en passende skraa Retning.

Høyer, Bang, Kjeldsen (som Sandflugtskommission).

Den 18. Septbr. holdtes paa Tingstedet i Hobro af Overauditor, Herredsf. Høyer i Overværelse af Vidnerne Svendsen og Tørsleff Politiforhør.

Fremlagt var i Amtsskrivelse af August Rentekamrets Ordre til at lade optage Forhør til Oplysning om Aarsagen til den paa Ulbjerg Mark udbrudte Sandflugt.

Efter Tilsigelse var modt Gaardm. Joh. Jessen af Ulbjerg, som formanedes til at sige Sandhed. Han forklarede, at den paa hans Mark udbrudte Sandflugt opkom for omtrent 3 Aar siden paa nogle Agre, som han havde under Dyrkning, og som før havde været dyrkede. De er af temmelig sandig og skarp Beskaffenhed. Han har beboet Gaarden i ca. 20 Aar, og da var de anmeldte Agre indtaget til Dyrkning og har følgelig ikke siden været begroede med Lyng, og der har ikke været gravet Lyngtørv derpaa.

Ang. Jørgen og Anders Løvels Marker da forklarede Jørgen Løvel, at de havde været dyrkede i de 25 Aar, han havde havt sin Gaard og Broderen sin, og længere tilbage endnu. At Sandflugten var udbrudt og havde udbredt sig, havde sin Aarsag i, at en stærk Storm rev Huller i de sandige Agre, hvorefter Sandflugten tog til og efterhaanden overdækkede en Del af Markerne med et Sandlag saa tykt, at Jorden ikke kan dyrkes. Det havde været umuligt at anvende Jorden til anden Brug end Dyrkning.

Anders Løvel var ikke mødt paa Grund af Sygdom.

Sognefoged Chr. Nielsen Smed forklarede angaaende de aflagte Forklaringer, at han, der er 59 Aar, ikke kan huske, at samtlige de 3 Mænds Marker har ligget i Lyng, men stedse været dyrkede efter den brugelige Omgangsmåde, hvorfor Sandflugten ikke kan anses opstaaet paa Grund af ulovlig eller urigtig Fremgangsmåde fra Ejerens Side.

At Sandflugten var opstaaet, antog Sognefogden kom af, at Jorden ved Dyrkning stedse var bleven lettere. Da Stormene derfor først havde faaet Magt til at oprive Huller, saa var det en Selvfølge, at Sandflugten stedse maatte mere og mere tiltage.

Denne Forklaring bekræftede Møller Søren Christensen, Ulbjerg, at være rigtig.

Dommeren bemærkede, at han sammen med Forstraad Bang og Propr. Kjeldsen, Lynderupgaard havde undersøgt den udbrudte Sandflugt for at stille Forslag til dens Dæmpning, og han havde da af flere faaet samme Oplysning som de under Forhøret angaaende Aarsagen til Sandflugten. —

Forhørsdokumenterne indsendtes til Amtet, og Stiftsamt. v. Bretton udtaler derefter ved Indsendelsen

til Rentekamret, at Ejerne er sig ingen Brøde bevidst, men anfører endog Sandflugtcns Opstaaen som en Undskyldning for dem selv.

Disse jammerlige Selvejere anser sig nødsaget til at tage den sidste Marv og Kraft af Jorden for at friste en kummelig Existence, og nægtes dette dem, saa mener de at maatte gaa aldeles til Grunde, hvilket nok alligevel vil blive deres Skæbne, nu da Sandflugten har taget Overhaand, og de ikke mere har nogen Modstandskraft. Dersom nu disse Personer tiltales, saa bliver de efter min Mening strax ødelagte og vil formentlig ikke kunne fatte, hvorfor de bliver straffede.

Skal noget her udrettes, kan det formentlig alene ske derved, at Sandflugtskommissionen bemyndiges til at fastsætte, hvornaar Ejerne skal ophøre med at tage Kjærver af Jorden og denne indfredes til Hvile.

Ved mit sidste Besøg i Ulbjerg føg Sandet i en Havremark, som allerede havde skudt Vipper. Den har næppe givet mere end 2 Fold. —

1846. I Juli indgaar Viborg Amtsraad paa efter Rentekamrets Ønske at afløse Bangs Ægtkørsel mod en Godtgørelse af 4 Mk. pr. Mil, hvorefter han selv holder Befordring til sine Sandflugtsrejser. —

Dette Aar plantedes paa Sandflugten i Ulbjerg 4 Læs rykket Klittag og beklædtes med 250 Læs Fladtørv ved Hjælp af 37 Vogne og 160 Folk. Sandflugten er 14 Tdr. Ld. i Omfang NØ for Byen. Og Sandflugten vesten Byen, Sandbjerget som udhules ved Bølgeslaget i Fjorden med vestlige Vinde, hvorfra Flyvesandet hvistes over de østenfor liggende Marker, staar det ikke i nogen menneskelig Magt at standse eller dæmpe, kun at formindske dens værste Virknin-

ger ved at dæmpe de aabne Sande paa Bjergets Østside. Til dette Arbejde foreslaas Paakørsel af Tang og Leer fra Bjergets Fod op paa det løse Sand, men Arbejdet vil sikkert blive af et Omfang, at nærliggende Sogne maa yde deres Bistand derved. —

Sognef. Chr. Nielsen Smed i Ulbjerg foreslaas en Godtgørelse af 8 Rbdlr. for Tilsyn med Sandene. —

Om Sandflugterne i Lysgaard & Hids Herreder hedder det; at der er mange Sandbanker bleven nedskudte og adskillige Steder er Plantningerne skjult under Sandflugt, hvorfor det atter er nødvendigt at foretage nye Dæmpningsarbejder.

Bang indsendte da en Dæmpningsplan, som Rentekamret bifaldt. Den gik ud paa, at Ejerne af Sandflugtsstrækninger skulde afgive Lyngtørv uden Betaling, og at Arbejdet med at skære, køre og paalægge Tørvene skal udføres af Sognebeboerne som Hoveri, dels for at spare Amtets Repartitionsfond for Udgift og dels for at inskærpe Beboerne snarest at faa Dæmpningen udført og Sandflugtens Udbredelse standset.

Der anvendtes 6 Tdr. Vipper, 4 Læs rykket Klittag og 258 Læs Lyngtørv ved Hjælp af 43 Vogne og 149 Folk.

I Bedhøj Sande beklædtes med Fladtørv, medens Revshale Sande paa Grund af den regnfulde Sommer havde uden Hjælp klaret sig nogenlunde.

Bangs Diætp. 110 Rbdl., Budleje 8 Rbdlr. 16, og Amtet bevilgede de sædvanlige 3 Rbdlr. i Gratiale til Anker Andersen og Visti Jakobsen. —

1847. Paa Gl. Frederiksdal Ejendom er den store Sandflugtsstrækning nu atter næsten overalt dæmpet. Alle beskadigede Steder er reparerede. Ved Klitsynet i Novbr. var en Del af de foretagne Plantninger

overdækkede med Flyvesand. I Karup Sande er der ikke meget levende Sand tilbage.

Bangs Diætp. 96,77, Budleje 6,52, Herredsf. Haxthausen 1,19 og hver af de to Opsynsmænd 3 Rbdlr. —

Ulbjerg Sandflugt i Rinds Herred.

Her anvendtes 10 Læs Ryktag og 210 Læs Fladtørved ved 4 Vogne og 150 Folk. Bang beretter: Sandflugten NØ for Ulbjerg belægges med østlige Vindestadig Bøndernes Marker. Men Kilderne til Ondet er nu efter kraftige Anstrængelser stoppede, idet de værste af dem er udjævnede og belagt med Tørved eller beplantet med Klittag.

Den Fare, man en Tid ansaa Byen udsat for fra den Side, er afværget ved, at der er sat Grændser for Sandets Udbredelse, selv om Storme endnu vil kunne bryde Huller, blot skal disse stoppes, inden Sandet atter kommer i Bevægelse.

En maaske farligere Fjende for Byen truer fra vest, fra det store Sandbjerg en Fjerdingsvej fra Byen, hvis Fod uafledelig udhules af Limfjorden, og hvis Top vel rager op over Kirketaarnets Højde. Fra dette Bjerg udspyes jævnlig store Masser af Flyvesand udover de omliggende Ejendommers Jorder. I Sommerens Løb er der bleven opkørt Tang fra Fjorden, hvormed i Efteraaret de værste Udhulinger er blevne belagte. Hvad videre skal gøres for at forhindre større Ulykker, skal jeg siden stille Forslag om. —

Her afsluttes Skildringen, dels fordi Sandflugten i alt væsentligt var standset overalt i Amtet, og dels fordi Trearskrigen standsede Arbejdet, og efter Krigen sattes Sandflugtsvæsenet i en ny Gænge, der ingen Betydning fik for Indsandene i Amtet. —

SKOLEFORHOLD I VIBORG FOR GODT 200 AAR SIDEN

Ved J. Carl Christensen.

DER ER ofte skrevet om, hvor haardt Eleverne i Landets Skoler blev behandlet i ældre Tid, saa haardt, at Folk i vor Tid har vanskeligt ved at tænke sig det. At det var helt anderledes at være Elev i Viborg Latinscole i det Herrens Aar 1720 end i 1944, vil man tydeligt forstaa, naar man har læst efterfølgende lille Beretning om, hvilket Postyr en i sig selv ubetydelig Sag den Gang voldte i Form af Arrestation, flere og lange Forhør m. m.

En Borgen for Skildringernes Paalidelighed er, at de helt igennem er udskrevet af Nørlyng Herreds gejstlige Justitsprotokol for det paagældende Aar. Naturligvis er Referaterne af Forhørene meget forkortede, da megen »Udenomssnak« bare virker trættende paa Læserne, og slet ikke er nødvendige for at give et tydeligt Billede af, hvad der skete, naar Retten var sat i Anledning af en saadan Sag.

Vi lader den gamle Protokol fortælle om Sagen: 1720, den 6. Marts blev Provsteretten sat i Absalon Føndes Hus, anlangende den Sag mellem ærværdige Hr. Anders Munch, Sognepræst til Dollerup, Finderup og Ravnstrup Menigheder, paa hans Søn Eggert Munchs Vegne paa den ene Side, og velædle Thomas Blise, Lektor her ved Viborg Domkirke paa den anden Side.

Paa Hr. Anders Munchs og hans Søns Vegne mødte Borgmester Borchorst, og efter en forfærdelig Masse Snak om Betimeligheden og Lovligheden af at lade den unge Eggert Munch stævne for en Provsteret, da det hele, han havde forbrudt sig, egentlig ikke havde saa meget at betyde, begyndte Retsforhandlingen. Hr. Borchorst beklagede sig paa sin Klients Vegne over den Maade, som Mag. Blise den 23. Februar sidst om Aftenen havde ladet Eggert Munch behandle paa, og ladet ham arrestere som en Mordbrænder og Stratenrøver.

Først fremstod Borgmesteren sammen med den unge Eggert Munch. Denne sidste forklarede, at sidst paa Aftenen den 23. Februar, Klokken var ungefæhr 5, gik han fra sit Logement til Henrik Bøsemager, for at afhente en Pistol tilhørende hans Faders Hyrde-dreng, og da han havde faaet Pistolen, gik han hjem, han skulde nemlig til Kongens Bord at spise, men først vilde han dog prøve Pistolen. Straks da han kom hjem, ladede han Pistolen med løst Krudt, men da han havde opdaget endnu en lille Fejl ved den, vilde han gaa tilbage til Bøsemageren med den. Undervejs vilde han dog skyde den af, hvis det kunde lade sig gøre, hvorfor han gik fra »den store Gade«, som kaldes St. Mogens-Gade, og for at det ikke skulde gøre for stor Alarm, naar han skød, gik han ind i det lidet Stræde, som er mellem Jørgen Skalts Hus og Graabrødre Kirkegaard. Inde i Gaarden lige op ad Kælderhalsen laa der en lille Mødding, her mente Knægten, at han uden Fare kunde prøve, om Pistolen kunde gaa af, og han skød saa ned mod Møddingen, men Skudet gik ikke af, og Krudtet vilde ikke en Gang »brænde for«. Han prøvede endnu

en Gang, han holdt Pistolen lige i Vejret, og da gik den af.

Da han nu tænkte, at Pistolen vist alligevel var i Orden, gik han hjem igen for at læse sine Lektier. Før han begyndte at læse, ladede han dog Pistolen igen, denne Gang med Spurvehagl, for at han næste Dag kunde skyde Spurve med den.

Han havde knapt nok faaet fat i sine Boger, før der kom Bud fra Mag. Thomas Bhies Hus, at enten skulde Eggert eller hans Broder Sivert komme hen til Mag. Bhies. Eggert tog sit Overtøj paa og gik straks til Bhies; hvad han skulde der efter, anede han ikke. Da han kom der hen og ind i Stuen, traf han Magisterens Kjæreste, hende spurgte han, hvad de vilde ham.

Hun vidste det imidlertid ikke, og Magisteren var gaaet hen til Biskoppen, men hun vilde sende deres Tjener over at spørge, hvad Eggert skulde.

Tjeneren kom tilbage med den Besked, at de skulde spørge Eggert, om det var ham, der havde skudt.

Hertil svarede Eggert ja men tilføjede, at det ikke var i nogen anden Hensigt end for at prøve Pistolen.

De spurgte ham tillige, om han maaske havde skudt af Had til en eller anden, maaske for at forskrække nogen, men Eggert sagde, at det havde han aldeles ikke.

Lidt efter blev der sendt Bud efter en Løjtenant Buchs og Vagtmesteren ved det i Byen indkvarterede Batteri; det var Mening, at Eggert skulde sættes i Arresten.

Da Løjtenanten lidt efter kom ind i Stuen, sagde han, at han kunde se paa Eggert, at det var denne, som havde skudt. En ung Pige, Anne Pedersdatter, som var hos Mag. Bhies, sagde til Løjtenanten: »Hvad

er det I sejer? det var ikke ham, der skød, men en af Eders egne Folk«.

Løjtenanten brød sig ikke derom, han skældte tværtimod Eggert ud for en Hundsvot og en Æsel, og sagde, at han skulde følge med Vagtmesteren i Vagten eller Arresten.

Eggert maatte saa følge med Vagtmesteren, men blev dog ikke sat i Vagten; han fulgte med Vagtmesteren til dennes Kvarter hos Christen Fodskes; her blev han om Natten, men var stadig under Opsyn af Vagtmesteren og to Ryttere.

Lidt efter at han var kommen her, kom Mag. Thomas Bhie selv der hen, han skældte Eggert ud, sagde tillige, at han burde have nogle Prygl, og forbød Soldaten at give ham noget Mad.

En Tid efter kom der Bud, at han skulde komme hen til Mag. Bhie, men Eggert lod svare, at nu vilde han blive, hvor han var, indtil han fik at vide, hvorfor han var arresteret.

Næste Morgen ved otte-Tiden kom Vagtmesteren og spurgte Eggert, om han vilde gaa ud af Vagten nu, men han svarede nej, han vilde i hvert Fald have at vide først, hvorfor han var sat her ind.

Lidt efter kom hans Broder Sivert ind til ham og sagde, at der var kommen Ordre fra Løjtenanten, at Vagtmesteren skulde give ham fri. Saa bestemte Eggert sig endelig til at forlade Vagten, og Vagtmesteren fulgte ham hen til Mag. Bhies for at aflevere ham der.

Nu maatte Eggert følge med Mag. Bhie hen til Rektoren, Niels Skive, og undervejs sluttede en Del af Skolens Elever sig til dem, for om muligt at høre noget om, hvordan Besøget hos Rektor stod af.

Da de kom derhen, befalede Rektoren, at Eggert

skulde gaa hjem at hente Pistolen, Rektoren vilde se den, desuden blev der sendt Bud til Mag. Jens Ostenfeldt, om han ikke vilde komme derhen. Eggert vilde, da han kom tilbage med Pistolen, fortælle om Sagens Sammenhæng, men det vilde man ikke høre paa, Mag. Bhie greb derimod Pistolen, idet han sagde: Gjorde jeg dig din Ret, slog jeg dit Hoved i Stykker med den; og ønskede tillige, at Fanden vilde have taget baade ham og hans Broder, før de kom her paa Skolen.

Efter alt dette befalede Rektoren, at Eggert og de andre Elever skulde gaa hver til sit. Eggert fik dog Lejlighed til at sige, at den meget omtalte Pistol slet ikke var hans, men tilhørte hans Faders Hyrdedreng. Han forbeholdt sig Ret til senere »at nyde Oprejsning« hos Mag. Bhie.

Man skulde synes, at det ikke havde været nødvendigt at sætte saa stort et Maskineri i Gang for det, der var passeret, men Forholdene var jo nu en Gang anderledes i de Tider end nu.

Efter at Eggert havde afgivet Forklaring, fremstod en Discipel af 5te Klasse, Christen Jacobsen fra Aarestrup, og fortalte, at i Fredags for otte Dage siden kom han om Aftenen ved 6-Tiden fra en anden Discipels Logement og vilde gaa hjem, hvor han boede, da faldt hans Vej imellem Mag. Bhies Gaard og Jomfru Vibekes Gaard. Der paa Hjørnet saa han en Person, thi det var Maaneskin, staaende ved en Mødding, som ligger ved Jørgen Skaltses Kælderhals. Personen havde en Pistol i Haanden, og han holdt den ned imod Jorden, som om han vilde afskyde den; da Vidnet kom nærmere dertil, saa han, at det var Eggert Stochfleth, som stod der, og ligesom han

var gaaet forbi, holdt Eggert Pistolen op i Vejret og skød den af. Vidnet gjorde dog ikke holdt, men blev ved at gaa hjemad.

En halv Times Tid efter kom en Discipel af 1ste Klasse ind i Vidnets Logi og sagde, at Eggert var bleven ført i Arrest, men hvorfor vidste han ikke.

Næste Morgen, da han vilde gaa i Skole, kom Eggerts Broder Sivert til ham og sagde, om han ikke vilde gaa med hen til hans Broder, der var sat i Arrest i Christen Jodskes Hus.

Vidnet turde dog ikke den Gang følge med, da det var ved den Tid, de skulde møde i Skolen; men lidt efter fik han og Sivert Lov til at gaa af deres Hører og se til Eggert. Lidt efter gik Vagtmesteren derfra med Eggert hen til Rektoren. Rektoren spurgte en anden Discipel, Mathias, om han havde set Eggert skyde. Mathias erklærede, at han havde nok set det, og forklarede, hvordan det var gaaet til, saaledes som det nu var blevet forklaret. Derefter tog Mag. Bhie Pistolen og sagde til Eggert: Gjørde jeg dig din Ret, saa slog jeg dig din Hjerne ind!

Efter at Mag. Bhie havde afleveret denne Salve, gav Rektoren Disciplene Ordre til, at de skulde gaa bort, enhver til sit.

Borgmester Brochhorst lod Vidnet gentage, hvor Stedet nøjagtigt var, hvor Eggert affyrede Pistolen; vel nærmest for at dokumentere, at der ikke kunde være sket nogen Ulykke derved. Tillige ønskede Hr. Brochhorst at vide, om Vidnet havde hørt, at Mag. Bhie havde skjældt Eggert ud for en Mordbrænder og Stratenrøver.

Vidnet svarede, at det kunde han ikke erindre at have hørt. I det hele vidste han ikke mere at forklare.

Dernæst fremstod Knud Skive, Discipel i Mesterlektionen. Han forklarede, at den paagældende Aften var der ogsaa kommen en anden Discipel hen til ham i hans Kammer og havde fortalt, at Eggert Stochfleth var sat i Arrest. Da Knud Skive hørte dette, gik han straks hen til Christen Fodskes for at se, om det var sandt; da han kom derhen, sad Eggert inde i Stuen, og to Ryttere, bevæbnede baade med Karabiner og Kaarder, sad hos ham.

Han sad lidt hos Eggert, men saa kom Mag. Bhie derind og begyndte at skælde Eggert ud baade for en Hundsvot, en Slyngel og en Knægt, sagde det var et Skjælmsskud, han havde skudt, og hvis han gjorde ham hans Ret, da skulde han prygle ham. Tillige hørte Vidnet, at Eggert klagede sig over, at han var sulten, og at hans Broder havde været hos Mag. Bhie og bedt om Mad til ham, men denne havde sagt, at han kunde intet faa. Lidt efter kom dog Mag. Bhies Tjener og sagde, at Eggert skulde komme derhen at spise, men da svarede Eggert, at han vilde ikke gaa ud nu, men blive her indtil videre.

Mens de sad der, kom Løjtenant Buch derind, og sagde bl. a. til Eggert: Har du ingen andre Steder, du kunde staa at skyde, end der hvor Kongens Hø laa?

Da Eggert tav stille, sagde Løjtenanten: Det er for din Skyld, din Knægt, at jeg nu skal holde Vagt ved Høet!

Ogsaa dette Vidne blev spurgt, om han havde hørt, at Mag. Bhie havde skældt Eggert ud, men han svarede ligesom det første Vidne, at det erindrede han ikke.

(Det kunde jo ogsaa let have haft ubehagelige Følger for Disciplene, om de havde vidnet altfor

haardt imod Mag. Bhie, saa det var vel ikke saa underligt, at de »intet erindrede« at have hørt). Endnu en Discipel ved Mesterlektionen ved Navn Jens Nysted, 20 Aar gl. var tilkaldt som Vidne. Han vidnede omtrent det samme som de tidligere afhørte, men oplyste tillige, at da han en Morgen, ungefæhr Kl. 8, kom og vilde gaa ned og se til Eggert i Christen Jodskes Hus, da kom han imod Vagtmeesteren med Eggert. Vidnet fulgte saa bagefter hen til Mag. Bhies. Fra Bhies gik de til Rektoren, hvortil ogsaa Conrektor Mag. Jens Ostenfeldt kom. Hos Rektoren spurgte Mag. Bhie bl. a. Eggert, hvorfor han netop havde skudt udenfor hans Hus, om der ikke var andre Steder i Byen, han kunde skyde.

Hertil svarede Eggert, at han kun havde skudt for Plaser, og ikke havde tænkt paa at gøre nogen eller noget Fortræd.

Ogsaa dette Vidne havde hørt, at Mag. Bhie havde sagt til Eggert: Gjørde jeg dig din Ret, skulde jeg slaa din Hjerne ud med Pistolen! Og tillige havde Magisteren sagt: Gid Fanden havde taget jer, inden i kom her til Skolen! Tillige: At havde det ikke været for hans Forældres Skyld, saa skulde han have ladet Eggert sidde i Vagten i tre Uger. Endelig forklarede Vidnet, at Mag. Bhie havde sagt, at Eggert gik efter at ville skyde Hagl i Jørgen Seerups Ben, og hans Pige og Kone havde set Ilden fra Pistolen, da denne gik af.

Derefter fremstod Christen Jodsk, som vidnede saaledes: Den 23. Februar om Aftenen, ungefæhr Kl. 8, da Eggert i hans Fraværelse var indkommen i hans Hus i Arrest, kom Mag. Bhie ind i Huset og spurgte Eggert, hvor Pistolen, som han havde skudt med paa Gaden, var blevet af.

Dertil svarede Eggert, at han havde bragt den hjem til sin Broder.

Endvidere sagde Mag. Bhie til Eggert: Du er en Mesterlektiekarl, du maatte være noget andet, du gaar her paa Gaden om Natten, og gjør dig til en Mordbrænder og Stratenrøver, maaske du vilde, det skulde gaa med min Gaard, som det gik med Claus Holms.

Næste Morgen forlangte Vagtmesteren af Eggert, at han skulde følge med op til Mag. Bhie, men hertil svarede Eggert nej, nu var han kommen i Arrest, og der vilde han blive indtil videre.

Saa sagde Vagtmesteren, at vilde han ikke gaa med godvillig, skulde han komme til det med det onde, derefter gik Eggert godvillig med Vagtmesteren.

Endnu blev flere af Skolens Elever afhørte, men hvad de havde at sige var nærmest Gjentakelser af, hvad de alt afhørte havde sagt.

Sagen blev imidlertid, paa Mag. Bhies Anmodning, udsat en Uge. Saa blev Provsteretten atter sat, og nu havde Mag. Bhie faaet fremstillet et langt og bredt Indlæg. Ganske vist skulde man synes, at det var lovlig meget at gøre ud af en saa ubetydelig Sag, som det hele jo var, men man saa jo nu en Gang anderledes paa sligt i de Dage end nu, og den gode Magister havde sikkert ogsaa et Horn i Siden paa Eggert og hans Broder, hvorfor han søgte at puste Sagen op til det mest mulige for om muligt at komme de to Brødre tillivs.

Mag. Bhie begyndte med at besvære sig over, at saa mange unge Mennesker var blevet ulejliget med at møde som Vidner til stor Afbræk for deres Skolearbejde og for de flestes Vedkommende uden deres Forældres eller Værgers Vidende og Tilladelse.

Man skulde jo ellers synes, at de 20–22 Aar gamle Disciple nok kunde staa frem og vidne i saa simpel en Sag uden først at konferere med deres Forældre.

Tillige fremførte Magisteren, at han vel maatte blive forskrækket og oprørt, naar han ved Nattetide hørte et Skud lige udenfor sin Gaard. Endelig fremførte han, at det kunde volde stor Ulykke med sligt Skyderi der i Nabolaget, der var nemlig lige Dagen før blevet kørt 200–300 Læs Hø sammen i Huset ligeved, hvor Eggert havde skudt, og tænk om Skudet havde tændt Ild i Høet, hvilken Ulykke kunde det ikke have forvoldt!

De to Brødre, Eggert og Sivert, var forresten et Par slemme Knægte, de havde bl. a. en Gang overfaldet hans Brodersøn med Hug og Skub, og senere truet ham med et Gevær i hans Logement. Alt i alt mente Magisteren, at der aldeles ikke var fare for haardt frem mod Eggert, men kun sket ham hans Skyldighed.

De gejstlige Dommere var noget ilde stedt. De vilde jo nødigt gøre Mag. Bhie og Rektor imod, men paa den anden Side havde den unge Eggert Stochfleth jo egentlig ikke gjort noget, der var værd at tale om. Han havde jo ganske vist fyret en Pistol af, men der var jo ikke sket noget som helst ved det, og saa var der jo ogsaa en anden Ting: — Hans Fader var Præst i Nærheden, en gejstlig Person lige saa vel som Mag. Bhie. Det var i det hele taget en kedelig Affære. Det gjaldt nok om at trække Sagen i Langdrag, maaske kunde der opnaas et Forlig — altsaa blev Sagen udsat en Uge igen.

I det tredie Retsmøde fremkom Mag. Bhie med en lang Klage mod de to Brødre Stochfleth, nu angaaende den Maade, de havde behandlet hans Brodersøn

paa, det gjaldt jo for Magisteren om, at samle Anklage mod Eggert, selv om det just ikke angik den Sag, hvormod det hele egentlig drejede sig. Magisteren forklarede, at en Aften, som hans Brodersøn og nogle Kammerater kom hen til Kongens Bord for at spise, da gik Eggert og Sivert op og ned ad Gulvet, og da sagde Eggert til dem, at de var baade fulde og gale. En Discipel, Jørgen Seerup, sagde nej det var de ikke, og det kom jo forresten heller ikke Eggert ved.

Saa begyndte Eggert at raabe op: Hvad bilder din Kanallie dig ind? og overfusede Jørgen med en hel Del Skjældsord. Han sagde ogsaa, at Jørgen var kun en Grønskolling, som han nok skulde lære at have Respekt for ham. Da de satte sig til Bords, satte Sivert sig for Bordenden, slog med sin Næve i Bordet og raabte, at han skulde nok lære Jørgen Seerup Respekt.

Jørgen havde dog ment, at det kunde vel gaa lige op med Respekten, da de gik i samme Klasse. Samme Aften noget senere, da Jørgen saa ud af Vinduet i sit Kammer, saa han Eggert gaa frem og tilbage ude paa Gaden, han raabte ud til ham, hvad han gik der efter. Eggert svarede: Maa jeg ikke gaa paa Gaden for dig din Kanallie? Han udfordrede derefter Jørgen til at komme ud, og da Jørgen kom ud, kom de straks op at slaas og lavede stor Tummult.

Mag. Bhie fremførte et Vidne, som lidt senere samme Aften havde set, at Eggert og Sivert var kommen ind i Gaarden, hvor Jørgen Seerup boede. Den ene af dem havde en draget Kaarde i Haanden, og den anden en Kæp eller Stang, Eggert havde da sagt, at han vilde se Jørgen Seerups Hjerteblood.

Efter alt dette at dømme synes det jo just ikke,

at de to Brødre Eggert og Sivert har været to Englebørn, et Par hidsige og stridbare Knægte har de nok derimod været. Lærerne har sikkert haft Kik paa dem, og derfor benyttet den lille Affære med Pistolskudet til at falde over dem.

Men Sagen i sig selv var jo saa ubetydelig, at det ikke var let at komme dem tillivs af den Grund. Ganske vist kom jo nu hertil Affæren med Mag. Bhies Brodersøn, men sligt var jo nok ikke saa ualmindeligt blandt Latinskole-Peblingerne i de Tider, man maa jo erindre, at mange af disse var voksne Karle med Skæg paa Hagen, Svende som ikke tog det saa noje med at slaa et kraftigt Slag i givet Tilfælde.

Sagen blev udsat endnu gentagne Gange; Vidnerne maatte atter og atter gentage hvad de havde forklaret. Alle Sagens Akter fylder omtrent 100 Sider i den gamle Justitsprotokol. I Sandhed et stort Maskineri at sætte i Gang for det lidet, der var sket.

I det allersidste Møde, som Provsteretten holdt, var Mag. Bhie da ogsaa kommen i Tanker om, at det maatte sikkert være nogle onde og uskikkelige Mennesker, som havde »sat alt det onde i« de to Brødre. Det kunde næsten ikke tænkes, at de to, Sønner som de var af pæne Forældre, selv kunde komme i Tanker om alt det slemme, som de havde været med til.

Borgmester Brockhorst bemærkede i samme Møde meget rigtigt, at var der noget i Vejen med Disciplene i Skolen, var det egentlig mest rimeligt, om Rektoren lod foretage den Afstraffelse, som han fandt passende, og derved undgik at sætte et Maskineri som en Provsteret i Gang.

Efter al den megen Snak og Træk blev der, saavidt det kan ses i den gejstlige Justitsprotokol, vist ikke noget videre ud af det hele.

Men hele Sagen i al sin Ubetydelighed giver et ganske interessant Billede af Datidens Skoleforhold i Viborg, højst forskellige fra som de nu er.

Personregister.

A.

Abildskov, P. J., Murermester	26
Ahlefeldt-Laurvigen.	
Stiftamtmand	126, 129 f.
Alstrup, Peder Nielsen, Hand- skemager	26
Anchersen, Doktor	7
Ankersen, Anker, Sognefoged	120
Andersen, Maria Kirstine	44
" Petrine Sophie Marie	47
" Ellen Marie Kirstine	49
" Gregers, Købmand	49
" Pouline Cathrine	46

B.

Rach. Chr., Sognefoged	103, 108
Bang, Forstraad, Skovrider	
	120, 126 f.
Bendix, Anne Marie	53
" Dorthea Christine	53
Biørn, fhv. Koloniforvalter	71 ff.
Bhie, Thomas, Magister	140 ff.
Bjerg, Niels Møller	102
Blise, Thomas	138 f.
Borchhorst, Borgmester	139 ff.
Bram, Christen	33
Breton, Stiftamtmand	134
Brogaard, Forvalter	119
Broton, Landmaaler	105
Brüel, Forstinspektør	99, 104 ff.
Buchwald, Amtmand	63, 64
" Købmand	34, 35
Buch, Løjtnant	140 ff.

Bülow-Løvenhjelm, Amtmand	103
Bülow, Kaptain	37
Bøssemager, Henrik	139
Bøstrup, Mads Jensen	32

D.

Daae. Se Artiklen om denne	
Slægt S. 24 ff.	

E.

Ettrup, Ingeborg Marie	
Nielsdatter	50

F.

Ferslev, Kammeraad	74
Field, Mial, Præst	9
Frandsen, Chr., Klitfoged	102, 103
Friedenreich	14
Fønde, Absalon	138

G.

Giorup, M., Landvæsenskom- missær	68 ff.
Gjern, Landfoged	126
Godske, Christen	141 ff.
(I Artiklen fejltrykket Fodske)	
Gregersen, Gregers	24, 31
Gustavussen, Laura Maria	43
" Marta Jacobsen	49
" Mariane Frederikke	49
Gyldensparre, Charlotte Amalia	14

H.		Kiær, Christen Jensen	32
Handberg, Chr., Feldbereder	28	Kjeldsen, Peter Anton	42
" Niels, Christian,		Kjeldsen, Proprietær	154
Avlsmand	28	Klock, Didrik, Klitfoged	77 ff.
Hansen, Amtmand	67, 107, 109	Kollerup, Peter	32
Heuser, Skovrider	102	Kruse, Else	29
Hjorth, P.	63	L.	
Hofman, Hans de	78	Langeland, Ane Marie	55
Hoffmann, Underofficer	93	" Henrietta Locie Bolonie	56
Holm, Claus	146	Lauridsdatter, Sidsel	24
" Herredsfoged	121	Lund, Byfoged	131
Holstein, Ludvig von, Greve	5	Lovel, Anders	132
Hvass, J. N., Avlsmand	38	" Jurgen	132
" Maria Nielsdatter	32	M.	
" Niels	32, 33	Michaelsen, Skovrider	115
Høyer, Herredsfoged	133	Moldrup, H. C., Major,	
I. J.		Kolonibestyrer	62 ff.
Ingstrup, Sogndegn	26	Morgenstjerne, Amtmand	108
Jacobsen, Anette Elisa	46	Munch, Anders	138 f.
" Christian Helmuth.		" Eggert Stochfleth	139 ff.
Læge	45	" Sivert	141 ff.
" Ella	45	Møller, Herredsfoged	82
" Frederik	44	" Sandflugtskommissær	112
" Inger Marie	45	" Christian Hansen, Bager	52
" Inge	46	" Frederik Andersen	52
" Vilh.	136	" Fr. Chr., Malermester	27
" Visti, Sognef.	124, 125	" Jens Jurgen	52
Jensen, Anders	68, 69	" Marie Kirstine Frederikke	51
Jensen-Tusch, Emma Margrethe	48	" Margrethe Kirstine	51
" Julie Catinca	48	" Niels Andreas	52
Jepsen, N., Avlsbruger	38	N.	
Jessen, Sekretær	5	Nielsen, A., Apoteker	35
" Johan	131	" Anton, Sognefoged	103, 108
Juel, Landinspektør	126		
K.			
Kattrup, Niels	33		
Kierulf, Kommissær	90		

Nielsen, Søren 34
 Nislev, Møller 84
 Nysted, Jens 145

O.

Olsen, Henrik 108
 Ostenfeldt, Jens 142 ff.
 " Thøger 22
 Overgaard, Peder 24

P.

Pentz, Amtmand 77
 Petersen, Kirstine Marie 48
 Poulsen, Frederik Emilius 43
 " Ingeborg Kathrine 43
 " Thomas Peter 43

R.

Rahbek, Peter 93
 Ravnsgaard, Jens 63
 Reenberg, Magister 7
 " Jonifru 11
 Reventlov, Conrad, Greve 14
 Richter, Ingeborg Marie 56
 Riis, Michel 33
 Riise, Jeanne Marie 29

S.

Sadolin, Chr., Sognepræst 27
 Sangild, Jens 108
 Scheel, Kammerherre 14
 Schelde, Kammerraad 78
 Sehested, Stiftamtmand 79
 Særup, Jørgen 145, 148
 Selmer, Kaptajn, Landinspkt. 106
 Simmondsdatter, Maren 25
 Skalts, Jørgen 139
 Skive, Karen Marie 43
 " Knud 144 f.
 " Laurits, Skomager 28
 " Maren Lauridsdatter 28

Skive, Marie Pedersdatter 42
 " Niels Peder, Rektor 141 f.
 Skovfoged, Kjeld 102
 Stilling, N. C. Møller 39
 Stridsland, Christiane Sophie 53
 " Gertrud Marie 54
 " Gregers Daa 54
 " Vilhelmine Christiane 54

Sundt, Hans Christian,
 Consumptionsbetjent 32

T.

Teilmann, Amtmand 70
 Thagaard, L., Justitsraad 120, 122
 Thestrup, Chr. 34
 Thorning, Christiane Søren-
 datter 36
 " Søren 36
 Thostrup, Niels 33
 Tommerup, Hans 25
 Trappaud, Amtmand 78
 Trolle, Kaptajn 14

U.

Uttermohlen, Sandflugts-
 kommissær 112

W.

Warberg, Sandflugtskommissær 112
 Wiborg, E., Lektor, Professor 69 ff.
 Winkler, Kolonist 113
 Winholt, Skovrider 107

Ø.

Øllgaard, Biskop 126

Stedregister.

Aa. A.			
Aastrup	21	Fallitzskou	11
Agger Kanal	129	Farsø	71
Almind Sogn	102	Fastrup	8, 9
Als Sogn	105	Find Krat	7
Asmild Kloster	7	Finderup	7, 93
		Fredbjerg	71
B.		Frederikshøj	111
Batum	20	Frederiksmose	83, 99 ff.
Bedhøj Sande	156		
Bering Egeskov	14	G.	
Bigum	8, 9	Gadebusch	30
Birkelse	90	Gjedsted eller Lærkenfeldt Aa	17
Biskopstoft	39	Gjorup	18
Borreby	29	Gjøtrup	71
Bov Sø	18	Glenstrup Sø	17
Bradpanden	26, 28	Graamose	105, 108
Brede Bæk (Gjælbæk)	20	Graabrødre Kirkegaard	159
Bækgaard	89, 99	Grønhøj	111
		Gudens Aae (Gudena)	14
C.		Gyddal	18
Christianshede	71, 72 f.		
Christianshøj	110	H.	
Clod Mølle (Klode Mølle)	19	Hag-Broe (Hagebro)	19
		Hald	7
D.		Halsø	18
Dalsgaard	121	Hammeldals Bakke	35
Daugbjerg	114	Hede Toft	35, 38
Dollerup Ø	7	Hem	26
„ Sogn	10, 139	Hersom Aae	21
Døstrup	17	Herrup Sø	18
		Himmestrup Skov	13
E.		Himmeryssel	17
Eenemærke Skov	14	Hjarbæk	74, 86
Ejsing	90	Hjultorvet	28
Engedals Kær	22	Hjöllund	113
Eskjær	18	Hobro	133
Estvadgaard	19	Hornum	18
		Humle Dal	35
F.			
Faarevad	17		

Hvam Molle	17	Liushøj (Lysløj)	6
Hvalsund (Hvalpsund)	18	Loldrup Bæk	20
Hvanstrup Hovedgaard	71	Lundgaard	22
Hverre-Huus	18	Lundenæs Amt	66
Hvilsom Hede	18	Lynderupgaard	16
Hæst-Have	13		
Hygom Sogn	46	M.	
Højris	82	Mathiasgade	27
Hørup	79	Medelgaard (Meilgaard)	20
		Medelsom Herred	11, 13
I. J.		Mikkelsbæk	20
Iefstrup (Ingstrup)	20	Møgelkiær	23
Jomfru Vibekes Gaard	142	Møldrup Bæk	21
Jordbro Molle	22		
		N.	
K.		Nauntofte	10
Karmark Skov	13	Neder Julianehede	107
Karup Aa	19	Nybroe	6
" Sogn	65	Nysom	21
Kastbech	17	Nørbechs Aae	20
Kjeldgaard	29, 31	Noraa (Nørreaa)	15, 22
Kleitrup Sø	17, 18	Nøragergaard	17
Klode Molle	106	Nørre Knudstrup	77
Klosterlund	105, 108	Nørlyng Herred	6
Kokholm	20	Norre Molle	19
Krog Skov	14		
Knebels Toft	33	O.	
Krabbesholm	18, 119	Odrupbæk	17
Kragelund Sogn	79, 105	Ommer Syssel	17
		Over Frederiksdal (Sønder Røverstuebæk)	110
L.		P.	
Lanum (Laanum)	22	Palstrup	14
Langvejle Bro	21	Pind-Huus	7
Langskov	10		
Lee Sogn	14	R.	
Lilaa (Lilleaa)	17	Raadmandskiær	20
Lilveiteaa (Simsted Aa)	17	Randrup	14
Lille Jelling	106	Raunkilde Sogn	21
Lille Nørlund	84	Resen Sogn	6, 19
Limfjorden	18	Restrup	17
Lindum	8, 9		
Liseborg	35		

Revshale Sande	129		
Ribe	7	Taarup (Torup)	8, 9
Rinds Herred	6	Tafstrup (Tapdrup)	6
Roum Sogn	18	Taskedalsbæk	17
Rydhaug	90	Thiele (Tjele)	8, 9
Rysensten	29	Thorning Sogn	65
Rødning	8, 20	Thorup	90
Rørbech	21	Tosagger (Thorsager) Skov	14
S.		U.	
Salling Land	19	Uldbjerg	18, 151 ff.
Sanderbech (Sandbæk)	15	Ulstrup	18
Sandkjær gaarde	111	" Skov	13
Schabersøe (Vedso)	15	Ushus	20
Schaltz (Skals)	17		
Schildahlen (Skeldalen)	8	V. W.	
Schravad Mølle	21	Vand Sø	20
Selde Sogn	31	Vester Christiansborg	64
Silkeborg Amt (Beboernes Navne og Bopæl)	75	Vester Frederikshøj	110
Simmersted (Simested) Aa	21	Vesterris	35
Skatskov	16	Vestervig Kloster	62, 64
Skiern Skov	15	Viborg Domkirke	159
Skidensig	39	" Latinskole	158
Sinding	79	" Stiftamt	5
Sjorslev	79, 102	" Sø	19
Skagen	85, 90, 131	Willumbjerge	10
Skjerrildgaard	78	Winge Mølle-Aae	20
Slaalykketoft	55	Vinderslev	79
Smollerup	20	Vindum Skov	14
Stavildmølle	18	Vium Skov	13
Steenholt	64	" Sogn	62, 79
Stendalsgaard	121	Wirksund	17
Steunstrup	12	Vorde	10
Stoholm	27	Vrensted	90
Store Hjælland	113	Vridsted Sogn	19
Søbygaard	78	Wøvelholms Bæk	17
Soedahl (Sødal)	8		
Sønderlyng Herred	11	Ø.	
Sønder Ørum	22	"Ø" (Viskum Sogn)	11
		Ørum (Vejrums, Viskum)	11
		" (Vestervig Amt)	64

Samfundet siden sidst.

Søndag d. 20. august 1944 afholdtes udflugt til Spøttrup. Udflugten, hvori også Foreningen for naturkundskab deltog, havde vundet god tilslutning. Under fru Vedels ledelse besøgte man den restaurerede borg, medens næstformanden, viceskoleinspektør Kr. Pedersen, var vejleder under besøget i historisk-botanisk Have.

Efter rundgangen talte formanden om Spøttrups historie.

I forbindelse med udflugten afholdtes den årlige generalforsamling.

Formanden indledede sin beretning med at mindes et par afdøde medlemmer, cand. mag. J. C. Hansen og gårdejer Ole Westergård.

J. C. Hansen havde ydet vægtige bidrag til „Fra Viborg amt“. Formanden nævnte afhandlingen om Pramstien langs Gudenå, der havde indbragt forfatteren *Dansk historisk fællesforenings* prisbelønning, samt den videnskabeligt værdifulde artikel om Løvelbrostenen.

Ole Westergaard havde været medlem af samfundets bestyrelse fra begyndelsen. Han var stærkt interesseret i bevarelsen af den lokale historie og havde været en udmærket medarbejder.

I beretningen rettede formanden en tak til Viborg by, Viborg stiftamt, Viborg sparekasse og Viborg amts landøkonomiske forening for deres bidrag til samfundets arbejde.

Af beretningen fremgik iøvrigt, at medlemstallet viste en mindre fremgang, og at det var lykkedes at holde årsbidraget nede på 3 kr. trods de forøgede udgifter ved udsendelsen af „Fra Viborg Amt“.

Kassereren, kreditforeningsassistent Ronde Larsen, fremlagde det reviderede regnskab, der balancerede med 2.917 kr.

Såvel beretningen som regnskabet godkendtes enstemmigt.

Efter tur afgik af bestyrelsen fabrikant Anchersen, arkitekt Nielsen og viceskoleinspektør Kr. Pedersen. De genvalgte alle tre. I stedet for Ole Westergård valgtes arkitekt Åge Gårdboe, Skals.

Til revisor genvalgte pastor Severinsen.

Formanden sluttede med en opfordring til ikke mindst i disse tider at stå sammen om samfundet og støtte dets arbejde ved at øge medlemstallet.

Redaktionen.

Samfundets bestyrelse.

Teglværksejer M. E. Gulddal, Brunshåb, Viborg, formand.
 Viceskoleinspektør Kr. Pedersen, Viborg, næstformand.
 Kreditforeningsassistent K. Ronde Larsen, Viborg, kasserer.
 Tørvefabrikant M. Anchersen, Klosterlund, Engesvang.
 Arkitekt Åage Gårdbøe, Skals.
 Arkitekt Orla Nielsen, Kjellerup.
 Gårdejer Søren Offersen, Vanmen.

Sognerepræsentanter.

Aidt. Læge Ulrik Balslev, Aidt.
Almind. Sognefoged Karl Langvad, Almind.
Bjerregrav v. Moldrup. Folketingsmand L. Nørskov.
Bjerringbro. Gdr. Vilh. Mondrup, Mollegården.
Finderup. Sognefoged Chr. Gårdsdal, Finderup.
Fiskbæk. Gdr. Kr. Pedersen, Rogenstrup.
Gammelstrup. Sognefoged J. Jensen Lundgård.
Gedsted. Gdr. Jens Rytter, Gedsted.
Grensten. Sognefoged A. J. Jørgensen, Grensten.
Grønåsk. Gdr. Viggo Christiansen, Bogelund, Ans.
Hersom. Købmand Th. Therkildsen, Hvolris.
Hjermind, Sognefoged Jørgen Christensen, Hjermind.
Højslev Kirkeby. Lærer Berg.
Klejtrup. Lærer Fog, Klejtrup.
Kragelund. Sognefoged J. Jensen, Kragelund.
Kvols. Lærer P. Sommer, Kvols.
Kvorning. Gdr. Chr. Nielsen, Kvorning.
Låstrup. Bygmester Lambertsen, Låstrup.
Lindum. Lærer Sørensen, Sjørring.
Levring. Forstander Jens Rasmussen, Levring efterskole.
Lysgård. Boelsm. Martinus Mortensen, Lysgård.
Løvel. Lærer Vestergård, Løvel.
Pederstrup. Parcellist J. Chr. Nielsen, Vrå.
Resen. Gdr. J. P. Jepsen, Hogild.
Sdr. Rind. Førstelærer Håhr.

- Rodding (Viborg).* Sognefoged P. Andersen, Batum.
Sjorslev. Prop. Rohr-Lauritsen, Demstrup.
Skjern. Lærer E. Poulsen, Løvskaal.
Sonderbæk. Lærer A. H. Andersen, Sønderbæk.
Tånium. Lærer N. J. Thybring, Tånium.
Tapdrup. Gdr. Severin Sørensen, Thisted.
Thårup. Lærer K. Andersen, Borup.
Tjele. Godsforvalter Skamris.
Ulbjerg. Lærer N. Chr. Kyø, Gjørup.
Vammen. Gdr. Georg Jensen, Thorup.
Vejrum. Lærer Bernhard Holm, Vejrum.
V. Velling. Lærer V. K. Brøbech, Terp.
Lærer Herman Bertelsen, V. Velling.
Vinderslev. Mejeribestyrer K. Nielsen, Vinderslev.
Vindum. Gdr. P. Pedersen, Brandstrup.
Vinkel. Murerm. Martin Larsen.
Ørum. Gdr. K. Kjeldsen, Møllerup.
-

Indholdsfortegnelse.

	Side
Indberetning fra nogle Herreder og Sogne i Viborg Amt 1743 ved Kr. Pedersen	5
Viborg-Slægten Daae af Georg Emil Tegner.....	24
Alhedens Sandflugts. Historie ved Anth. Fuglsang.....	62
Skoleforhold i Viborg for godt 200 Aar siden ved J. Carl Christensen	138

Indholdsfortegnelse.

	Side
Indberetning fra nogle Herreder og Sogne i Viborg Amt 1743 ved Kr. Pedersen	5
Viborg-Slægten Daae af Georg Emil Tegner.....	24
Albedens Sandflugts Historie ved Anth. Fuglsang.....	62
Skoleforhold i Viborg for godt 200 Aar siden ved J. Carl Christensen	138
Personregister	151
Stedregister.....	154
Samfundet siden sidst	157
Bestyrelse og Sognerepræsentanter	158
